

ETÜ SENTEZ

İKTİSADİ VE İDARİ BİLİMLER DERGİSİ

ETU SYNTHESIS JOURNAL OF
ECONOMIC AND ADMINISTRATIVE SCIENCES

VOLUME . ISSUE . SAYI: 1 / 1

dergi.erasurum.edu.tr/iibf

dergi.erasurum.edu.tr/iibf

ETÜ SENTEZ

İKTİSADİ VE İDARİ BİLİMLER DERGİSİ

ETÜ SENTEZ

**İKTİSADİ VE İDARİ
BİLİMLER DERGİSİ**

ETU SYNTHESIS

JOURNAL OF ECONOMIC AND ADMINISTRATIVE SCIENCES

ECONOMIC AND ADMINISTRATIVE SCIENCES

VOLUME . ISSUE . SAYI: 1 / 1

dergi.erkurum.edu.tr/iibf

Eylül 2020, Cilt: 1 (1)
September 2020, Vol: 1 (1)

ETÜ SENTEZ İKTİSADİ VE İDARİ BİLİMLER DERGİSİ

**ETU SYNTHESIS JOURNAL OF ECONOMIC AND
ADMINISTRATIVE SCIENCES**

ETÜ SENTEZ
Sahibi / Publisher

Erzurum Teknik Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Adına
Dekan, Prof. Dr. T. Şükrü YAPRAKLI

**ETU SYNTHESIS JOURNAL OF
ECONOMIC AND ADMINISTRATIVE SCIENCES**
Editör / Editor
Doç. Dr. Abdulkadir KAYA
VOLUME . ISSUE . SAYI: 1 / 1

Editör Yardımcıları / Assistant Editors

Dr. Öğr. Üyesi Zeynep KARACA

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Emirhan KULA

Alan Editörleri / Field Editors

Doç. Dr. Şakir DIZMAN

Doç. Dr. Fatih YILDIRIM

Doç. Dr. Gürkan ÇALMAŞUR

Dr. Öğr. Üyesi Esra Sena TÜRKO

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Mutlu AKINCI

Dr. Öğr. Üyesi Yılmaz KAPLAN

Dil Editörleri / Language Editors

Arş. Gör. Dr. Yahya AYGÜL

Dr. Öğr. Üyesi Burak BAŞKAN

İdare ve Yazışma Adresi/ All correspondence should be addressed to:

Erzurum Teknik Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

İİBF Dergisi Editörlüğü

Ömer Nasuhi Bilmen Mah. Havaalanı Yolu Cad. No:53 Yakutiye/Erzurum

Tel: +90 444 5 388 / 1018-2197

E-mail: etusentez@erzurum.edu.tr

Web adresi: <http://dergi.erzurum.edu.tr/iibf>

Yayımcı :

Erzurum Teknik Üniversitesi

ETÜ Sentez İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi Mart, Haziran, Eylül ve Aralık olmak üzere üçer aylık dönemlerde yılda 4 sayı olarak yayımlanan hem Türkçe hem de İngilizce dillerindeki çalışmalara yer veren akademik, uluslararası hakemli bir dergidir.

Dergide yayımlanan makalelerin sorumluluğu yazarına aittir.

All responsibilities of the articles published belong to the authors

ETU Synthesis Journal of Economic and Administrative Sciences is an academic, internationally refereed journal which is published quarterly, as 4 issues a year in March, June, September and December and accepts studies in both Turkish and English.

Bilimsel Danışma Kurulu / Advisory Board

- Prof. Aqdas Afzal (Habib University)
Prof. Dr. Atılhan Naktiyok (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Bener Güngör (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Dilber Ulaş (Ankara Üniversitesi)
Prof. Dr. Erdiñç Altay (İstanbul Üniversitesi)
Prof. Dr. Erdoğan Kaygın (Kafkas Üniversitesi)
Dr. Erick C Jones (University of Texas at Arlington)
Prof. Fadhel Kaboub (Denison University)
Prof. Dr. Gülizar Kurt Gümüş (Dokuz Eylül Üniversitesi)
Prof. Dr. Güven Sayılğan (Ankara Üniversitesi)
Prof. Dr. Hakan Sarıtaş (Pamukkale Üniversitesi)
Prof. Dr. Hasan Ayyıldız (Karadeniz Teknik Üniversitesi)
Prof. Hendrik Van Den Berg (University of Massachusetts Amherst)
Prof. Hongkil (Sam) Kim (University of North Carolina at Asheville)
Prof. Dr. Hüseyin Özer (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. İlhami Yücel (Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi)
Prof. Jonathan Joseph (University of Bristol)
Prof. Dr. Mehmet Cihangir (Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi)
Prof. Dr. Mehmet Suphi Özçomak (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Metin Coşkun (Anadolu Üniversitesi)
Prof. Dr. Muammer Yaylalı (Erzurum Teknik Üniversitesi)
Prof. Dr. Muhsin Doğan (Ondokuz Mayıs Üniversitesi)
Prof. Dr. Ömer Faruk İşcan (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Ömer Yılmaz (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Ötüken Senger (Kafkas Üniversitesi)
Dr. Rachel Tracey (Queen's University Belfast)
Ramakrishna Prasad Koganti (University of Texas at Arlington)
Dr. Randy Napier (University of Texas at Arlington)
Prof. Ruchira Sen (Jindal Global University)
Prof. Dr. Selahattin Kaynak (Samsun Üniversitesi)
Prof. Dr. Selami Güney (Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi)
Prof. Dr. Selim Başar (Anadolu Üniversitesi)
Prof. Dr. Sevda Yapraklı (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Şuayip Özdemir (Afyon Kocatepe Üniversitesi)

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

Araştırma Makaleleri / Research Articles

Yazar(lar) Author(s)	Makalenin Başlığı / Title of Paper	Sayfa No Page Numbers
Abdulkadir Kaya	Did The COVID-19 Pandemic Cause Financial Cointagion? / COVID-19 Finansal Bulaşmaya Sebep Oldu Mu?	1-12
Gürkan Çalmaşur Gonca Algur	Hanehalklarının Eğitim Harcamalarını Etkileyen Faktörler: Erzurum İli Üzerine Bir Uygulama / The Factors Affecting Household Education Expenditures: An Application On The Erzurum	13-26
Erkan Alsu	Finansal Stres İndeksi İle Doğrudan Yabancı Yatırımlar, Portföy Yatırımları Ve Dış Borç Stoku Arasındaki İlişki: ARDL Sınır Testi / Relationship Between Financial Stress Index And Direct Foreign Investments, Portfolio Investments And External Debt Stock: ARDL Bound Test	27-40
Adnan Küçükali Uğur Şen	Sakin Kent-Turizm İlişkisi Bağlamında Uzundere İlçesinin Değerlendirilmesi / Evaluation of Uzundere District in the Context of Cittaslow-Tourism Relations	41-66
Mehmet Akif Özer Hafijur Rahman	An Evaluation Of Local Government System In Turkey And Bangladesh / Türkiye ve Bangladeş Yerel Yönetimler Sistemi Üzerine Bir Değerlendirme	67-80
T. Şükrü Yapraklı Meryem Orhan	Mağaza Atmosferinin Satın Alma Davranışına Etkisi: Hazır Giyim ve Gıda Perakendeciliği Üzerine Karşılaştırmalı Bir Uygulama / The Effect of Store Atmosphere on Purchasing Behavior: A Comparative Study on Ready-To-Wear And Food Retailing	81-104
Kemal Çiftyılmaz Mehmet İsel	Türkiye’de Tarım Sigortalarının Gelişimi TARSİM’e Geçiş Süreci ve Sigorta Sektörü İşgücü ve İstihdamı Açısından Değerlendirilmesi / Development of Agricultural Insurance in Turkey, Transition to TARSIM and Evaluation of Insurance Sector for The Purpose of Labor and Employment	105-118

DERGİNİN BU SAYISINDA KATKIDA BULUNAN HAKEMLERİN LİSTESİ

Prof. Dr. Fehim BAKIRCI (Atatürk Üniversitesi)

Prof. Dr. Kenan ÖREN (Süleyman Demirel Üniversitesi)

Prof. Dr. Mahmut YARDIMCIOĞLU (Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi)

Prof. Dr. Murat AKÇAKAYA (Hacı Bayram Veli Üniversitesi)

Prof. Dr. N. Mine TÜKENMEZ (Dokuz Eylül Üniversitesi)

Prof. Dr. Selahattin KAYNAK (Samsun Üniversitesi)

Prof. Dr. Selami GÜNEY (Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi)

Doç. Dr. Bora YENİHAN (Kocaeli Üniversitesi)

Doç. Dr. Emel İSLAMOĞLU (Sakarya Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Fethi DURMUŞ (İnönü Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Ercan KESER (Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi İbrahim İRDEM (Polis Akademisi)

Dr. Öğr. Üyesi Kadir DELİGÖZ (Atatürk Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Ramazan EKİNCİ (Bakırçay Üniversitesi)

COVID-19 FİNANSAL BULAŞMAYA SEBEP OLDU MU?

Abdulkadir KAYA
Doç. Dr., Erzurum Teknik
Üniversitesi, İktisadi ve İdari
Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü,
akadirkaya@erzurum.edu.tr
ORCID: 0000-0001-7789-5461

DOI : 10.47358/sentez.2020.0
Makale Türü : Araştırma
Gönderim Tarihi: 04/06/2020
Düzeltilme Tarihi: 06/08/2020
Kabul Tarihi: 20/08/2020

Bu makaleye atıfta bulunmak için:
Kaya, A. (2020). COVID-19 Finansal
Bulaşmaya Sebep Oldu mu?. ETÜ
Sentez İktisadi ve İdari Bilimler
Dergisi. 1 (1), 1-12.

✓ iThenticate®

Öz: Çin'in Wuhan şehrinde ortaya çıkan ve tüm dünyaya hızla yayılan COVID-19 salgınının finansal piyasalarda bulaşmaya neden olup olmadığı araştırılmıştır. Bu amaçla, COVID-19 salgınının finansal piyasalarda bulaşma etkisi olup olmadığı ve etkinin yönü incelenmiştir. Finansal bulaşma etkisinin belirlenmesi için on altı ülke seçilmiş ve bu ülkelerin COVID-19 vaka sayıları ile borsa endeksleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Analize tabi olan tüm ülkelerde COVID-19 vaka sayısı ile borsa endeksi değişkenleri arasında istatistiksel olarak % 1 önem düzeyinde anlamlı ve negatif bir ilişki bulunmuştur. SARS, Domuz Gribi, MERS ve COVID-19 gibi salgınların, oluştukları bölgelerin dışına yayıldığını göz önünde bulundurursak, dünya bu tür salgınlara açık olduğu ve bu nedenle ülkelerin finansal piyasalarının kırılganlıklarını azaltmak için gerekli önlemleri almasını zorunlu hale getirmiştir.

Anahtar Kelimeler: COVID-19, Finansal Bulaşma, Pandemi, Korelasyon

Jel Kodları: G01, G15. F65

DID THE COVID-19 PANDEMIC CAUSE FINANCIAL CONTAGION?

Abdulkadir KAYA
Assoc. Prof., Erzurum Technical
University, Faculty of Economic and
Administrative Sciences,
Department of Business,
akadirkaya@erzurum.edu.tr
ORCID: 0000-0001-7789-5461

DOI : 10.47358/sentez.2020.0
Article Type : Research
Application Date: 06/04/2020
Revision Date: 08/06/2020
Admission Date: 08/20/2020

To cite this article:
Kaya, A. (2020). Did The COVID-19
Pandemic Cause Financial
Contagion?. ETU Synthesis Journal
of Economic and Administrative
Sciences. 1 (1), 1-12.

This article was checked by

 iThenticate®

Abstract: The purpose of this paper is to investigate whether or not the COVID-19 pandemic that occurred in Wuhan city of China and spread rapidly all over the world causes the effect of contagion in financial markets. For this purpose, it has examined whether the COVID-19 pandemic had a contagion effect in the financial markets and the direction of the impact. Sixteen countries have been selected for the determination of the financial contagion effect and the correlation between cases number of these countries and the stock market indices has been examined. A statistically significant and negative relationship between COVID-19 case number and stock market index variables at the % 1 significance level has been found in all countries subject to the analysis. Considering that outbreaks such as SARS, Swine Flu, MERS and COVID-19 spread outside the regions they occur, have a negative impact on financial markets and the world is open to such the epidemics; has made it compulsory for countries to take the necessary measures to reduce their vulnerability to the financial markets.

Keywords : COVID-19, Financial Contagion,
Pandemic, Correlation

Jel Classification : G01, G15. F65

INTRODUCTION

Rapid developments in technology and financial liberalization have caused significant changes in financial markets, as well as eliminating the boundaries between the markets. Thus, a financial market has begun to be affected not only by the factors of the country in which it is located, but also by events occurring in other markets in which it interacts. This interaction between financial markets has revealed the necessity of international diversification in reducing the risks of each investor's investments. Thus, the risk arising from negativity in a market can be reduced through a different market with a low correlation. Integration between financial markets has brought important advantages such as increasing investment alternatives and international diversification for investors, as well as posing an important risk such that the negativity that may occur in one market would spread to other markets. Considering the financial crises experienced in the world in the recent past, it can be said that the effect of the contagion between financial markets is a significant risk.

The concept of contagion is defined in different ways for different disciplines. In terms of financial markets; it can be defined as the rapid and severe consequences of an event occurring in one country within a few hours or days in different countries. Theories related to an infection can be discussed under three headings as Herding, Financial Linkages and, other explanations. Herding is the spread of the financial crisis in a country to international borders. Financial contamination is the contamination caused by the integration between the markets. Except for these two theories; effects such as trade connections, herd behavior, liquidity, and competitive devaluation are addressed under other explanations (Kaminsky et al.; 2003).

In the past two decades, serious epidemics such as SARS (2002), Swine Flu (2009), MERS (2015) and finally, the COVID-19 outbreak occurred. In general, the financial contagion examined through financial crises has also been examined in terms of these pandemics, and the impact of pandemics on financial markets has also been an important topic for researchers. The increase in epidemic diseases and the fact that they have significant effects have triggered international organizations. For the Ebola epidemic in West Africa between 2014 and 2016, the World Bank has played an effective role in preparation and response against the outbreak, and established the Pandemic Emergency Financing Facility (PEF). In the past two decades, serious epidemics such as SARS (2002) and in the Ebola epidemic in West Africa between 2014 and 2016, the World Bank has played an effective role in making a response against the outbreak, and established the Pandemic Emergency Financing Facility (PEF).

In December 2019, coronavirus (COVID-19), an alarmingly infectious primary atypical (viral) pneumonia, erupted in Wuhan, China. Due to the fact that China is a commercial center, a large number of people are traveling to this country and the possibility of one person infecting an average of three people, COVID-19 has reached and influenced the whole world in a very short time. With this development, the World Health Organization declared Public Health Emergency of International Concern (PHEIC) on January 30, 2020. On February 4, 2020, the United Nations was asked to establish a Crisis Management Team (CMT) to prepare countries for COVID-19 and provide the necessary assistance.

As a result of this epidemic, which reached 1,394,781 active cases, 127,493 deaths and 489,795 recovered cases as of March 15, 2020, serious health and social costs emerged within the scope of the measures countries have to take, along with public health costs. It is the main objective of the countries to alleviate the increasing social and economic problems that occur during the discovery of medicines and vaccination to provide immunity, which is necessary for

the elimination of the epidemic. Economic effects of the pandemic need to be put forward in order to eliminate economic problems, both during and after the pandemic. COVID-19, which affects all social and economic factors in the world, also had very serious effects on financial markets. The effects of the epidemic on financial markets have been realized very quickly due to the high integration of financial markets with each other. Determining the economic and financial impacts of a global pandemic is important in terms of exposing the contamination effect as well as providing an idea of where the effects in the regions where the risk continues (<https://covid-19-response.org>).

The COVID-19 pandemic, which has turned into a global financial crisis, raises important issues about how financial systems are designed and represented, and what could be the consequences of such concepts and representations. Due to the strong links between the financial markets, the COVID-19 epidemic also affected all markets with the impact of contagion. This impact continues with increasing factors such as negative economic conditions, shrinkage of real markets, asymmetric information, herd behavior caused by the pandemic.

In this study, it is aimed to determine whether the number of COVID-19 cases occurring in countries has an impact on the financial markets and the direction of their impact. For this purpose, firstly, literature information about financial contagion is going to be given and then methods and findings will be presented.

LITERATURE

The number of studies examining the effect of outbreaks on financial contagion is very few. Financial contagion has generally been examined in terms of financial crises. For this reason, in the literature section, some financial contagion studies related to both epidemic and financial crises will be included.

Peckham (2013) aimed to create a model to demonstrate the dynamics of financial shocks and infection spread by evaluating the global crisis that emerged in the USA at the end of 2007 and the influenza (H1N1) outbreak that broke out in 2009. He argued that financial and biological contagion is important in understanding the global effects of risk. In addition, by revealing the results of how the effects of financial crises are formulated in the study, it raised important problems in how the financial system is designed and represented.

In their study, which aimed to achieve asymptotic results for the size of infection, Amini et al. (2016) extended the studies on smear on random graphics with a certain degree and weight distribution. They also measured the flexibility of the bankruptcy of a small financial institution to a large financial network and the shocks of the infection to the network. As a result, they stated that the role played by the contagion connections is important and the simulations prepared are well suited to realistic dimensions.

Gai and Kapadia (2010) have investigated how to develop an analytical contagion effect in arbitrary networks and how the probability and impact of contagion are affected by specific shocks, changes in the network structure and asset market liquidity. As a result of the study, they determined that financial systems have a common structure which is strong and fragile that effects the problems arising, although the transmission effect is low.

Aiming to model financial contagion as a balance, Allen and Gale (2000) stated that liquidity preference shocks have a defective relationship between regions, and they are successful for risk-

sharing when there is no uncertainty. They also found that a small liquidity preference shock in a region had an impact on the economy.

Pericoli and Sbracia (2003) aimed to establish a theoretical framework to identify possible channels of international transmission of a financial shock. For this purpose, they categorized the debate about contagion and used an asset model to explain how the crisis in one economy spread to other economies. With this model, they have demonstrated in particular how crises have been contagious across countries.

Corsetti et al. (2005) aimed to carry out bivariate correlation analysis by reviewing the empirical literature, based on the contagion in financial markets and stock returns. As a result of the analysis, they showed that country-specific shocks arise from arbitrary and unrealistic shocks. They also concluded that the shocks that emerged in Hong Kong cannot be denied that 16 of 17 countries do not have interdependence.

Aiming to measure financial contagion between some developed and emerging stock markets, Boubaker et al. (2016) examined the contagion effect by focusing on the US subprime crisis. As a result of the study, they showed that after the financial crisis, there is evidence of significant contagion effects between the US stock market and the developed and emerging stock markets.

As a result of the analysis, it is stated that there is important evidence for the contagion effect between the US stock market and both developing and developed stock markets before and during the subprime crisis.

Horta et al. (2008) aimed to determine the contagion effect of the US subprime crisis in developed capital markets and whether this effect differs between countries. As a result of the study, they found that the capital markets of Canada, Japan, Italy, France, and the UK had a significant contagion effect. They also stated that the Canadian capital market has the highest contagion density.

Naoul et al. (2010) investigated financial contagion after the US subprime crisis using the Dynamic Conditional Correlation Model. As a result of the study, the existence of financial contagion between 6 developed and 10 developing countries included in the study was determined.

In the context of the US subprime global crisis, Aloul et al. (2011) aimed to identify the contagion effects and financial dependencies of the USA and some selected emerging markets. In their study, they found that there is a financial dependency between the Brazilian, Russian, Indian and Chinese markets and the US markets, and the dependency is stronger for commodity prices.

Altan and Yıldırım (2019) examined the contagion effect of the financial markets in the ARDL model, which is going to provide investors with information on portfolio diversification. As a result of their analysis, they determined that there was a contagion effect on Borsa Istanbul from The New York Stock Exchange.

Kaminsky and Reinhart (2000), who stated that the epidemic caused by epidemiological contamination due to any disease or event occurring far above normal expectation, used concepts such as coefficient of contamination and endemic balance in their studies, and developed mathematical models for public health tools to manage micro and macro parasitic infections and they combined ecological and medical methods to the dynamics of population and parasite interaction.

Kolb (2011) mentioned the difference between the concepts of epidemic and contagiousness by referring to the origins of the word contamination in the medical literature and pointed out the difference between the spread of the financial distress due to the epidemic and the fact that it was caused by the contamination. The source of an outbreak will be contamination as well as external factors. In addition, the fact that the financial shock spread into an epidemic by spreading to more than one market or geographical region may not always indicate the presence of the contamination effect and stated that the epidemic should not be considered as an infection only if it is caused by an external factor.

Budak (2007) stated that financial contagion in turbulent periods will decrease the advantage of investors diversification, therefore the effects of the contamination are important for local and international investors. For this reason, by making a compilation for the studies related to financial transmission in his study, he mentioned the channels causing the transmission and showed the results of the empirical studies causing the transmission.

Pericoli and Sbracia (2003) aimed to establish a theoretical framework to identify the channels that cause financial shocks to be transferred to international markets, and to classify the elements of contagion and to determine how crises spread to the markets using the pricing model. As a result of the study, they revealed that different channels are caused by the spread of crises in the markets and the shocks that create normal dependency between the markets occur outside the temporary portfolio management rules and market defects.

DATA AND METHODOLOGY

In this study, it will be investigated whether or not the COVID-19 pandemic that occurred in Wuhan city of China and spread rapidly all over the world causes the effect of contagion in financial markets. For this purpose, it will be determined whether the number of COVID-19 cases occurring in the countries in Table 1 has an impact on the selected indices representing the financial markets and the direction of the impact. Country-based COVID-19 case numbers (COV) were obtained from the World Health Organization's official website and index data (SE) from Investing.com. In the analysis, daily data of the period of 21.01.2020 –13.04.2020 were used. The reason for choosing the start date as 21.01.2020 is that WSO started to offer COVID-19 data as of this date. The data used are included in the analysis by taking their logarithms.

Table 1. Countries Included in the Analysis

Countries	Stock Markets Indices
Australia	ASX200
China	SSEC
Finland	CSXFI
France	CAC40
Germany	DAX
Italy	FTMIB
Japan	Nikke225
Malaysia	FTBM100
Republic of Korea	KRX100
Russian Federation	MOEX
Singapore	SGXRS20
Spain	IBEX35
Thailand	SET
United Arab Emirates	DFMGI
United Kingdom	FTSE100
United States of America	DOW30

In the analysis period, descriptive statistics of countries regarding COVID-19 case numbers and index data are presented in Table 2 and Table 3.

Table 2. Descriptive Statistics of COVID-19 cases

Countries	Minimum	Maximum	Mean	Std. Dev.
Australia	3	6322	1347,6	2192,0
China	278	83597	61537,1	29702,5
Finland	1	2974	533,0	845,1
France	3	139422	17134,2	30212,4
Germany	1	123016	22830,5	37796,5
Italy	2	156363	38111,0	51471,1
Japan	1	7255	998,5	1608,1
Malaysia	3	4683	939,5	1436,2
Republic of Korea	1	10537	4623,6	4364,3
Russian Federation	2	18328	1609,1	3778,8
Singapore	1	2532	397,4	575,9
Spain	1	166019	32451,4	52151,5
Thailand	2	2579	505,2	821,6
United Arab Emirates	4	4123	441,3	924,8
United Kingdom	2	84283	11262,1	21283,7
United States of America	1	524514	62907,4	130996,2

As of 13.04.2020, when Table 2 is examined, the first three countries with the highest COVID-19 cases are USA (524514), Spain (166019) and Italy (156363), respectively. The highest standard deviation of cases belongs to these countries. When Table 3 is examined, it is seen that the highest standard deviation of the indices belongs to Italy (3697), USA (3536) and Japan (2468).

Table 3. Descriptive Statistics of Stock Market Indices

Countries	Minimum	Maximum	Mean	Std. Dev.
Australia	4546	7162,5	6176,5	912,4
China	2660,17	3071,6	2881,9	113,3
Finland	479,54	751,3	637,2	95,4
France	3754,84	6111,2	5187,2	831,6
Germany	8441,71	13789	11679,0	1852,7
Italy	14894,44	25477,5	20777,7	3697,7
Japan	16552,83	24031,3	20979,1	2468,4
Malaysia	8214,63	11106,4	9991,2	870,0
Republic of Korea	3224,95	4947,7	4308,8	503,7
Russian Federation	2112,64	3209,2	2786,7	327,3
Singapore	290,54	477,7	396,0	62,0
Spain	6107,2	10083,6	8355,6	1422,3
Thailand	1024,46	1574,9	1332,8	191,7
United Arab Emirates	1682,08	2854,9	2337,7	451,3
United Kingdom	4993,89	7610,7	6535,6	927,1
United States of America	18591,93	29551,4	25497,6	3536,5

To determine the contamination effect of the epidemic caused by COVID-19 on the financial markets, correlation analysis will be conducted between the COV and SE variables of all countries included in the analysis. In order to make correlation analysis between variables, it is determined by Tests of Normality whether the series show normal distribution or not. Shapiro-Wilk and Kolmogorov-Smirnov tests were applied for testing compatibility with normal distribution. Tests of Normality results are presented in Table 4.

Table 4. Tests of Normality

Countries	Variables	Kolmogorov-			Shapiro-Wilk		
		Statistic	df	Sig.	Statistic	df	Sig.
China	COV	0,364	53	0,000	0,417	53	0,000
	SE	0,134	53	0,019	0,943	53	0,014
Republic of Korea	COV	0,259	58	0,000	0,797	58	0,000
	SE	0,154	58	0,002	0,897	58	0,000
Japan	COV	0,100	59	0,200	0,953	59	0,023
	SE	0,499	59	0,000	0,272	59	0,000
Singapore	COV	0,092	56	0,200	0,969	56	0,166
	SE	0,455	56	0,000	0,330	56	0,000
Malaysia	COV	0,211	55	0,000	0,874	55	0,000
	SE	0,476	55	0,000	0,162	55	0,000
Australia	COV	0,208	55	0,000	0,859	55	0,000
	SE	0,439	55	0,000	0,203	55	0,000
Italy	COV	0,215	51	0,000	0,814	51	0,000
	SE	0,171	51	0,001	0,864	51	0,000
France	COV	0,232	55	0,000	0,854	55	0,000
	SE	0,187	55	0,000	0,857	55	0,000
Germany	COV	0,220	54	0,000	0,868	54	0,000
	SE	0,182	54	0,000	0,877	54	0,000
Spain	COV	0,221	50	0,000	0,856	50	0,000
	SE	0,183	50	0,000	0,852	50	0,000
United Kingdom	COV	0,176	50	0,000	0,893	50	0,000
	SE	0,160	50	0,003	0,868	50	0,000
Russia Federation	COV	0,254	50	0,000	0,796	50	0,000
	SE	0,447	50	0,000	0,198	50	0,000
Finland	COV	0,224	52	0,000	0,812	52	0,000
	SE	0,173	52	0,001	0,859	52	0,000
United Arab Emirates	COV	0,152	54	0,003	0,910	54	0,001
	SE	0,195	54	0,000	0,807	54	0,000
Tailand	COV	0,206	59	0,000	0,892	59	0,000
	SE	0,200	59	0,000	0,863	59	0,000
United States of America	COV	0,177	58	0,000	0,887	58	0,000
	SE	0,181	58	0,000	0,874	58	0,000

When the results of compatibility tests for normal distribution were examined, it was determined that the COV and SE variables of all countries were not suitable for normal distribution at the %5 significance level. Since the data are not suitable for normal distribution, the Spearman Correlation coefficient, one of the nonparametric statistical methods, will be calculated to determine the correlation between the variables. Spearman Correlation analysis results between COV and SE variables are presented in Table 5.

Table 5. Result of Spearman’s rho Analyses

Countries	COV -SE	
	Correlation	Sig.
China	-0,517	0,000
Republic of Korea	-0,856	0,000
Japan	-0,768	0,000
Singapore	-0,788	0,000
Malaysia	-0,790	0,000
Australia	-0,787	0,000
Italy	-0,816	0,000
France	-0,804	0,000
Germany	-0,810	0,000
Spain	-0,794	0,000
United Kingdom	-0,839	0,000
Russia	-0,685	0,000
Finland	-0,860	0,000
United Arab Emirates	-0,943	0,000
Tailand	-0,879	0,000
United States of America	-0,811	0,000

When Table 5 is analyzed, a statistically significant and negative relationship between COV and SE variables at the % 1 significance level was found in all countries subject to the analysis. The fact that there was a significant relationship between the COV and SE variables mean that the COVID-19 pandemic had a negative effect on Stock Markets, in other words, it caused financial contagion. As a result of these findings, it can be stated that the COVID-19 epidemic had a contagion effect in the financial markets and this effect was negative.

When the correlation coefficients are analyzed, it is seen that the financial market most affected by the COVID-19 outbreak is China (-0,517). The most affected financial markets following China are Russia (0,685), Japan (-0,768) and Australia (-0,787). It has been determined that the degree of exposure of all countries to the epidemic is -0,797.

COUNCLUSION

Financial contagion can be defined as the rapid and severe consequences of an event occurring in one financial market in different financial markets. Financial contagion requires taking measures to reduce these effects in financial markets and causes investor behavior to change. Since many different factors can cause financial contagion, this contagion effect in financial markets makes it necessary to ask the question "which events have this effect?" on market actors. In addition, it is an important issue to know what the market actors and markets will react to when this situation is causing financial contamination.

In this study, it was investigated whether the COVID-19 pandemic had a contagion effect in the financial markets and the direction of the impact. Sixteen countries, where the COVID-19 pandemic was first seen, were selected for the determination of the financial contagion effect and the correlation between the number of cases of these countries and the stock market indices was examined. 21.01.2020 - 13.04.2020 was used as the review period.

As a result of the correlation analysis, it was determined that there was a statistically significant and negative correlation between COVID-19 case numbers and stock market indices of all countries in all sixteen countries subject to the study. This result can be interpreted as the COVID-19 pandemic caused financial contagion and negatively affected the markets. In the event of such an epidemic that will arise in the next period, investors and market actors should quickly review their market transactions according to the adverse effects that may occur. In addition, financial market executives should quickly implement the measures they have taken.

Considering that outbreaks such as SARS, Swine Flu, MERS and COVID-19 spread outside the regions they occur, and have a negative impact on financial markets; has made it compulsory for countries to take the necessary measures to reduce the vulnerability of their financial markets. Financial contagion is an issue that needs to be emphasized more, especially for developing countries, as it will cause capital outflow from financial markets.

REFERENCE

- Allen, F. and Gale, D. (2000). Financial Contagion. *Journal of Political Economy*. 108(1), 1-33.
- Aloui, R., Aissa, M. S. B. and Nguyen, D. K. (2011), Global Financial Crisis, Extreme Interdependences, and Contagion Effects: The Role of Economic Structure?. *Journal of Banking and Finance*. 35, 130-141.
- Altan, I.M. and Yıldırım, M. (2019). Uluslararası Finansal Piyasalarda Bulaşma Etkisi. *International Conference on Empirical Economics and Social Sciences (Iceess'19) June 20-21-22, 2019 / Bandırma - Turkey*.
- Amini, H., Cont, R. and Minca, A. (2016). Resilience to Contagion in Financial Networks. *Mathematical Finance*. 26(2), 329-365.
- Boubaker, S., Jouini, J. and Lahiani, A. (2016). Financial Contagion Between The US and Selected Developed and Emerging Countries: The Case of The Subprime Crisis. *The Quarterly Review of Economics and Finance*, 61, 14-28.
- Budak, H. Z. (2007). Finansal Bulaşma Uzerine Bir Literatür Incelemesi. *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*. 39 (2), 451-472.
- Corsetti, G., Pericoli, M. and Sbracia, M. (2005). Some Contagion, Some Interdependence': More Pitfalls in Tests of Financial Contagion. *Journal of International Money and Finance*. 24, 1177-1199.
- Gai, P. and Kapadia, S. (2010). Contagion in Financial Networks. *Mathematical, Physical and Engineering Sciences*. 466(2120), 2401-2423.
- Horta, P., Mendek, C. and Vieira, I. (2008), Contagion Effects Of The US Subprime Crisis On Developed Countries, *CEFAGE-UE Working Paper*, 2008/08.
- <https://covid-19-response.org/>
- <https://investing.com>
- <https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019/situation-reports/>
- Kaminsky, G. and Reinhart, C. M. (2000). On crises, Contagion, and Confusion. *Journal of International Economics*. 51, 145-168.
- Kolb, R. W. (2011). *What is Financial Contagion?*. Wiley Online Library.
- Naoui, K., Liouane, N. and Brahim, S. (2010). A Dynamic Conditional Correlation Analysis of Financial Contagion: The Case of the Subprime Credit Crisis. *International Journal of Economics and Finance*. 2(3), 85-97.
- Peckham, R. (2013). Economies of Contagion: Financial Crisis and Pandemic. *Economy and Society*. 42, 226-248.
- Pericoli, M., Sbracia, M. (2003). A Primer on Financial Contagion. *Journal of Economic Surveys*. 17 (4), 571-608.

HANEHALKLARININ EĞİTİM HARCAMALARINI ETKİLEYEN FAKTÖRLER: ERZURUM İLİ ÜZERİNE BİR UYGULAMA

Gürkan Çalmasıur
Doç. Dr. , Erzurum Teknik
Üniversitesi, İktisadi ve İdari
Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü,
gurkan.calmasur@erzurum.edu.tr
ORCID: 0000-0002-8515-5719

Gonca Algur
Erzurum Teknik Üniversitesi, Sosyal
Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim
Dalı, Yüksek Lisans öğrencisi,
gonca.algur34@erzurum.edu.tr
ORCID: 0000-0002-2333-6602

DOI : 10.47358/sentez.2020.1
Makale Türü : Araştırma
Gönderim Tarihi: 21/07/2020
Düzeltilme Tarihi: 19/08/2020
Kabul Tarihi: 01/09/2020

Bu makaleye atıfta bulunmak için:
Çalmasıur, G. ve Algur, G. (2020).
Hanehalklarının Eğitim
Harcamalarını Etkileyen Faktörler:
Erzurum İli Üzerine Bir Uygulama.
ETÜ Sentez İktisadi ve İdari Bilimler
Dergisi. 1 (1), 13-28.

✓ iThenticate®

Öz: Eğitim için yapılan harcamalar, eğitimin kalitesini doğrudan etkilemektedir. Dolayısıyla hanehalklarının yapmış oldukları eğitim harcamaları, toplam eğitim harcamalarının büyük bir kısmını oluşturması ve eğitimin kalitesini belirlemesi açısından oldukça önemlidir. Bu çalışmada, Erzurum ilinde yaşayan hanehalklarının yapmış oldukları eğitim harcamalarını etkileyen faktörler belirlenmeye çalışılmıştır. Anket çalışmasından elde edilen veriler, Çoklu Regresyon Modeli ile analiz edilmiştir. Çalışmada; öğrencinin cinsiyeti, sınıf düzeyi, annenin-babanın eğitim düzeyi, anne-babanın yaşı, ailedeki öğrenci sayısı, ailenin ortalama aylık geliri, ailenin kira/lojman aylık gideri ve ailelerin çocuklarının başarılarıyla ilgili memnuniyeti değişkenlerinin istatistiksel olarak eğitim harcaması yapma ihtimalini etkilediği sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Eğitim, Hanehalkı Eğitim Harcamaları, Çoklu Regresyon Model, Erzurum.

Jel Kodları: D01, I21, I22, R20

THE FACTORS AFFECTING HOUSEHOLD EDUCATION EXPENDITURES: AN APPLICATION ON THE ERZURUM

Gurkan Calmasur
Assoc. Prof., Erzurum Technical
University, Faculty of Economic
and Administrative, Department of
Economic,
gurkan.calmasur@erzurum.edu.tr
ORCID: 0000-0002-8515-5719

Gonca Algur
Erzurum Technical University
Master Degree Student at the
Institute of Social Sciences,
Department of Economics,
gonca.algur34@erzurum.edu.tr
ORCID: 0000-0002-2333-6602

DOI : 0.47358/sentez.2020.1
Article Type : Research
Application Date: 7/21/2020
Revision Date: 08/19/2020
Admission Date: 09/01/2020

To cite this article:
Calmasur, G. and Algur, G. (2020).
The Factors Affecting Household
Education Expenditures: An
Application on The Erzurum. ETU
Synthesis Journal of Economic and
Administrative Sciences. 1 (1), 13-
28.

This article was checked by

Abstract: Expenditure on education directly affects the quality of education. Therefore, it is very important to determine the quality of education because education expenditures made by the households constitute a large part of the total education expenditures. In this study, the factors affecting the education expenditures of the households in Erzurum were tried to be determined. Data obtained from questionnaire were analyzed by Multiple Regression Model. According to the results obtained; it has been concluded that the student's gender, the student's level of the grade, the mother's education level, the father's education level, the age of the parents, the number of students in the household, the average monthly income of the family, the monthly expenses of the family's rent / lodging, and the satisfaction factors related to the success of the children of the families affected the probability of educational expenditure.

Keywords: Education, Household Education Expenditures, Multiple Regression Model, Erzurum.

Jel Classification : D01, I21, I22, R20

GİRİŞ

Eğitim, kişiliği geliştiren ve kişiyi ilerideki yaşamına hazırlayan; kişiye gerekli olan bilgi, beceri ve davranışları kazandıran bir süreçtir (Tezcan, 1992: 3). Diğer bir deyişle eğitim, kişilerin kendilerine ve topluma yararlı olacak şekilde yetiştirilmesi sürecidir. Topluma yararı olan kişiler ekonomik olarak da ülkesini geliştirmekte ve ülkesinin kalkınmasına katkıda bulunmaktadır. Bu nedenle eğitim, ülkelerin kalkınmalarında önemli bir role sahiptir (Ulusoy, 2013: 1). Eğitim; bireyin ve toplumun gelişmesi için gerekli olan, ekonomik kalkınmaya destek veren, toplumun kültürel değerlerini koruyarak gelecek kuşaklara aktarılmasına olanak sağlayan ertelenemeyen ve vazgeçilemeyen bir süreçtir. Bu sebeple bir ülkenin eğitim sistemi, o ülkenin nasıl bir ülke olduğunun ve ülkenin kendine nasıl bir gelecek hazırladığının önemli bir göstergesidir (Karaarslan, 2005: 36). İnsanlar, iyi bir meslek edinmek, yüksek bir gelir seviyesine sahip olmak, sosyal statü kazanmak vb. sebeplerle yükseköğretim için eğitimden faydalanmaktadır. Sosyal açıdan bakıldığında, eğitim insan hakları ve demokrasinin gelişimine katkı sağlamakta, suç oranlarını azaltmakta, çevreyi koruyup daha kaliteli iş gücü oluşturarak ekonominin verimliliğine yardımcı olmaktadır (Ulusoy ve Yolcu, 2013: 2).

Eğitim harcamaları; eğitim hizmetinin gerçekleştirilmesi ile nicel ve nitel anlamda genişletilmesi için kamu kesimi ve özel kesim tarafından yapılan bütün harcamalardır (Tuzcu, 2006: 166). Eğitim harcamaları, kamu sektörünün gerçekleştirdiği önemli harcamalar arasında nitelendirilebilir. Gelişmiş ülkelerin çoğunda eğitim harcamaları büyüklük olarak savunma harcamalarından hemen sonra gelmektedir. Çünkü eğitim yapısı diğer yapıları da etkilemekte ve ekonomik büyüme ile kalkınmanın önemli bir belirleyicisi olmaktadır. Nispi ağırlık olarak konsolide bütçede ve sosyal harcamalar içinde eğitim harcamaları, ağırlığı en fazla olan harcamalardır. Gelişmiş ülkelerde toplam sosyal harcamaların yaklaşık %70-75'i eğitim harcamalarına ayrılmaktadır (Karaarslan, 2005: 43).

Devletin yaptığı eğitim harcamalarının yanında, özel kişi ve kuruluşlar ile hanehalklarının yaptıkları harcamalar, özel kaynaklı eğitim harcamalarıdır (Çalcalı, 2009: 82). Teknolojik gelişmeye ve değişmeye ayak uydurmaya çalışan eğitim kurumlarının, kaynakların elde edilebilmesi için parasal ya da parasal olmayan şekilde desteğe ihtiyaçları vardır. Bu noktada öğrencilerin aileleri de doğrudan veya dolaylı bir biçimde harcamalar yaparak ihtiyaçların karşılanmasını sağlamaktadır (Beydoğan, 2006: 75).

Türkiye'de merkezi sınavların kaliteli eğitim almak için önemli bir etken olması sebebiyle, eğitim harcamaları içinde ailelerin yapmış oldukları harcamaların önemi artmaktadır. Ailelerin yapmış olduğu eğitim harcamalarının ülkenin eğitim sistemi için bu kadar önemli olması, bu harcamaları etkileyen faktörlerin önemini de ortaya çıkarmaktadır. Eğitim, hem kişileri ve hem de toplumu ilgilendiren önemli bir süreç olduğundan, eğitim harcamalarının finanse edilmesinde önemli bir payı olan hanehalklarının harcamalarını etkileyen faktörlerin tartışılması önem taşımaktadır.

Türkiye'de hanehalklarının eğitim harcamalarının analiz edildiği birçok çalışma yapılmış ve halen yapılmaktadır. TÜİK verilerine göre, 2003-2018 dönemi itibarıyla TRA1 alt bölgesi

(Erzurum, Erzincan ve Bayburt) hanehalklarının eğitim harcamalarının toplam harcamalar içerisindeki payı ilgili zaman içerisinde %0,6'dan %2,2'ye artış göstermiştir. Söz konusu iller içerisinde nüfus olarak en büyük pay Erzurum iline aittir. Dolayısıyla bu çalışmada Erzurum ilinin seçilmesinin sebebi söz konusu ilin TRA1 alt bölgesini daha iyi temsil edebileceğidir. Bu çalışma, konuyla ilgili yapılmış araştırmalardan özellikle, Erzurum ilinde ortaöğretim düzeyinde eğitim harcamalarını analiz eden ilk çalışma olması nedeniyle farklılaştığı ve bu bakımdan önem arz ettiği düşünülmektedir.

Bu çalışmanın amacı, Erzurum ilinde hanehalklarının ortaokul düzeyinde yapmış oldukları eğitim harcamalarını etkileyen faktörleri analiz etmektir. Bu amaç çerçevesinde ele alınan çalışma dört bölümden oluşmaktadır. İkinci bölümde konu ile ilgili literatürde yapılan çalışmalara yer verilmiştir. Üçüncü bölümde veri seti ele alınarak çalışmanın metodolojisi ile ilgili bilgilere yer verilmiş, analizler sonucunda elde edilen bulgular ayrıntılı biçimde yorumlanmıştır. Dördüncü ve son bölümde ise çalışmadan elde edilen sonuçlar değerlendirilmiştir.

LİTERATÜR ÖZETİ

Bray (1996), Endonezya'da eğitim harcamalarını analiz etmiştir. Çalışmada, haneler gelir düzeylerine göre 10 ayrı sınıfa ayrılmış ve bu hanelerde gelir düzeyi arttıkça eğitim harcamasının da arttığı gözlenmiştir. Ayrıca eğitimin kademesi yükseldikçe de eğitim harcaması miktarının arttığı sonucuna varılmıştır.

Chung ve Choe (2001), Kore'de ikamet eden hanehalklarının eğitim harcamalarını etkileyen faktörleri incelemişlerdir. Çalışmada toplam 514 ortaokul öğrencisi velisine anket uygulanmıştır. Çıkan sonuçlara göre, annenin gelirinden çok babanın gelirinin eğitim harcamalarıyla ilişkili olduğu tespit edilmiştir. Babanın geliri arttıkça, yapılan eğitim harcaması miktarı da artmaktadır. Aynı zamanda elde edilen bulgulara göre evli kadınların çocuklarının eğitim masraflarını karşılamak için iş aradıkları tespit edilmiştir.

Tilak (2002), Hindistan'da yapmış olduğu çalışmada hanehalklarının eğitim harcamalarını etkileyen faktörleri araştırmıştır. OLS regresyon analizinin kullanıldığı çalışmada hanehalkının eğitim harcamalarının, ailenin gelirine karşı yüksek düzeyde duyarlı olduğu sonucuna varılmıştır. Ancak Hindistan'da diğer ülkelerin aksine gelir azaldıkça eğitim harcamasının arttığı tespit edilmiştir. Aileler gelirlerinin büyük bir bölümünü eğitim harcamaları için ayırmaktadır. Ayrıca bu çalışmada eğitim harcamalarını etkileyen bir diğer faktörün hane reisinin eğitim düzeyi olduğu saptanmıştır. Bununla birlikte hanehalkının büyüklüğü, mesleki değişkenler (hane reisinin mesleği gibi), okulla ilgili değişkenler, yaşanılan yerin gelişmişlik düzeyi, öğrencinin eğitim düzeyi gibi faktörler eğitim harcamalarını önemli ölçüde etkilemektedir. Bu araştırmaya göre, Hindistan'da hanehalkının eğitim harcamaları GSYH'nin % 3,5'ini oluşturmaktadır.

Tansel ve Bircan (2006), 1994 yılı Hanehalkı Harcama Anketi verilerini kullanarak, özel ders-dershane talebi belirleyicilerini araştırmışlardır. Tobit modelin kullanıldığı çalışmada; ailelerin geliri, anne ve babanın eğitim düzeyi (annenin eğitim düzeyi babanın eğitim düzeyine göre daha etkili), hane reisinin yaşı, hanehalkının yaşadığı yer, hanedeki çocuk sayısı önemli eğitim talebi belirleyicileri olarak tespit edilmiştir.

Tarı vd. (2006), 2004 yılında Kocaeli Üniversitesi öğrencilerine uyguladığı bir anketle öğrencilerin tüketim fonksiyonlarını tahmin etmiştir. Cinsiyet ile öğrencilerin devam ettikleri programların tüketim davranışları üzerinde etkili olup olmadığı araştırılmıştır. Bununla birlikte, öğrencilerin 9 ayrı harcama grubu için engel fonksiyonu tahminleri yapılmıştır. Elde edilen bulgulara göre, kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre gelirlerinin daha büyük bir kısmını eğitim harcamaları için harcadıkları ortaya çıkmıştır. Harcama esnekliği kız öğrencilerde erkek öğrencilere nazaran daha yüksektir.

Kiren Gürler vd. (2007), 15-23 yaş arasındaki kişilerin eğitim talepleri üzerinde hangi etkenlerin etkili olduğunu araştırmışlardır. Çalışmada probit, sıralı probit ve tobit modeller kullanılmıştır. Yapılan çalışmanın sonuçlarına göre, kişinin yaşının karesi ve hanedeki kişi sayısı eğitim düzeyini negatif etkileyen değişkenlerdir. Uygulanan üç modelde de, kişinin eğitim düzeyi üzerinde, babanın eğitim düzeyinin annenin eğitim düzeyine nazaran daha önemli olduğu sonucuna varılmıştır. Aynı zamanda kişinin kentte yaşaması ve ailenin geliri de eğitim düzeyini pozitif yönde etkilemektedir. Bireyin cinsiyetinin erkek olması da eğitim düzeyini artıran değişkenlerden biridir.

Serdar Kahveci (2009), 2007-2008 eğitim öğretim yılında Ankara ili Çankaya ve Keçiören ilçelerinde 6, 7 ve 8. sınıf öğrencilerine uyguladığı 600 kişilik bir anket sonucunda, ailelerin yapmış oldukları harcama miktarını ve harcama türlerini tespit etmiştir. Lise giriş sınavı için hazırlanan 6, 7 ve 8. Sınıf öğrencilerinin %75,2'sinin kurslara, dershanelere gittiği ve özel ders aldıkları belirlenmiştir. Elde edilen bulgulara göre, ailelerin çocukları için yapmış oldukları harcama miktarı ortalama olarak 4478 YTL olarak bulunmuştur. Öğrenci başına kurs, dershane, özel ders için yapılan harcamalar toplamı ise 3051 YTL'dir. Bu miktarın tüm eğitim harcamaları içindeki payı %68,13 olarak bulunmuştur. Lise hazırlık aşamasında eğitim için yapılan harcamaların yarısından fazlasını kurs, dershane ve özel ders harcamaları oluşturmaktadır.

Sakallı (2010), 2009-2010 eğitim-öğretim yılında ailelerin çocukları için yapmış oldukları eğitim harcamalarının tür ve miktarlarını araştırmıştır. Ankara ili Keçiören ilçesindeki 6 ilköğretim okulunda 6,7 ve 8. sınıflara uygulanan bir anketle araştırma için veri toplanmıştır. Toplamda 312 öğrenci ailesine yapılan anketin verilerine Tek Yönlü Varyans Analizi yapılmıştır. Anlamlı çıkan sonuçlar için Tukey testi uygulanmıştır. Yapılan bu analizler sonucunda, ailelerin eğitim için yaptıkları harcamalarının aylık giderlerinin önemli bir kısmını oluşturduğu sonucuna varılmıştır.

Quang (2012), 2006 Hanehalkı Yaşam Standartı Anketine göre Vietnam'da hanehalkının eğitim harcamalarını etkileyen faktörleri araştırmıştır. Tobit modelin uygulandığı çalışmada, ailelerin geliriyle eğitim harcama miktarının doğru orantılı olduğu saptanmıştır. Ayrıca, hane reisinin eğitim düzeyi ve mesleği, çocukların eğitim düzeyi ve yaşları da eğitim harcamalarını etkileyen faktörler arasında tespit edilmiştir.

Andreou (2012), 1996/7, 2002/3 ve 2008/9 Aile Harcamaları Anketlerinden yola çıkarak Kıbrıs'ta hanehalkının eğitim harcamalarını analiz etmiştir. Elde edilen sonuçlara göre, eğitim

harcamalarının gelire birlikte arttığı sonucuna varılmıştır. Diğer faktörler ise; hanedeki çocuk sayısı, ikamet bölgesi, hane reisinin mesleği ve ebeveynlerin eğitim düzeyi olarak bulunmuştur.

Ulusoy ve Yolcu (2013), ailelerin ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları hanehalkı eğitim harcamalarını analiz etmiştir. Araştırmada ailelerin ilköğretim düzeyinde yapmış oldukları eğitim harcaması miktarı ve bu miktarı etkileyen faktörler analiz edilmiştir. Kastamonu ilinde 789 aileye anket yapılmıştır. Bunlardan 707'si çocuklarını kamu okuluna ve 82'si de özel okula göndermektedir. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre, aileler 2011-2012 eğitim-öğretim yılında toplam 11.971.34 TL eğitim harcaması yapmışlardır. Bu harcamaların 1.920.15 TL'si çocuklarını kamu okullarına gönderen aileler tarafından, 10.051.19 TL'si ise çocuklarını özel okula gönderen aileler tarafından yapılmıştır. Ailelerin eğitim harcamaları, okul ile ilgili değişkenlere ve sosyo-ekonomik değişkenlere bağlı olarak farklılık göstermiştir. Okulun türü, okulun öğretim biçimi, okula ulaşım türü, öğrencinin anne-babasının eğitim düzeyi, öğrencinin anne-babasının mesleği, öğrencinin kiminle yaşadığı, ailenin aylık gelir düzeyi, ailenin evinin mülkiyet durumu, ailenin yaşadığı evin türü, ailedeki kişi sayısı, ailenin kaldığı evin kira miktarı, öğrencinin sınıf düzeyi gibi faktörler ailelerin eğitim harcamalarını etkileyen önemli faktörler olarak tespit edilmiştir.

Bayar ve İlhan (2016), Türkiye'de hanehalkının eğitim harcamalarının belirleyicilerini incelemişlerdir. Aynı zamanda farklı gelir gruplarındaki hanelerin eğitim harcaması miktarı üzerindeki etkilerini araştırmışlardır. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından yapılan 2002, 2010 ve 2013 yıllarına ait Hanehalkı Bütçe Anketi kullanılarak veriler Tobit modele göre analiz edilmiştir. Bulgular, hanehalkı gelir seviyelerinin yükselmesinin eğitim harcamalarının artmasına yol açtığını göstermektedir. Bununla birlikte, daha iyi beşeri sermayeye sahip hanelerin daha çok eğitim harcaması yaptıkları tespit edilmiştir. 2002 yılı için eğitim harcamalarının gelir esnekliği, yoksul ailelerde zengin ailelere göre daha yüksek çıkmıştır. Bu durum yoksul ailelerin gelir değişiklikleri durumunda, eğitim harcamalarında daha duyarlı olduklarını göstermektedir.

Acar vd. (2016), 2002, 2007 ve 2012 Türkiye Hanehalkı Bütçe Anketlerini kullanarak hanehalkının eğitim harcamalarını belirleyen faktörleri araştırmıştır. Engel Eğrisinden de yola çıkılarak hanehalkları gelir gruplarına ayrılmıştır. Tobit regresyon analizi ile harcamaları etkileyen faktörlerin; yaşanılan yer, yaş, hane reisinin eğitim düzeyi, öğrencilerin cinsiyeti, hanede ilköğretime giden öğrencilerin sayısı ve hanedeki toplam öğrenci sayısı olduğu sonucuna varılmıştır. Harcama esneklikleri, orta gelirli ailelerde varsıl ve yoksul ailelere göre daha yüksek çıkmıştır.

Karabacak (2018), Türkiye'de hanehalklarının eğitime ne kadar harcama yaptıklarını ve bu harcamaları etkileyen faktörleri araştırmıştır. Çalışmada kullanılan veriler, TÜİK tarafından 2015 yılı boyunca 11000 hanehalkına uygulanan hanehalkı bütçe anketlerinden alınmıştır. Hanehalklarının eğitim harcamalarını etkileyen faktörlerin belirlenmesi için, Heckman's SSM, Log-Heckman's SSM ve Double-Hurdle olmak üzere üç farklı model kullanılmıştır. Hane reisinin özellikleri, hanehalkının oturduğu evin özellikleri, internet bağlantısının olup olmaması, ailedeki çocuk sayısı, ailedeki çocukların yaş grupları, ailenin araç sahipliği ve ailenin aylık geliri eğitim

harcaması miktarı üzerinde etkili değişkenlerdir. Çalışmada hanehalklarının aylık eğitim harcaması miktarı 55,03 TL olarak bulunmuştur.

ÇOKLU REGRESYON MODELİ

Regresyon analizi, iki veya daha fazla değişken arasındaki ilişkiyi ölçmek için kullanılan analiz metodudur. Aralarında ilişki olan bu değişkenlerden biri bağımlı değişken, diğerleri ise bağımsız değişkenlerdir. Regresyon analizinde (Büyüköztürk, 2018:91):

- bağımlı ve bağımsız değişken sayısı bir ise basit regresyon analizi,
- Bağımlı değişken sayısı bir, bağımsız değişken sayısı iki veya daha fazla ise çoklu regresyon analizi,
- Bağımlı değişken iki veya daha fazla ise çok değişkenli regresyon analizi olarak ifade edilmektedir.

Çoklu regresyon modeli iki değişkenli doğrusal regresyon modelinin bir uzantısıdır. Sosyal bilimlerde ve ekonomik sistemlerde tek bağımsız değişkenin olduğu durumlar çok nadirdir. Genellikle bir bağımlı değişken birçok bağımsız değişken tarafından etkilenmektedir (Sucu, 2010: 128). Örneğin, bir malın talep miktarı sadece o malın fiyatına bağlı olarak değil, aynı zamanda tüketicilerin gelirlerine, ikame ve tamamlayıcı malların fiyatlarına göre de değişebilmektedir. Dolayısıyla, bağımlı değişken ve o bağımsız değişkeni etkileyen birden çok bağımsız değişken söz konusu olduğunda bu ilişki çoklu regresyon modeliyle açıklanmaktadır (Tarı, 2014: 65). Çoklu regresyon modeli genelde şu şekilde ifade edilmektedir:

$$Y = \alpha + \beta_1 X_1 + \beta_2 X_2 + \beta_3 X_3 + \dots + \beta_k X_k + u_i \quad (1)$$

Bu eşitlikte bağımlı değişken Y; $X_1, X_2, X_3, \dots, X_k$ tane bağımsız değişkenin doğrusal bir kombinasyonu ile belirlenmektedir (Akkaya ve Pazarlıoğlu, 2000: 238). Modelde yer alan, k bağımsız değişken sayısını, α sabit terimi ve β ise bağımsız değişkenlerin katsayısını ifade etmektedir.

Çoklu regresyon modelinde bağımlı değişkeni etkileyen birden fazla değişken vardır ve bu modelde iki şey amaçlanır (Durmuş, 2016: 25):

- Bağımlı değişkeni etkileyen değişkenlerden hangilerinin bağımlı değişkeni daha fazla etkilediğini belirlemek
- Bağımlı değişkeni etkilediği belirlenen değişkenler aracılığıyla bağımlı değişkenin değerini tahmin etmek

Çoklu doğrusal modellerde, parametre tahminleri En Küçük Kareler Yöntemi (EKKY) ile yapılır. En küçük kareler yöntemi, hatalar kareler toplamını minimum yaparak parametre tahmini yapılmasını sağlayan bir yöntemdir. Fakat bu yöntemin uygulanabilmesi için bazı varsayımların sağlanması gerekmektedir (Büyükuysal ve Öz, 2016: 110). En küçük kareler yöntemi; varsayımlarının sağlanması durumunda, bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki ilişkiyi ortalama olarak gerçeğe en yakın şekilde tahmin etmektedir (Tarı, 2014: 21).

AMPİRİK BULGULAR

Bu çalışmanın veri setini Erzurum ilinde, üç merkez ilçede ikamet eden (Aziziye, Yakutiye, Palandöken), 807 hanehalkı oluşturmaktadır. Veriler araştırmacı tarafından yapılan anketle belirlenmiştir. Hanehalklarının ortaokul düzeyinde yapmış oldukları eğitim harcamalarını etkileyen faktörlerin analiz edilmesi için, anket görüşmesinde haneler rastgele seçilmiş, tekrar aynı hanelerle görüşülmemesine dikkat edilmiştir. Örneklem hacmi anakütleyi temsil edebilecek büyüklükte olmasına rağmen, maksimum örneklem büyüklüğüne ulaşabilmek amacı ile 384 hane yerine 807 hane anket yapılmıştır.

Bu çalışmada çocuklarını kamu ve özel okula gönderen ailelerin yalnızca ortaokul düzeyinde yapmış oldukları eğitim harcamaları analiz edilmiştir. Okul öncesi, ilkök, lise ve yükseköğretim düzeyleri analizlere dâhil edilmemiştir. Ayrıca, 2018-2019 Eğitim-Öğretim yılı I. Döneminde yapılan eğitim harcamalarının verileri kullanılmıştır.

Literatüre bakıldığında, hanehalkının eğitim harcamalarını etkileyen faktörlerin incelenmesinde genellikle Tobit modelin kullanıldığı görülmektedir. Tobit model, 1958'de Nobel ödüllü iktisatçı James Tobin tarafından geliştirilen, bağımlı değişkenin yalnızca belirli durumlarda gözlemlenebilir olduğu ve sansürlü örneklem modeli olarak ele alındığı model olarak bilinmektedir. Yani en küçük kareler yönteminin parametrik olmayan bir seçeneğidir (Liao, 1994: 87).

Sansürlenmiş regresyon modellerinde kesiklilik ve süreklilik özelliği bulunmaktadır. Aslında bu değişkenlerde de süreklilik özelliği bulunmaktadır ancak veri setinin bir bölümünde gözlem yapılamadığı için, yani sansürlü veri olduğu için, eksik olan gözlemler yerine sıfır ataması yapılmaktadır. Bu yüzden değişkenin kesikli olduğu savunulmaktadır (Maddala, 1987: 1004). Bu çalışmada bağımlı değişken sürekli ancak kesikli değildir. Ayrıca veri seti araştırmacı tarafından oluşturulan anket sonucunda elde edilmiş ve gözlemlenemeyen bir veri söz konusu olmamıştır. Eğitim harcaması miktarının sıfır olduğu bir durum olmadığından ve tüm veriler gözlenebilir olduğundan dolayı çoklu regresyon modeliyle analiz yapılmasına karar verilmiştir. Modele değişkenler tek tek eklenmiş ve en anlamlı değişkenlerle model oluşturulmuştur. Kurulan model EKKY ile tahmin edilmiştir. Analizlerin gerçekleştirilmesinde SPSS 22.0 paket programı kullanılarak model sonuçları elde edilmiştir. Tablo 1'de modelde kullanılan değişkenlerle ilgili tanımlayıcı istatistiklere yer verilmiştir.

Tablo 1'e göre, bir dönem boyunca yapılan eğitim harcamalarının ortalama miktarı 7336,25 TL'dir. Anket yapılan hanehalklarındaki öğrencilerin cinsiyetleri eşit bir dağılıma sahiptir. Hanehalklarının ortalama aylık gelirleri 8056,98 TL'dir. Kira ya da lojmanda yaşayan ailelerin aylık kira/lojman giderleri ise ortalama 279,55 TL olarak tespit edilmiştir. Eğitim harcamalarını etkileyen faktörlerin analiz edilmesinde kullanılacak model kurulmadan önce değişkenler üzerinde normallik testi yapılmıştır. Tablo 2'de normallik testi anlamlılık düzeyi sonuçları verilmiştir.

Tablo 1. Tanımlayıcı İstatistikler

Değişken	Ortalama	Standart Sapma
Harcama Miktarı	7336,25	5528,539
Öğrenci Cinsiyeti	1,53	0,499
Sınıf Düzeyi	2,58	1,125
Annenin Eğitim Düzeyi	4,99	1,266
Babanın Eğitim Düzeyi	5,58	1,051
Annenin Yaşı	39,61	5,226
Babanın Yaşı	43,46	7,437
Ailenin Aylık Ortalama Geliri	8056,98	4853,789
Kira/Lojman Aylık Gideri	279,55	395,481
Öğrenci Sayısı	2,12	0,835
Başarı Memnuniyeti	1,32	0,468

Tablo 2. Çarpıklık-Basıklık Değerleri ve Kolmogorov-Smirnov Testi Anlamlılık Düzeyi Sonuçları

Değişken	Çarpıklık (Skewness)	Basıklık (Kurtosis)	Kolmogorov-Smirnov (K-S)
Öğrenci Cinsiyeti	-0,127	-1,989	0,000*
Sınıf Düzeyi	-0,118	-1,363	0,000*
Annenin Eğitim Düzeyi	-,616	-0,247	0,000*
Babanın Eğitim Düzeyi	-1,202	1,379	0,000*
Annenin Yaşı	-0,285	1,376	0,000*
Babanın Yaşı	-1,666	1,034	0,000*
Ailenin Ortalama Aylık Geliri	1,712	1,441	0,000*
Kira-Lojman Aylık	1,324	1,318	0,000*
Öğrenci Sayısı	0,665	1,089	0,000*
Başarı Memnuniyeti	0,756	-1,431	0,000*
Öğrenci Cinsiyeti	-0,127	-1,989	0,000*

Tablo 2’de K-S testi sonuçlarına göre, verilerde normallikten sapmalar olduğu gözlemlenmektedir ($p < 0,01$). Ancak çarpıklık ve basıklık değerlerine bakıldığında, bu değerlerin bütün değişkenlerde ± 2 aralığında olduğu görülmektedir. Tabachnick ve Fidell’e göre (2007:81), çarpıklık ve basıklık değerlerinin $\pm 3,29$ aralığında olması normallik için yeterli bir durumdur. George ve Mallery’e (2010) göre ise, çarpıklık ve basıklık değerlerinin ± 2 aralığında olması normallik dağılımı için kabul edilebilir bir durumdur. Dolayısıyla, normallik dağılım histogramları ve Q-Q dağılımları da incelendikten sonra, normallikten sapmaların aşırı bir şekilde olmadığı gözlemlenmiştir. Bu yüzden, analiz işlemleri için parametrik istatistik yöntemlerinin uygulanmasına karar verilmiştir. Tablo 3’de Erzurum’da hanehalklarının ortaokul düzeyinde yapmış oldukları eğitim harcamalarını etkileyen faktörlerin tespiti için oluşturulan çoklu regresyon modelinin sonuçlarına yer verilmiştir.

Tablo 3. Çoklu Doğrusal Regresyon Modeli Sonuçları

Değişken	Notasyon	Parametre	Katsayı	Standart Hata
Sabit	S	β_0	-8929,900	1613,810
Öğrenci Cinsiyeti	ÖC	β_1	337,540	298,426
Sınıf Düzeyi	SD	β_2	579,154*	136,421
Annenin Eğitim Düzeyi	AED	β_3	829,686*	196,148
Babanın Eğitim Düzeyi	BED	β_4	698,172*	220,300
Annenin Yaşı	AY	β_5	80,862*	37,937
Babanın Yaşı	BY	β_6	-18,275	26,782
Ailenin Aylık Ortalama Geliri	AOG	β_7	0,465*	0,038
Kira-Lojman Aylık Gider	KLK	β_8	-1,296*	0,386
Öğrenci Sayısı	ÖS	β_9	356,994**	197,878
Başarı Memnuniyeti	BM	β_{10}	-247,797	327,980
R²	0,652			
F İstatistiği	58,808			
F İstatistiği Prob.	0,000			
Durbin-Watson İstatistiği	1,061			

Not: * ve ** sırasıyla %1 ve %5 önem düzeyinde katsayının anlamlı olduğunu göstermektedir.

Tablo 3'e bakıldığında, çoklu regresyon analiz sonuçlarına göre oluşturulan model aşağıdaki gibi formülize edilebilir:

$$\hat{Y} = -8929,9 + 337,540 \text{ ÖC} + 579,154 \text{ SD} + 829,686 \text{ AED} + 698,172 \text{ BED} + 80,862 \text{ AY} - 18,275 \text{ BY} + 0,465 \text{ AOG} - 1,296 \text{ KLK} + 356,994 \text{ ÖS} - 247,797 \text{ BM} + \hat{u}_i$$

Model sonuçlarına göre, ailede erkek öğrenci sayısı 1 kişi artığında, hanehalklarının eğitim harcamaları miktarında yaklaşık 337,540 TL artış olmaktadır. Sınıf düzeyi değişkeninin eğitim harcaması miktarı üzerinde pozitif etkiye sahip olduğu ve %1 önem düzeyinde anlamlı olduğu görülmektedir. Öğrencilerin sınıf düzeyleri arttıkça (bir üst sınıfa geçildikçe), hanehalklarının eğitim harcaması miktarında yaklaşık olarak 579,174 TL artış olmaktadır. Örneklemdeki öğrenciler 5,6,7 ve 8. Sınıf öğrencilerinden oluşmaktadır. Lise sınavlarına hazırlık için yapılan sınavların varlığı ve bu sınavlara hazırlık için ek harcamaların yapılması, üst sınıfa geçtikçe harcamaların artması durumunu desteklemektedir. Annenin eğitim düzeyindeki bir birimlik artış, hanehalklarının eğitim harcamaları miktarını 829,686 TL artırmaktadır. Modelin sonuçlarına göre annenin eğitim düzeyi %1 önem düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Benzer şekilde, babanın eğitim düzeyindeki bir birimlik artış, hanehalklarının eğitim harcamaları miktarı üzerinde 698,172 TL'lik bir artışa neden olmaktadır. Babanın eğitim düzeyi değişkeni de %1 önem düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Dolayısıyla ebeveynlerin eğitim düzeyleri arttıkça, daha fazla eğitim harcaması yapıldığı görülmektedir. Hanehalklarında yaşayan annelerin yaşlarındaki bir birimlik artış, hanehalklarının eğitim harcamaları miktarında yaklaşık 80,862 TL artışa neden olmaktadır. Bu değişken %1 önem düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Annelerin yaşının artmasıyla eğitim harcamaları miktarı üzerinde meydana gelen bu artış, yaşça büyük annelerin genç annelere göre daha fazla eğitime yatırım yaptıklarını göstermektedir. Babanın yaşında meydana gelen bir birimlik artış ise, hanehalklarının eğitim harcamaları miktarını 18,275 TL azaltmaktadır. Babaların yaşının artmasıyla eğitim harcamaları miktarında meydana gelen bu azalma, genç

babaların yaşı ileri babalara göre eğitime daha fazla yatırım yaptığını göstermektedir. Hanehalklarının ortalama aylık gelirlerindeki bir birimlik artış, onların eğitim harcamaları miktarlarını yaklaşık olarak 0,465 TL artırmaktadır. Ailelerin ortalama aylık geliri %1 önem düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Gelirleri artan aileler daha fazla eğitim harcaması yapmaktadır. Üst gelir grubundaki aileler, çocuklarının eğitimi için daha fazla kaynak ayırabilmekte ve daha çok harcama yapabilmektedirler. Alt gelir grubundaki aileler ise eğitim harcamaları için daha az kaynak ayırabilmektedirler. Aylık kira-lojman gideri ve eğitim harcamaları miktarı arasında negatif bir ilişki söz konusudur. Kira-lojman giderindeki bir birimlik artış, hanehalklarının eğitim harcaması miktarlarında 1,296 TL'lik bir azalışa sebep olmaktadır ve bu değişken %1 önem düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Kira ya da lojman gideri olan aileler çocukları için daha az eğitim harcaması yapmaktadır. Hanehalklarında yaşayan öğrenci sayısındaki bir birimlik artış, hanehalklarının eğitim harcamaları miktarını yaklaşık olarak 356,994 TL artırmaktadır. Ailedeki öğrenci sayısı değişkeni %5 önem düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Ailedeki öğrenci sayısı arttıkça, ailenin eğitim harcamaları için ayırması gereken tutar da artmaktadır.

Çoklu regresyon modeli sonuçlarına göre, ebeveynlerin başarı memnuniyetlerindeki bir birimlik artış, hanehalklarının eğitim harcamaları miktarını yaklaşık olarak 247,797 TL azaltmaktadır. Ebeveynler çocuklarının başarısından memnun ise, daha az eğitim harcaması yapmaktadır. Bu durum, çocuklarının başarısından memnun olan ailelerin ek harcamalar yapmadıklarını göstermektedir.

Tablo 3'de, R^2 değerinin 0,652 çıktığı görülmektedir. Bu değer modele dâhil edilen bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkeni %65 oranında açıklayabildiğini göstermektedir. Aynı zamanda modelin, %1 önem düzeyinde istatistiki açıdan bir bütün olarak anlamlı olduğu sonucuna varılmaktadır. (Prob. (F İstatistiği) = 0.000). Yine, Durbin-Watson İstatistiği değerinin 1,061 çıktığı görülmektedir. Bu değer 1'in üzerinde çıktığı için, hata terimleri arasında otokorelasyon sorununun da olmadığı tespit edilmiştir. Modelde çoklu doğrusal bağlantı sorununun tespiti için Variance Inflation Factors (VIF) testi kullanılmıştır. VIF değerlerinin 5'den küçük olması durumunda çoklu doğrusal bağlantı sorunun olmadığı, VIF değerlerinin 10'dan küçük olması durumunda önemli bir doğrusallık probleminin olmadığı sonucuna varılmaktadır (Asteriou, 2006: 95). Çoklu doğrusal bağlantı sorununun tespit edilmesi için VIF testi yapılmış ve sonuçlar Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4. Çoklu Doğrusal Bağlantı Tespiti İçin VIF Testi Sonuçları

Değişken	VIF Değeri
Öğrenci Cinsiyeti	1,005
Sınıf Düzeyi	1,067
Annenin Eğitim Düzeyi	2,790
Babanın Eğitim Düzeyi	2,427
Annenin Yaşı	1,780
Babanın Yaşı	1,796
Ailenin Ortalama Aylık Geliri	1,548
Kira/Lojman Aylık Gideri	1,056
Öğrenci Sayısı	1,237
Başarı Memnuniyeti	1,067

Tablo 4’te, çoklu doğrusal bağlantı tespiti için yapılan test sonuçlarına göre VIF değerleri 5’in altında çıkmıştır. Dolayısıyla modeldeki değişkenler arasında çoklu doğrusal bağlantının olmadığı tespit edilmiştir. Aynı zamanda VIF değerlerinin 10’un altında olması da önemli bir çoklu doğrusal bağlantı probleminin olmadığını göstermektedir.

SONUÇ

Hanehalklarının eğitim harcamalarını etkileyeceği düşünülen öğrenci cinsiyetinin beklenti ile uyumluluk göstererek, eğitim harcamalarını pozitif yönde etkilediği belirlenmiştir. Hanehalkının çocuklarının kız veya erkek olması yapılan eğitim harcamalarını etkilemektedir. Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde aileler, erkek çocuklarının eğitimine daha fazla önem vermektedir. Aileler, erkek çocuklarının gelecekte ailenin ekonomik yükünü azaltacağını düşünmektedirler. Kız çocuklarının ise evlenip gideceği düşüncesi, ailelerin genellikle erkek öğrencilerin eğitimine yatırım yapmasına neden olmaktadır (Yolcu, 2011: 25).

Erzurum ilinde yaşayan hanehalklarının yapmış oldukları eğitim harcamalarını etkileyen faktörleri belirlemeyi amaçlayan bu çalışmada, sınıf düzeyinin eğitim harcamalarının önemli belirleyicilerinden biri olduğu tespit edilmiştir. Ailelerin yapmış oldukları eğitim harcaması miktarı, çocukların öğrenim gördüğü sınıf düzeyine göre değişiklik göstermektedir. Öğrencilerin sınıf düzeyleri arttıkça (bir üst sınıfa geçildikçe), hanehalklarının eğitim harcaması miktarında yaklaşık olarak 579,174 TL artış olmaktadır.

Ayrıca, Annenin eğitim düzeyi ve eğitim harcamaları miktarı arasında da anlamlı pozitif bir ilişki söz konusudur. Annenin eğitim seviyesi yükseldikçe yapılan eğitim harcamalarının miktarında artış olduğu tespit edilmiştir. Bu durum eğitilmiş annelerin çocukları için daha fazla eğitim harcaması yaptığını göstermektedir. Eğitim düzeyi, yüksekokul/üniversite olan anneler, eğitim düzeyi ilkököl olan annelerden daha fazla eğitim harcaması yapma eğilimindedirler. Babanın eğitim düzeyinin yükselmesi de, eğitim harcamaları üzerinde belirleyici olarak tespit edilmiştir. Tilak (2002), yaptığı bir çalışmada, aile reisi olarak babanın eğitim seviyesi ile öğrenci başına yapılan eğitim harcaması arasında anlamlı bir ilişki olduğunu tespit etmiştir. Bu sonuç çalışmamızda elde edilen sonuçla paralellik göstermektedir.

Yine yapılan analizler ışığında, annenin yaşı ve eğitim harcamaları miktarı arasında pozitif bir ilişki bulunduğu ifade edilebilir. Annelerin yaşı arttıkça, eğitim harcamaları miktarında da artış olduğu tespit edilmiştir. Babanın yaşı ile eğitim harcaması miktarı arasında ise negatif bir ilişki söz konusudur. Hane reisinin yaşının artmasıyla birlikte eğitim harcaması miktarının azalması, yaşı daha büyük olan aile reisinin emekli olması ihtimaliyle ilişkilendirilebilir. Aile reisi 50 yaş ve üstü ya da emekli olan ailelerde, kişilerin eğitime daha fazla önem vermelerini sağlayacak politikalar geliştirilmelidir.

Eğitim harcamaları miktarını etkileyebileceği düşünülen değişkenlerden olan hanehalkının geliri, iktisadi beklenti ile uyumluluk göstererek eğitim harcamaları miktarını pozitif yönde etkilemiştir. Köktaş (2009:10), ailelerin yapmış oldukları eğitim harcamalarını incelemiş ve en fazla eğitim harcamasının İstanbul'daki aileler tarafından yapıldığını tespit etmiştir. İstanbul'da araştırma kapsamındaki ailelerin yaklaşık %80'inin orta ve üst gelir grubunda yer alması, onların daha çok eğitim harcaması yapmasına neden olmaktadır. Ailelerin gelir düzeylerinin düşük olması, yapılan eğitim harcamalarının oranını azaltmaktadır.

Hanehalklarının aylık-kira-lojman giderleri ile eğitim harcamaları miktarları arasında ise negatif bir ilişki tespit edilmiştir. Aylık kira-lojman gideri arttıkça ailelerin eğitim harcaması yapma eğilimleri azalmaktadır. Aylık olarak kira ya da lojman gideri olan ailelerin, aylık harcamalarının artması nedeniyle eğitim için yaptıkları harcamaları azalttıkları düşünülmektedir.

Eğitim harcamaları miktarı üzerinde etkisinin olacağı düşünülen değişkenlerden olan hanedeki öğrenci sayısının, beklentilere uygun olarak eğitim harcaması miktarını artırdığı gözlemlenmiştir. Hanede birden çok öğrencinin bulunduğu ailelerde eğitimin maliyeti, tek bir öğrencinin bulunduğu ailelere göre daha fazladır. Literatürde yapılan birçok çalışmada hanehalkındaki öğrenci sayısının artması, eğitim harcamaları miktarını artıran önemli bir değişkendir.

Ailelerin çocuklarının derslerine olan ilgisinden/başarisından memnun olup olmama durumu, eğitim harcamalarını etkileyen faktörlerden biri olarak tespit edilmiştir. Ebeveynlerin çocuklarının başarısı üzerindeki memnuniyetleri arttıkça, eğitim harcaması yapma eğilimleri azalmaktadır. Çocuklarının derslerine olan ilgisinden ve başarısından memnun olan aileler, eğitim harcaması yapma ihtiyacı duymamaktadırlar. Öğrencinin çok fazla destek almadan da başarılı olabileceğini düşünen anne-babalar, özel derslere ve ek harcamalara ihtiyaç duymadıklarından daha az eğitim harcaması yapmaktadırlar. Literatüre bakıldığında, başarı memnuniyeti değişkeni herhangi bir çalışmada incelenmemiştir. Bu değişken, eğitim harcamalarını etkileyen faktörler içinde daha önceden çalışılmamış olması sebebiyle önem arz etmektedir.

Hanehalklarının yapmış oldukları eğitim harcamalarının, toplam harcamalar içindeki payı oldukça düşüktür. Eğitimin kişilere ve topluma olan getirisinin uzun vadede gerçekleşmesi, eğitim için yapılan harcamaların az olmasına neden olmaktadır. Bu konuda kişiler ve toplum bilinçlendirilmeli eğitime yapılan yatırımlar teşvik edilmelidir.

Bu çalışmada, Erzurum ilinde kamu ve özel ortaöğretim kurumlarına giden öğrencilerin eğitim harcamaları analiz edilmiştir. Bu nedenle, ailelerin ortaokul düzeyinde yapmış oldukları eğitim harcamaları, hanehalklarının eğitim harcamalarının sadece bir kısmını oluşturmaktadır.

Ayrıca, okul öncesi, ilkokul, ortaokul, lise ve yükseköğretimi de içine alan daha kapsamlı bir örneklem ile eğitim harcamaları analiz edilebilir.

KAYNAKLAR

- Acar, E., Günalp. B., ve Cilasun, S. (2016). An Empirical Analysis of Household Education Expenditures in Turkey. *International Journal of Educational Development*, 51(2016), 23-35.
- Akkaya, Ş. ve Pazarlıoğlu M. (2000). *Ekonometri I* (4.Baskı), İzmir: Anadolu Matbaacılık.
- Andreou, S. (2012). Analysis of Household Expenditure on Education in Cyprus. *Cyprus Economic Policy Review*, 6(2), 17-38.
- Bayar, A.A. ve İlhan, B.Y. (2016). Determinants of Household Education Expenditures: Do Poor Spend Less on Education?. *Topics in Middle Eastern and African Economies*, 18(1), 83-111.
- Beydoğan, Ö. (2006). Ailelerin Eğitim Sürecine Katılımına Yönelik Modeller ve Yaklaşımlar. *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7(1), 75-90.
- Bray, M. (1996). *Counting The Full Cost Parental and Community Financing of Education in East Asia*. The World Bank, Washington.
- Büyüköztürk, Ş. (2018). *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı İstatistik, Araştırma Deseni SPSS Uygulamaları ve Yorum* (24.Baskı), Ankara, Pegem Akademi.
- Büyükuysal, M.Ç. ve Öz, İ.İ. (2016). Çoklu Doğrusal Bağlantı Varlığında En Küçük Karelere Alternatif Yaklaşım: Ridge Regresyon. *Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 6(2), 110-114.
- Chung, Y.S. ve Choe, M.K. (2001). Sources of Family Income and Expenditure on Children's Private, After-School Education in Korea. *International Journal of Consumer Studies*, 25(3), 193-199.
- Çalcalı, Ö. (2009). Türkiye'de 1990 Sonrası Kamu Harcamaları İçerisinde Eğitim Harcamalarının Yeri ve Önemi (1990-2007). *Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Tokat.
- Durmuş, B. (2016). *Konut Fiyatlarını Etkileyen Parametrelerin Çoklu Regresyon Analizi Yöntemiyle İrdelenmesi Ve Kentsel Dönüşüme Katkıları*. İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- George, D. ve Mallery, P. (2010). *SPSS for Windows Step by Step: A Simple Guide and Reference* (17.0 Update). Boston: Pearson.
- Karaarslan, E. (2005). Kamu Kesimi Eğitim Harcamalarının Analizi. *Maliye Dergisi*, 149, 36-73.
- Karabacak, T. (2018). *Türkiye'de Hanehalklarının Eğitim Harcamalarını Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi*. Atatürk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı Tarım İşletmeciliği Bilim Dalı, Erzurum.
- Kiren Gürler, Ö., Turgutlu, T., Kırıcı, N. ve Üçdoğruk Ş. (2007). Türkiye'de Eğitim Talebi Belirleyicileri. *Finans Politik ve Ekonomik Yorumlar*, 44(512), 89-101.

- Köktaş, Altuğ Murat (2009). *Türkiye’de Hanehalkı Eğitim Harcamaları Analizi*. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Liao, T.F. (1994). *Interpreting Probability Models: Logit, Probit, And Other Generalized Linear Models*. Sage Publications, California.
- Maddala, G.S. (1987). *Limited Dependent and Qualitative Variables in Econometrics*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Quang, V.H. (2012). Determinants of Educational Expenditure in Vietnam. *International Journal of Applied Economics*, 9(1), 59-72.
- Sakallı, F. (2010). *İlköğretim Okulu Öğrenci Velilerinin Eğitim Harcamaları*. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Serdar Kahveci, S. (2009). *Ortaöğretim Kurumlarına Geçiş Sisteminde Uygulanan Sınavların Ailelere Maliyetinin Ailelerin Toplam Eğitim Harcamaları İçindeki Payı*. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri ABD, Ankara.
- Sucu, Yaşar (2010). *Yönetimde Öngörü ve Öngörü Yöntemleri*. Ankara, Elit Yayıncılık.
- Tabachnick, B.G. ve Fidell, L.S. (2007). *Using Multivariate Statistics* (6th ed.). Boston: Pearson
- Tansel, A., ve Bircan, F. (2006). Demand for Education in Turkey: A Tobit Analysis of Private Tutoring Expenditures. *Economics of Education Review*, 25(2006), 303–313.
- Tarı, R., Çalışkan, Ş. ve Bayraktar, Y. (2006). Kocaeli Üniversitesi Öğrencilerinin Gelir ve Tüketim İlişkisi Üzerine Ekonometrik Bir İnceleme. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(11), 168-179.
- Tarı, R. (2014). *Ekonometri* (10. Baskı). Kocaeli, Umuttepe Yayınları.
- Tezcan, M. (1992). *Eğitim Sosyolojisi* (4. Baskı). Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Tilak, J. (2002). *Determinants of Household Expenditure on Education in Rural India*. National Council of Applied Economic Research, New Delhi, India.
- Tuzcu, G. (2006). *Eğitimde Vizyon 2023 ve Avrupa Birliği’ne Giriş Süreci*. Türk Eğitim Derneği, Ankara.
- Ulusoy, B. ve Yolcu, H. (2013). Household Education Expenditure of Families at Primary Education Level. *Journal of Educational Sciences Research*, 3(1), 1-27.
- Yolcu, H. (2011). Hanehalkının Eğitim Harcamalarını Etkileyen Etmenler: Kuramsal Bir Çalışma. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(5), 12-35.

FİNANSAL STRES İNDEKSİ İLE DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLAR, PORTFÖY YATIRIMLARI VE DIŞ BORÇ STOKU ARASINDAKİ İLİŞKİ: ARDL SINIR TESTİ

Erkan Alsu
Doç. Dr. Gaziantep Üniversitesi,
İktisadi ve İdari Bilimler
Fakültesi, İşletme Bölümü.
alsu@gantep.edu.tr
ORCID: 0000-0001-6102-1786

DOI : 10.47358/sentez.2020.2
Makale Türü : Araştırma
Gönderim Tarihi: 09/07/2020
Düzeltilme Tarihi: 17/08/2020
Kabul Tarihi: 31/08/2020

Bu makaleye atıfta bulunmak için:
Alsu, E. (2020). Finansal Stres İndeksi İle Doğrudan Yabancı Yatırımlar, Portföy Yatırımları ve Dış Borç Stoku Arasındaki İlişki: ARDL Sınır Testi. ETÜ Sentez İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi. 1 (1), 29-44.

✓ iThenticate®

Öz: Bu çalışma finansal stres indeksi ile doğrudan yabancı yatırımlar, portföy yatırımları ve dış borç stoku arasındaki ilişkiyi incelemektedir. Finansal stres indeksine ilişkin veriler Federal Reserve Bank of St. Louis, dış borç stokuna ilişkin veriler T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı, portföy yatırımlarına ilişkin veriler World Bank ve doğrudan yabancı yatırımlara ilişkin veriler ise T.C Merkez Bankası veri tabanından elde edilmiştir. Çalışmanın veri dönemi 1994-2018 yıllarını kapsamaktadır. Çalışmada ARDL sınır testi yaklaşımı kullanılmıştır. Çalışmanın sonuçlarına göre finansal stres indeksinde meydana gelen bir artışın ülkenin portföy yatırımlarını azalttığı ve dış borç stoğunu artırdığı tespit edilmiştir. Diğer taraftan, finansal stres endeksi ile doğrudan yabancı yatırımlar arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir. Bu durum doğrudan yabancı yatırımların finansal stres ortamından etkilenmediğini göstermektedir. Bu çalışma politika uygulayıcıları ve ilgili taraflar için önemli sonuçlar içermektedir.

Anahtar Kelimeler: Finansal Stres, Doğrudan Yabancı Yatırımlar, Portföy Yatırımları, Dış Borç Stoku.

Jel Kodları: F21, F34, G32, G11

RELATIONSHIP BETWEEN FINANCIAL STRESS INDEX AND DIRECT FOREIGN INVESTMENTS, PORTFOLIO INVESTMENTS AND EXTERNAL DEBT STOCK: ARDL BOUND TEST

Erkan Alsu
Assoc. Prof., Gaziantep
University, Faculty of Economic
and Administrative,
Department of Business,
alsu@gantep.edu.tr
ORCID: 0000-0001-6102-1786

DOI : 10.47358/sentez.2020.2
Article Type : Research
Application Date: 07/09/2020
Revision Date: 08/17/2020
Admission Date: 08/31/2020

To cite this article:
Alsu, E. (2020). Relationship
Between Financial Stress Index
and Direct Foreign
Investments, Portfolio
Investments and External Debt
Stock: ARDL Bound Test. Etü
Sentez İktisadi Ve İdari Bilimler
Dergisi. 1 (1), 29-44.
This article was checked by

 iThenticate®

Abstract: This study examines relationship between financial stress index and foreign direct investments , portfolio investments , foreign debt stock. Financial stress index data from Federal Reserve Bank of St. Louis database, external debt stock data from Republic of Turkey Ministry of Treasury and Finance database, portfolio investment data from the World Bank database, direct foreign investment data is taken from The Central Bank of the Republic of Turkey. The data period of the study covers 1994-2018. ARDL bound test approach was used in the study. According to the results of the study, an increase in the financial stress index decreased the portfolio investments of the country and increased the foreign debt stock. On the other hand, there is no significant relationship between the financial stress index and foreign direct investments. This indicates that foreign direct investments are not affected by the financial stress environment. This study contains important results for policy practitioners and interested parties.

Keywords : Financial Stress, Foreign Direct Investments, Portfolio Investments, External Debt Stock.

Jel Classification : F21, F34, G32, G11

GİRİŞ

Gelişmekte olan ülkelerde yaşanan finansal krizler; bütçe açıkları, döviz kuru politikalarının iyi yürütülememesi, uluslararası beklenmedik finansal olaylar, uygun olmayan zamanda ve yetersiz koşullarda finansal liberalizasyon uygulamaları ve yurt içi bankacılık sektörünün güçsüz olması gibi nedenlerden dolayı ortaya çıkmaktadır (Sachs, vd., 1996). Türkiye'de son 20 yıl içerisinde yaşanan krizler incelendiğinde, 2001 yılında, 2008 yılında ve 2018 yılından yaşanan ekonomik krizler ekonomimizi derinden etkilemiştir. 2001 yılında yaşanan ekonomik kriz Türkiye ekonomisi açısından büyük kayıplar meydana getirmiştir. 2001 ekonomik krizinde yaklaşık %11 civarında sermaye kaybı yaşanmıştır. 2009 krizinde bu oran %4 civarında olmuştur. 2018 yılında ağustos ayında yaşanan ekonomik kriz makroekonomik değişkenlerde ciddi dalgalanmalar meydana getirmiştir. Enflasyon oranı 2008 krizinde % 10.6, 2009 krizinde %6.53 ve 2018 krizi sonucunda %20.30 olarak gerçekleşmiştir (TÜİK, 2019). Aynı şekilde merkez bankası politika faiz oranı % 24 seviyelerine kadar yükselmiştir. Ayrıca Borsa İstanbul endeksinde gecelik yaklaşık %21 seviyelerinde kayıplar yaşanmıştır (TCMB,2018).

Gelişmekte olan ülkeler sermaye gereksinimini dış finansman kaynaklarından sağlamaktadır. Bu gereksinimi, uluslararası bankalar ve finansal kurumlardan elde edilebileceği gibi uluslararası portföy yatırımları ve doğrudan yabancı yatırımlar yoluyla elde edilebilir. Doğrudan yabancı yatırımların oynaklığının az olmasından dolayı finansman kaynağı olarak daha elverişli olduğu ifade edilmektedir (Karagöz, 2007). Doğrudan yabancı yatırımlar ve portföy yatırımları ülkeye döviz girişi sağlayabilir, sermaye stokunda artışlar meydana getirebilir, ülkenin üretimdeki potansiyelini ve istihdamını arttırabilir ve ülkenin teknoloji transferini güçlendirebilir ayrıca eğitim açısından da bakarsak işletme yönetimi bilgisine önem verilerek yerli girişimlere girişimcilere imkân sağlayabilmektedir. Doğrudan yabancı yatırımlarının gelişmekte olan ülkeleri etkileyici bir yolu milli gelire katkısının tam ve kesin olmasıdır. Ekonomik büyümeyi etkileyebilen doğrudan yabancı yatırımlar ile üretim faktörlerinin ve teknolojik gelişmelerin artması ülke ekonomisine olumlu bir katkı sağlamaktadır (Alagöz, vd., 2008).

Yaşanan ekonomik krizlerin etkisi ile finansal piyasalarda finansal stres oluşmaktadır. Finansal stres ortamında ülkeye gelecek olan doğrudan yabancı yatırımların, portföy yatırımlarının önemi artmaktadır. Bundan dolayı finansal stres ve uluslararası sermaye yatırımlarının incelenmesi önem arz etmektedir. Illing ve Liu (2006) finansal stres, finansal krizlerin aşırı değerlendirilmesi sonucu ortaya çıkmaktadır. Hakkio ve Keeton (2009) finansal stres, kredi maliyetlerini arttırarak işletmeleri, hane haklarını ve finansal kurumları son derece temkinli hale getirerek ekonomideki düşüşe katkıda bulunmaktadır. Bundan dolayı finansal stres, finansal piyasaların normal işleyişinde meydana gelen kesintiler olarak ifade edilmektedir (Hakkio ve Keeton, 2009).

Harvey, vd., (1989), uzun vadeli ve kısa vadeli faiz oranları arasındaki farka göre 1980 ve 1990 arası dönem için finansal stres indeksinin ölçülmesi noktasında çeşitli göstergeler geliştirmiştir. Verim Eğrisinin eğimi bu göstergelerden biri olduğunu ve Verim Eğrisinin eğimi,

sonraki reel ekonomik büyüme hakkında önemli bilgiler sağladığını belirtmişlerdir. Bordo ve Schwartz (2000), risk veya belirsizlikte artan finansal stresin, savunmasız bir finansal yapının ve şokların sonucu olduğunu tespit etmiştir. Yeni yaklaşımlar çerçevesinde finansal koşullar endeksi (financial condition index) kavramını geliştirmişlerdir.

Illing ve Liu (2003), finansal kırılganlık (financial fragility), finansal koşulların ve / veya finansal sistemin yapısındaki zayıflıkları tanımlamışlardır. Finansal koşullar zayıf olduğunda bir şokun aşırı stresle dolayısıyla krizle sonuçlanma olasılığı daha yüksek olduğunu bu nedenle finansal sistemin karşılaştığı şokun büyüklüğü ve bu şokun finansal sistem kırılganlıklarıyla olan etkileşimi, stres seviyesini belirlemektedir. Bu çalışmada, 1994-2018 dönemi temel alınarak finansal stres endeksi ve doğrudan yabancı yatırımları, portföy yatırımları ve dış borç stoku değişkenleri arasındaki uzun dönem ve kısa dönem ilişki ARDL yöntemi kullanılarak incelenmiştir.

Bu çalışma bizim bildiğimiz kadarıyla finansal stres endeksi ve doğrudan yabancı yatırımlar, portföy yatırımları ile dış borç stoku arasındaki ilişkiyi inceleyen ilk çalışmadır. Çalışmanın bu kapsamda literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu kapsamda finansal stresin ve seçilmiş değişkenler arasındaki ilişkinin ortaya konması politika belirleyicilere ve bu alanda çalışanlara fayda sağlaması düşünülmektedir. Çalışmanın bundan sonraki kısmı literatür özeti, materyal ve yöntem, araştırma bulguları ve sonuç kısmından oluşmaktadır.

LİTERATÜR ÖZETİ

Pazarlıoğlu ve Gülay (2007) çalışmasında, 1992-2005 yılları arasını ele alarak Türkiye' deki net yabancı sermaye yatırımları ile reel faiz arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışmanın sonucunda, reel faiz oranı ile net yabancı portföy yatırımları arasında anlamlı bir ilişki olduğunu tespit edilmiştir.

Batmaz ve Tunca (2007) çalışmasında, Türkiye için 1992-2003 yılları arası dönemde doğrudan yabancı yatırımların bölgesel belirleyicilerini belirlemek için VAR Modeli ve Eşbütünleşme analizini kullanarak incelemiştir. Çalışmanın sonucunda, Türkiye gayri safi yurt içi hasılasındaki %1'lik artışın yabancı yatırımları 1.97 birim, altyapı yatırımlarında meydana gelen %1'lik artış yabancı yatırımları 1.70 ve açıklık oranında meydana gelen %1 birimlik artışın yabancı yatırımları 0.035 birim arttırdığı tespit edilmiştir. Döviz kurundaki artışın yabancı yatırımları 2.26 birim azaltmakta, ücretlerdeki %1'lik artış yabancı yatırımları 1.48 birim azalttığı ve faiz oranlarındaki artışla yabancı yatırımları 0.058 birim azalttığı sonucuna varılmıştır.

Kar ve Tatlısöz (2008) çalışmasında, Türkiye' nin 1980-2003 yılları arasındaki dönemi ele alarak doğrudan yabancı yatırım girişlerinin üzerinde etkili olan ekonomik faktörlerin belirlenmesi amaçlanmıştır. Çalışmanın sonucunda, doğrudan yabancı sermaye yatırımları üzerinde etkili olan değişkenlerin işgücü maliyetleri, uluslararası net rezervler, gayri safi milli hasıla, dışa açıklık oranı, reel döviz kuru değişimleri ve elektrik enerjisi üretimi ve yatırım teşvikleri olduğu tespit edilmiştir.

Bilginoğlu ve Aysu (2008) alışmasında, Türkiye' de 1968-2005 dönemini yıllık veriler halinde dış borçların ekonomik büyüme üzerinde bir ilişkisinin var olup olmadığını incelemiştir. Çalışmanın sonucunda, Türkiye'deki dış borçların ekonomik büyüme üzerinde negatif bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Mucuk ve Demirsel (2009) alışmasında, 1992-2007 yılları arasında doğrudan yabancı yatırımlar ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Eşbütünleşme testi ile kullanılan değişkenlerin birlikte uzun dönemli hareket edebilen, Granger nedensellik testine göre değişkenlerin karşılıklı bir etkileşimle hareket ettiği tespit edilmiştir.

İpek ve Biniş (2010) alışmasında, küresel finansal krizin doğrudan yabancı yatırımlar üzerindeki etkilerini incelemiştir. Küresel finansal krizin Türkiye' de uluslararası doğrudan yabancı yatırım girişlerinin azalmasına neden olduğu görülmüştür. Türkiye' de 2009 yılındaki bu azalmaların nedeni olarak küresel finansal krizlerden büyük lde etkilenen ABD ve AB lkelerinin önemli etkisi olduğu tespit edilmiştir.

Ayaydın (2010) alışmasında, Türkiye için 1970-2007 döneminde ekonomik büyümenin göstergelerinden bir olan gayri safi milli hasıla ile doğrudan yabancı yatırımları ele alarak aralarında nasıl bir ilişki olduğunu incelemiştir. Çalışmanın sonucunda, doğrudan yabancı yatırımların gayri safi milli hasılayı tek yönlü etkilediği tespit edilmiştir.

Demirtaş ve zgr (2015) alışmasında, Türkiye' nin finansal alandaki gelişimi, doğrudan yabancı yatırımlar ve ekonomik büyüme arasındaki uzun dönem ilişki incelenmiştir. Çalışmanın sonucunda, sermaye piyasası değişkeni dışında işlem gören mevduatlar ile doğrudan yabancı yatırımların büyümeyi olumlu anlamda etkilediği tespit edilmiştir.

Akan ve Kanca (2015) alışmasında, dış borç, ekonomik büyüme ve enflasyon ilişkisinin Türkiye ekonomisi üzerindeki etkisini incelemiştir. Çalışmanın sonucunda, ekonomik büyümeden dış borçlanmaya ve enflasyona doğru tek yönlü nedenselliğin olduğu, büyümedeki ani bir gelişmenin dış borçlar üzerinde çok etkili olabileceği ve Varyans ayrıştırma yöntemine göre dış borçlarda olan bir değişmenin etkisiyle enflasyon oranına da yansıtılabileceği üzerinde anlamlı bir etki tespit edilmiştir.

Kaya ve Kılınç (2016) alışmasında, ekonomik aktiviteler ile finansal stres endeksi arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışmanın sonucunda, ekonomik aktiviteler ile finansal stres endeksi arasında anlamlı ilişki bulunmuştur.

Kamacı ve Konya (2016) alışmasında, kırılğan beşli (Türkiye, Brezilya, Endonezya, Hindistan, Güney Afrika lkeleri) lkelerinde portföy yatırımı ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki incelenmiştir. Çalışmanın sonucunda, hisse senetlerinin GSYH zerine pozitif yönlü doğrusal bir etkisi olduğunu ama tahviller ile GSYH arasında bir ilişki olmadığı tespit edilmiştir.

Yurttagüler ve Kutlu (2016) alışmasında, Türkiye'deki net dış borç stoku ile bağımlı ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışmanın sonucunda, net dış borç stokundan ekonomik büyümeye doğru tek yönlü bir nedensellik ilişkisi olduğu tespit edilmiştir.

Kaya ve Açdoğruan (2017) çalışmasında, Türkiye için finansal stres indeksi oluşturulmuş ve finansal stres indeksi ile petrol fiyatları arasındaki ilişki ARDL yöntemi kullanılarak incelenmiştir. Çalışmanın sonucunda, petrol fiyatlarının finansal stres indeksi ile negatif yönlü ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Bülbül ve Akgül (2018) çalışmasında, Markov rejim değişim modellerinin kullanımı ile finansal piyasalardaki düşük stres, normal stres ve yüksek stres dönemlerini belirlemek ve finansal istikrarının politika yapıcılara fayda sağlaması için bir finansal stres indeksi oluşturulmuştur. Çalışmada, Markov rejim modelinin yüksek stres dönemlerinin 1991, 1994, 1998, 2001, 2008 kriz yıllarında daha çok yoğunlaştığı ve döviz, tahvil piyasaları, uluslararası rezervler ve hisse senetlerinin finansal sektörde stresin büyük bir bölümünü açıkladığı tespit edilmiştir.

Das, vd., (2019) çalışmasında, jeopolitik risk ve finansal stresin gelişmekte olan borsalar üzerindeki etkilerini incelemiştir. Bu piyasaların ABD kaynaklı makroekonomik şoklara karşı duyarlılığını anlamak için Ocak 1997 ile Mayıs 2018 arasında değişen aylık verileri kullanarak ve parametrik olmayan nedensellik testini metodolojik yaklaşım olarak kullanılmıştır. Çalışmanın sonucunda, Ekonomik Politika Belirsizliği (EPU)'nun etkisi, diğer iki şok göstergesine, yani jeopolitik risk (GPR) ve finansal stres (FS)'e kıyasla daha derin ve belirgin olduğu tespit edilmiştir.

MATERYAL VE YÖNTEM

Bu çalışmada, Finansal Stres Endeksi'nin (FSI) Portföy Yatırımları (PI), Doğrudan Yabancı Yatırımların GSYH'a oranı (FDI) ve Dış Borç Stoku (FDS) arasındaki uzun dönem ve kısa dönem ilişki incelenmiştir. Çalışmada, 1994-2018 yıllarına ait yıllık veriler ARDL Sınır testi ile analiz edilmiştir. Çalışmada kullanılan veri seti; Federal Reserve Bank of St. Louis, T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı, The World Bank ve T.C Merkez Bankası veri tabanından elde edilmiştir. Çalışmada bağımlı değişken FSI ve bağımsız değişkenler PI, FDI, FDS olarak belirlenmiştir. Bağımlı değişken ile bağımsız değişken arasındaki kısa ve uzun vadeli ilişkiyi göstermek için üç model oluşturulmuştur. Tutarlı ve güvenilir sonuçlar elde etmek amacıyla tüm değişkenlerin doğal logaritması alınmıştır.

FSI ile FDI, PY, EDS değişkeni arasındaki uzun ve kısa dönem ilişkinin ortaya konulması için aşağıdaki modeller kullanılmıştır.

$$\text{Model I: LNFDI} = f(\text{LNFSI})$$

$$\text{Model II: LNPI} = f(\text{LNFSI})$$

$$\text{Model III: LNFDSD} = f(\text{LNFSI})$$

Bu çalışmada ARDL sınır testi yaklaşımı kullanılmıştır. ARDL sınır testi uzun dönem eşbütünleşme analizinin yapılmasına üç şekilde kolaylık sağlamaktadır. Klasik eş bütünleşme testleri tüm serilerin I(1) seviyesinde durağan olması koşulunu istemektedir. Fakat ARDL testinde bu zorunluluk bulunmamaktadır. Serilerin farklı durağanlık seviyelerinde durağan olması durumunda dahi sağlıklı ve güçlü tahminler elde edilmektedir. Fakat serilerin I(2) seviyesinde durağan olması durumunda ARDL testi uygulanmamaktadır. İkinci kolaylık uzun dönem eşbütünleşme ilişkisinin yanında kısa dönem ilişkilerinde ortaya konması

sağlanmaktadır. Son olarak ARDL testi bağımsız değişkenlerin yanı sıra bağımlı değişkenin gecikme değerlerini de analize dâhil ettiği için içsellik sorununu ortadan kaldırmaktadır. ARDL testinin uygulanabilmesi için dört koşul gereklidir. İlk koşul, serilerin normal dağılım göstermesi, ikinci koşul modelde oto-korelasyon sorununun olmaması, üçüncü koşul değişen varyans sorununun olmaması ve son olarak modelin güvenilirlik testinin (Ramsey Test) p değerinin 0,05'ten büyük olması gerekmektedir (Pesaran ve diğerleri, 2001).

ARDL sınır testi yaklaşımı, F istatistik değerine göre uzun vadeli bir eşbütünleşme ilişkisinin varlığını belirlemektedir. Uygun gecikme uzunluğunun ve Akaike bilgi kriterinin (AIC) uygulanmasını takiben, model tarafından verilen F istatistik değeri I (0) ve I (1) alt ve üst değerleri ile karşılaştırılır. F istatistik değeri üst değerlerin üstünde olduğunda uzun vadeli bir ilişkinin varlığı ortaya çıkmaktadır.

ARDL sınır testi yaklaşımına göre, hata düzeltme modeli aşağıdaki gibidir:

$$\Delta y_t = \alpha + \sum_{i=1}^m \beta_1 \Delta y_{t-i} + \sum_{i=1}^m \beta_2 \Delta x_{t-i} + \beta_3 y_{t-1} + \beta_4 x_{t-1} + e_t$$

ARDL sınır testi F testi temel hipotezleri aşağıdaki şekildedir.

$$H_0 : \beta_3 = \beta_4 = 0 \text{ (Eşbütünleşme yoktur.)}$$

$$H_1 : \beta_3 \neq \beta_4 \neq 0 \text{ (Eşbütünleşme vardır.)}$$

Eğer değerler sonucunda eşbütünleşme tespit edilirse uzun dönem ve kısa dönem katsayı hesaplaması yapılır.

Uzun dönem ARDL modeli aşağıdaki şekildedir:

$$y_t = \alpha + \sum_{i=1}^m \beta_1 y_{t-i} + \sum_{i=1}^m \beta_2 x_{t-i} + e_t$$

Kısa Dönem ilişkilerin ortaya çıkarılmasında kullanılan hata düzeltme modeli aşağıdaki şekildedir:

$$\Delta y_t = \alpha_0 + \sum_{i=1}^m \lambda_1 \Delta y_{t-i} + \sum_{i=1}^m \lambda_2 \Delta x_{t-i} + \lambda_3 ECM_{t-1} + e_t$$

Hata düzeltme modeli değişkenlerin kısa dönemli ilişkisini ortaya koymaktadır. ECM hata düzeltme olarak gösterilen terimdir. Kısa dönemde meydana gelecek olan bir düzensizliğin ne kadarının uzun dönemde iyiye gideceğini ifade etmektedir. Hata düzeltmenin sahip olduğu katsayısı anlamlı ve negatif olmalıdır.

BULGULAR VE TARTIŞMA

ARDL sınır testi yaklaşımı değişkenlerin farklı durağanlık düzeyine sahip olmaları durumunda da tutarlı sonuçlar vermektedir. Fakat değişkenlerin ikinci seviyede farklarının alınması durumunda durağanlık söz konusu ise ARDL sınır testi yaklaşımı uygulanamamaktadır. Bundan dolayı analize geçmeden önce değişkenlere ait birim kök sonuçlarının elde edilmesi gerekmektedir. Bu kapsamda değişkenlere ait ADF ve PP birim kök test sonuçları Tablo 1'de gösterilmektedir.

Tablo 1. Değişkenlere Ait Birim Kök Test Sonuçları

Değişkenler	Augmented Dickey-Fuller		Phillips-Perron	
	I(0)	I(1)	I(0)	I(1)
LNFDI	1.073498 (0.9210)	-4.785450 (0.000)***	1.164842 (0.9322)	-4.374951 (0.0024)***
LNFSI	-2.040002 (0.0419)**	-	-1.657899 (0.0911)*	-
LNPI	0.469994 (0.8081)	-7.058407 (0.0000)***	0.258973 0.7528	-7.547033 (0.0000)***
LNFDI	5.639253 1.0000	-2.437345 (0.0173)**	5.456622 1.0000	-2.332443 (0.0220)**

***, ** ve * sırasıyla % 1, % 5 ve % 10 düzeyinde anlam ifade etmektedir. LNFDI, LNFSI, LNPI VE LNFDI sırasıyla; doğrudan yabancı yatırımların GSYH'a oranının doğal logaritmasını, Federal Reserve Bank of St. Louis finansal stres indeksinin doğal logaritmasını, portföy yatırımlarının doğal logaritmasını ve dış borç stokunun doğal logaritmasını ifade etmektedir

Tablo 1 incelendiğinde LNFDI, LNPI ve LNFDI değişkenlerinin I(1) düzeyinde durağan olduğu, LNFSI değişkeninin ise seviyesinde yani I(0) düzeyinde durağan olduğu görülmektedir. Değişkenlerin farklı seviyelerde durağan olmalarından dolayı klasik eş bütünleşme testlerinin uygulanamayacağı fakat ARDL sınır testi yaklaşımının uygulanabileceği sonucuna ulaşılmıştır. Tablo 2'de değişkenlere ait tanımlayıcı istatistikler yer almaktadır.

Tablo 2. Değişkenlere Ait Tanımlayıcı İstatistikler

	LNFDI	LNFSI	LNPI	LNFDİS
Mean	22.26	0.12	21.59	25.99
Median	22.93	1.80	21.83	26.08
Maximum	23.82	4.60	23.30	26.85
Minimum	20.23	-4.23	19.08	24.92
Std. Dev.	1.34	3.69	1.17	0.64
Skewness	-0.34	-0.05	-0.44	-0.19
Kurtosis	1.38	1.11	2.38	1.58
Jarque-Bera	3.23	3.75	1.20	2.25
Probability	0.20	0.15	0.55	0.32
Sum	556.40	3.09	539.85	649.82
SumSq. Dev.	43.30	326.74	32.69	9.93
Observations	25	25	25	25

Tablo 2 incelendiğinde LNFDI değişkenin ortalamasının 22.26, maksimum değerinin 23.82, minimum değerinin 20.23 ve standart hatasının 1.34 olduğu görülmektedir. LNFDI değişkenine ait Jarque-Bera istatistiği incelendiğinde serinin normal dağıldığı görülmektedir. LNFSI değişkenin ortalamasının 0.12, maksimum değerinin 4.60, minimum değerinin -4.23 ve standart hatasının 3.69 olduğu görülmektedir. LNFSI değişkenine ait Jarque-Bera istatistiği incelendiğinde serinin normal dağıldığı görülmektedir. LNPI değişkenin ortalamasının 21.59, maksimum değerinin 23.30, minimum değerinin 19.08 ve standart hatasının 1.17 olduğu görülmektedir. LNPI değişkenine ait Jarque-Bera istatistiği incelendiğinde serinin normal dağıldığı görülmektedir. LNFDİS değişkenin ortalamasının 25.99, maksimum değerinin 26.85, minimum değerinin 24.92 ve standart hatasının 0.64 olduğu görülmektedir. LNFDİS değişkenine ait Jarque-Bera istatistiği incelendiğinde serinin normal dağıldığı görülmektedir. Tablo 3'de sınır testi F istatistik test sonuçları gösterilmektedir.

Tablo 3. ARDL Testi F Testi Sonuçları

Model	F İstatistiği	Kritik Değer %10	Kritik Değer %5	Kritik Değer %1
Model 1: FDI ve FSI	3.94**	3.51	4.16	5.58
Model 2: LNPI ve FSI	11.71***	3.51	4.16	5.58
Model 3: LNFDS ve FSI	13.74***	3.51	4.16	5.58

***, ** ve * sırasıyla % 1, % 5 ve % 10 düzeyinde anlam ifade etmektedir.

Tablo 3 incelendiğinde seçilmiş tüm modeller için F istatistiği değerinin tüm anlamlılık düzeylerinde kritik değerlerin üzerinde olduğu görülmektedir. Bu durumda tüm modeller için seçilmiş değişkenlerin uzun dönemde birbiri ile eş bütünleşik olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Tablo 4' te seçilmiş tüm modeller için ARDL varsayım test istatistikleri yer almaktadır.

Tablo 4. ARDL Testi Varsayım Test Sonuçları

Diagnostic test.	R.Test	LM test	JB Test	ARCH Test
LNFDI-LNFSI	1.950303	0.263116	0.366236	1.564304
	(0.1787)	(0.7716)	(0.832670)	(0.2248)
LNPI-LNFSI	0.519168	0.193906	0.296513	0.294529
	(0.4816)	(0.8258)	(0.862210)	(0.5933)
LNFDS-LNFSI	5.456172	0.368013	0.081508	0.213539
	(0.0328)	(0.6982)	(0.960065)	(0.6493)

***, ** ve * sırasıyla % 1, % 5 ve % 10 düzeyinde anlam ifade etmektedir. R.Tes, LM test, JB Test ve ARCH Test sırasıyla ; Ramsey reset test,

Tablo 4 incelendiğinde, Ramsey RESET test sonuçlarına göre tüm modellerde yanlış belirleme sorununun olmadığını göstermektedir. Lagrange çarpanı (LM) test sonuçları tüm modellerde % 1 anlamlılık düzeyinde seri korelasyon olmadığını göstermektedir. JB test sonuçları tüm modellerde kalıntıların normal dağıldığını göstermektedir. Ayrıca, ARCH test sonuçları tüm modellerde değişen varyans sorununun olmadığını göstermektedir. Tablo 5'te seçilmiş tüm modeller için ARDL kısa dönem katsayı sonuçları yer almaktadır.

Tablo 5. ARDL Testi Kısa Dönem Katsayı Tahminleri

Değişken	LNFDI	LNPI	LNFDI
LNFSI	-0.03752	-0.152096**	-0.006069
	(0.042673)	(0.075133)	(0.006101)
LNFSI(-1)	-----	0.142941	0.012682***
		(0.084965)	(0.006513)
ECM	-0.302744***	-1.926104***	-0.111830***

***, ** ve * sırasıyla % 1, % 5 ve % 10 düzeyinde anlam ifade etmektedir. ECM hata düzeltme modeli katsayısını ifade etmektedir. Parantez içerisindeki değerler standart hata değeridir.

Tablo 5'te uzun dönemde eş bütünleşik olan değişkenlerin kısa dönem katsayıları görülmektedir. Model 1 için LNFDI ve LNFSI değişkeni arasında kısa dönemde anlamlı ilişkinin var olmadığı görülmektedir. Model 2 için LNPI ve LNFSI değişkeni arasındaki kısa dönemde anlamlı ilişkinin var olduğu görülmektedir. Finansal stres indeksinde meydana gelen artışların portföy yatırımlarını azalttığı görülmektedir. Bu durum finansal piyasalarda yaşanacak krizlerde portföy yatırımlarında bir azalış olacağı anlamına gelmektedir. Model 3 için LNFDI ve LNFSI(-1) değişkeni arasında kısa dönemde anlamlı bir ilişkinin var olduğu görülmektedir. Finansal stres indeksinin gecikmeli değerinin ülkenin dış borç stokunu artırdığı görülmektedir. Bu durumda finansal piyasalarda yaşanan krizlerde ülkelerin bir sonraki dönemde daha fazla borçlandığı sonucuna ulaşılabilir. Finansal stres dönemlerinde portföy yatırımlarında bir azalma olacağı ve dış borç stokunda bir artış olacağı görülmektedir. Bu kapsamda çalışmada elden edilen kısa dönem tahmin sonuçlarına göre politika uygulayıcılar finansal stres indeksini takip ederek portföy yatırımları ve dış borç stoku politikalarını önceden belirleyebilir. Diğer taraftan finansal stres ortamından doğrudan yabancı yatırımların etkilenmediği sonucu önemli bir sonuç olarak görülmektedir. Doğrudan yabancı yatırımlarının finansal stres ortamından kısa vadede etkilenmemesi ülke ekonomisi açısından önem arz etmektedir. Kısa dönemde doğrudan yabancı yatırımların artırılmasına yönelik politikaların belirlenmesi gerekmektedir. Seçilmiş tüm modeller için ECM katsayısı negatif ve istatistiksel açıdan anlamlıdır. Bu durum modelde kısa dönemde meydana gelecek olan bir değişimin uzun dönemde ortadan kalkacağını ifade etmektedir. Tablo 6'da seçilmiş tüm modeller için ARDL uzun dönem katsayı tahmin sonuçları yer almaktadır.

Tablo 6. ARDL Testi Uzun Dönem Katsayı Tahminleri

Değişkenler	LNFDI	LNPI	LNFDI
LNFSI	-0.348157***	-0.216641***	-0.157325***
	(0.096219)	(0.027593)	(0.0007)
C	22.69***	21.697432***	26.746855***
	(-0.34)	(0.087524)	(0.299695)

***, ** ve * sırasıyla % 1, % 5 ve % 10 düzeyinde anlam ifade etmektedir. Parantez içerisindeki değerler standart hata değeridir.

Tablo 6'da uzun dönemde eş bütünleşik olan değişkenlerin uzun dönem katsayıları görülmektedir. Model 1 için LNFDI ve LNFSI değişkeni arasında uzun dönemde anlamlı ilişkinin var olduğu görülmektedir. Finansal stres indeksinde meydana gelen artışların doğrudan yabancı yatırımları azalttığı görülmektedir. Aynı şekilde Model 2 için LNPI ve LNFSI değişkeni arasındaki uzun dönemde anlamlı ilişkinin var olduğu görülmektedir. Finansal stres indeksinde meydana gelen artışların portföy yatırımlarını azalttığı görülmektedir. Bu durum finansal piyasalarda yaşanacak krizlerde portföy yatırımlarında bir azalış olacağı anlamına gelmektedir. Model 3 için LNFDI ve LNFSI değişkeni arasında uzun dönemde anlamlı bir ilişkinin var olduğu görülmektedir. Finansal stres indeksinde meydana gelen artışların uzun dönemde ülkenin dış borç stokunu azalttığı görülmektedir. Bu durumda finansal piyasalarda yaşanan krizlerin uzun dönem devamı etmesi durumunda ülkelerin bir sonraki dönemde daha temkinli borçlandığı anlamına gelmektedir. Seçilmiş tüm modellerin doğruluğunun test edilmesi için Pesaran ve Pesaran (1997) tarafından geliştirilmiş olan CUSUM ve CUSUMQ testleri yapılmıştır. CUSUM ve CUSUMQ grafikleri ekte gösterilmiştir. CUSUM ve CUSUMQ test sonuçlarına göre seçilmiş tüm modellerde kurulan modelin tutarlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

SONUÇ

Bu çalışma finansal stres indeksi ve portföy yatırımları, dış borç stoğu ve doğrudan yabancı yatırımlar arasındaki uzun dönem ve kısa dönem ilişkisini incelemektedir. Finansal stres indeksine ilişkin veriler Federal Reserve Bank of St. Louis, dış borç stokuna ilişkin veriler T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı, portföy yatırımlarına ilişkin veriler World Bank ve doğrudan yabancı yatırımlara ilişkin veriler ise T.C Merkez Bankası veri tabanından elde edilmiştir. Çalışmanın veri dönemi 1994-2018 yıllarını kapsamaktadır. Çalışmada ARDL sınır testi yaklaşımı kullanılmıştır

Çalışmada finansal stres indeksi ile doğrudan yabancı yatırımlar, portföy yatırımları ve dış borç stoku arasında uzun dönem eş bütünleşme ilişkisinin var olduğu tespit edilmiştir. Seçilmiş tüm modeller için ARDL testi kısa dönem katsayıları incelendiğinde kısa dönemde finansal stres indeksi arttıkça portföy yatırımlarının azaldığı ve dış borç stokunun arttığı tespit edilmiştir. Diğer taraftan kısa dönemde finansal stres indeksi ve doğrudan yabancı yatırımlar arasında herhangi bir ilişkinin var olmadığı yani finansal stres ortamının kısa dönemde doğrudan yabancı yatırımlar üzerinde etkisinin olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu durum politika uygulayıcılar açısından önemlidir. Kısa dönemde küresel anlamda finansal stres ortamının artması durumunda doğrudan yabancı yatırımları ülke içerisine çekebilecek politikaların uygulanması yabancı tasarrufların ülkeye kazandırılmasını sağlayacaktır. Kısa dönemde yatırım düzeyinde

meydana gelecek artışların ülke milli gelirinin artmasına katkı sağlaması düşünülmektedir. Seçilmiş tüm modeller için ARDL testi uzun dönem katsayı tahmincileri incelendiğinde finansal stres indeksinde meydana gelen artışların uzun dönemde doğrudan yabancı yatırımlar ve portföy yatırımlarını azalttığı görülmektedir. Finansal stres indeksi doğrudan yabancı yatırımlar ve portföy yatırımlarının tahmin edilmesi açısından öncü bir gösterge olmaktadır. Çalışmanın sonuçları politika uygulayıcılara geleceğe dair öngörülerin oluşturulmasında finansal stres indeksinin de takip edilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

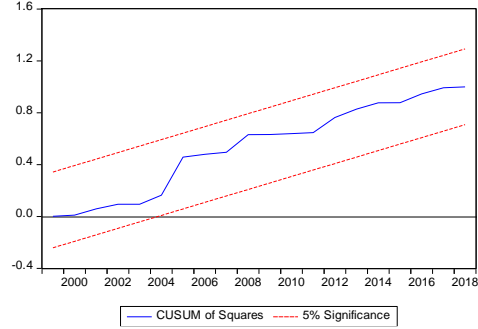
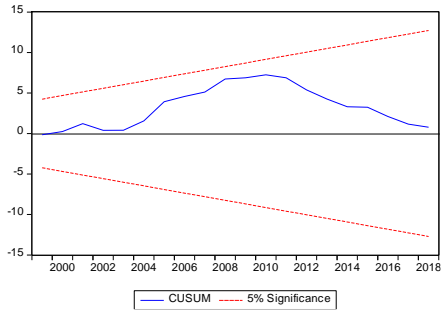
KAYNAKLAR

- Akan, Y. ve Kanca, O. C. (2015). Türkiye'de Dış Borçlanma, Büyüme ve Enflasyon İlişkisi: Var Yaklaşımı (1980-2013). *Hacettepe University Journal of Economics & Administrative Sciences/Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 33(3), 1-22.
- Alagöz, M. Erdoğan, S., ve Topallı, N. (2008). Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları ve Ekonomik Büyüme: Türkiye Deneyimi 1992-2007. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(1), 79-89.
- Ayaydın, H. (2010). Doğrudan Yabancı Yatırımlar ile Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişkinin İncelenmesi: Türkiye Örneği. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 26(1), 133-145.
- Batmaz, N. ve Tunca, H. (2007). Türkiye'de Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Bölgesel Belirleyicileri Üzerine Bir Eş Bütünleşme Analizi (1992-2003). *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 199-224.
- Biniş, M. ve Evren, İ. (2010). Küresel Krizin Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları Üzerindeki Etkisi. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 8(14), 15-26.
- Bordo, M. D. ve Schwartz, A. J. (2000). Measuring Real Economic Effects of Bailouts: Historical Perspectives on How Countries in Financial Distress Have Fared with And without Bailouts. In *Carnegie-Rochester Conference Series on Public Policy*, 53(1), 81-16.
- Bülbül, H. ve Akgül, I. (2018). Türkiye Finansal Stres Endeksi ve Markov Rejim Değişim Modeli ile Yüksek Stres Dönemlerinin Belirlenmesi. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 13(3), 125-140.
- Das, D., Kannadhasan, M., ve Bhattacharyya, M. (2019). Do The Emerging Stock Markets React to International Economic Policy Uncertainty, Geopolitical Risk And Financial Stress Alike?. *The North American Journal of Economics and Finance*, 48, 1-19.
- Hakkio, C. S. ve Keeton, W. R. (2009). Financial Stress: What is It, How Can It Be Measured, and Why Does It Matter?. *Economic Review*, 94(2), 5-50.
- Illing, M. ve Liu, Y. (2003). *An Index Of Financial Stress For Canada* (No. 2003-14). Bank of Canada.
- Illing, M. ve Liu, Y. (2006). Measuring Financial Stress in A Developed Country: An Application to Canada. *Journal of Financial Stability*, 2(3), 243-265.
- Kamacı, A. ve Konya, S. (2016). Kırılgan Beşli Ülkelerinde Portföy Yatırımları ile Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişkinin Analizi, *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*, (2), 136-155.
- Karagöz, K. (2007). Türkiye'de Doğrudan Yabancı Yatırım Girişlerini Belirleyen Faktörler: 1970-2005. *Journal of Yaşar University*, 2(8), 929-948.
- Kaya, E. ve Açıdoğuran, B. (2017). Finansal Dolarizasyon Unsurları Olarak Kredi Dolarizasyonu ve Mevduat Dolarizasyonu İle Hisse Senedi Getirileri Arasındaki İlişki. *Dicle Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7(14), 328-329.
- Kaya, E. ve Kılınç, A. (2016). Türkiye için Finansal Sıkıntı Endeksinin Ölçümü ve Finansal Sıkıntı Endeksinin Reel Ekonomik Faaliyetler ile İlişkisi. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 30, 402-413.

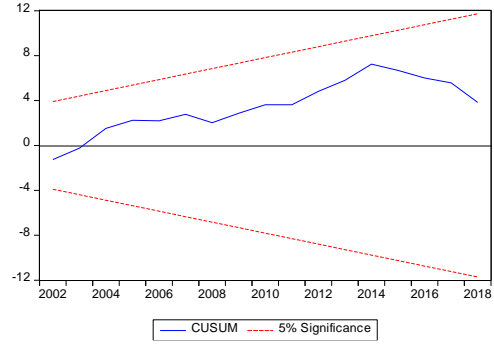
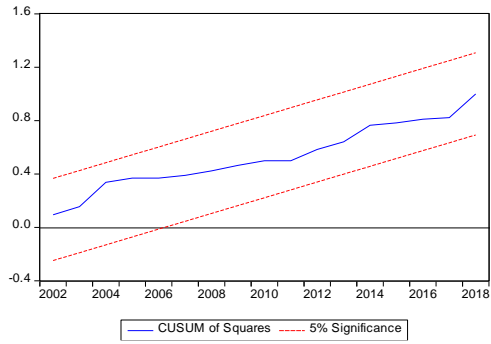
- Kutlu, S., ve Yurttagüler, İ. M. (2016). Türkiye’de Dış Borç ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: 1998-2014 Dönemi İçin Bir Nedensellik Analizi, *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 38(1), 229- 248.
- Mucuk, M., ve Demirsel, M. T. (2009). Türkiye’de doğrudan yabancı yatırımlar ve ekonomik performans. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (21), 365-373.
- Kar, M. ve Tatlısöz, F. (2008). Türkiye’de Doğrudan Yabancı Sermaye Hareketlerini Belirleyen Faktörlerin Ekonometrik Analizi. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 10(14), 436-458.
- Özgür, M. I. ve Demirtaş, C. (2015). Finansal Gelişme ve Doğrudan Yabancı Yatırımların Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkileri: Türkiye Örneği. *Social Sciences*, 10(3), 76-91.
- Pazarlıoğlu, M. V. ve Gülay, E. (2007). Net Portföy Yatırımları ile Reel Faiz Arasındaki İlişki: Türkiye Örneği-1992: I-2005: IV. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(2), 201-221.
- Pesaran, M. H., SHIN, Y., ve SMITH, R.J. (2001). Bounds Testing Approaches to The Analysis Of Level Relationships. *Journal of Applied Econometrics*, 16, 289-326.
- Sachs, J., Tornell, A., ve Velasco, A. (1996). *Financial crises in emerging markets: the lessons from 1995* (No. w5576). National Bureau of Economic Research.

Ek 1: . Seçilmiş modellere ilişkin CUSUM ve CUSUMQ grafikleri

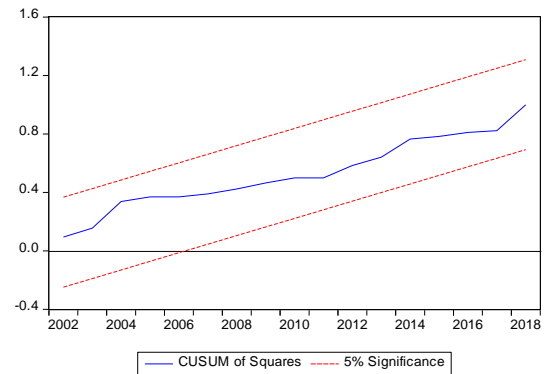
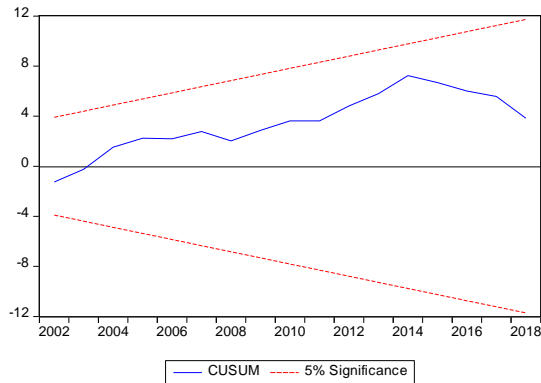
Model 1: LNFDI-LNFSI CUSUM AND CUSUM2 TEST

Model 2: LNPI-LNFSI CUSUM AND CUSUM2 TEST

Model 3: LNPI-LNPI CUSUM AND CUSUM2 TEST

SAKİN KENT-TURİZM İLİŞKİSİ BAĞLAMINDA UZUNDERE İLÇESİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ*

Adnan Küçükali
Doç. Dr., Atatürk Üniversitesi,
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi,
Çalışma Ekonomisi ve Endüstri
İlişkiler Bölümü,
adnankucukali@atauni.edu.tr
ORCID: 0000-0002-3908-3400

Uğur Şen
Doktora Öğrencisi, İnönü
Üniversitesi, ugursen@bk.ru
ORCID: 0000-0003-0277-5654

DOI : 10.47358/sentez.2020.3
Makale Türü: Araştırma
Gönderim Tarihi:23.07.2020
Düzeltilme Tarihi: 24/08/2020
Kabul Tarihi:27.08.2020

Bu makaleye atıfta bulunmak için:
Küçükali, A. ve Şen, U. (2020).
Sakin Kent-Turizm İlişkisi
Bağlamında Uzundere İlçesinin
Değerlendirilmesi. ETÜ Sentez
İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi. 1
(1), 45-66.

✓ iThenticate®

Öz: 1999 yılında doğal hayatı, geleneksel değerleri ve sağlıklı yaşam tarzını Avrupa'da bir standarda kavuşturma adına İtalya'da başlatılan Cittaslow (sakin kent) hareketi zamanla birçok ülkede karşılık bulmuştur. 2020 yılı temmuz ayı itibarıyla 30 farklı ülkeden 266 kent, Türkiye'de 17 ilçe, sakin kent olarak tanınmıştır. Erzurum ili Uzundere ilçesi de 2016 yılında Türkiye'nin 11. Sakin Kent'i olarak kabul edilmiştir. Uzundere, Doğu Anadolu Bölgesi'nde bulunan ve sakin kent unvanına sahip tek yerleşim birimidir.

Türkiye'nin önemli kayak merkezlerinden olan Palandöken ve Konaklı kayak merkezleri, her geçen gün artan turist sayısı ile dikkatleri çekmektedir. Erzurum'da kış turizminde ürün çeşitliliği ve sürdürülebilirliği sağlama adına Uzundere ilçesi sahip olduğu özellikler ile önemli bir turizm destinasyonu olma ve mevcut kış turizmine ciddi katkılar sunma potansiyeline sahiptir. Sakin Kent Uzundere, kayak merkezlerine olan yakınlığının yanı sıra coğrafi, doğal, turistik ve tarihi özellikleri bakımından kış turizmini geliştirici niteliktedir.

Bu çalışmada Uzundere çalışanlarının ilçenin turizminin gelişmesini önemsediklerinin, bireysel ve kurumsal olarak bu gelişime katkıda bulunma isteklerinin yüksek düzeyde olduğunun tespiti yapılmıştır. Araştırma, Uzundere'nin kış turizminde etkin olması halinde, Erzurum ili merkezinde yoğunlaşan kış turizminin daha geniş alana yayılacağını ve çeşitli turizm alternatifleriyle bölgenin daha cazip bir turizm destinasyonu olabileceğini ortaya koymuştur.

Anahtar Kelimeler: Cittaslow, Sakin Kent, Uzundere Turizmi, Sakin Turizm

Jel Kodları: J08, J18, R11, Z32

* Bu makalenin bir kısmı 19-21 Aralık 2019 tarihleri arasında Atatürk Üniversitesi 1.Uluslararası Kış Turizmi Kongresi'nde bildiri olarak sunulmuştur.

EVALUATION OF UZUNDERE DISTRICT IN THE CONTEXT OF CITTASLOW-TOURISM RELATIONS

Adnan Kucukali
Assoc. Prof., Ataturk University,
Faculty of Economic and
Administrative, Department of
Labour Economics and Industrial
Relations,
adnankucukali@atauni.edu.tr
ORCID: 0000-0002-3908-3400

Ugur Sen
PHD Student, Inonu University,
ugursen@bk.ru
ORCID: 0000-0003-0277-5654

DOI: 10.47358/sentez.2020.3
Article Type : Research
Application Date: 07/23/2020
Revision Date: 08/24/2020
Admission Date: 08/27/2020

To cite this article:
Kucukali, A. and Sen, U. (2020).
Evaluation of Uzundere District in
The Context of Cittaslow-Tourism
Relations. ETU Synthesis Journal
of Economic and Administrative
Sciences. 1 (1), 45-66.
This article was checked by

Abstract: Uzundere is the only settlement in the Eastern Anatolia Region and has cittaslow title in Turkey.

In order to ensure diversity and sustainability in winter tourism in Erzurum, Uzundere district has the potential to become an important tourism destination with its features and to make serious contributions to the current winter tourism. Cittaslow Uzundere has a characteristic of developing winter tourism in terms of its geographical, natural, touristic and historical features as well as its proximity to ski centers. Cittaslow Uzundere has features that improve winter tourism in terms of its geographical, natural, touristic and historical features as well as its proximity to ski resorts.

In this study, it was determined that Uzundere employees care about the development of district tourism and are individually and institution willing to contribute to this development. The research has shown that if Uzundere is effective in winter tourism, winter tourism activities concentrated in the city center of Erzurum can expand to the district.center of Erzurum will spread to a wider area and the region can be a more attractive tourism destination with various tourism alternatives.

Keywords: Cittaslow, Slow City, Uzundere Tourism, Slow Tourism.

Jel Codes: J08, J18, R11, Z32

GİRİŞ

Modern dünyanın insan oğluna sunduğu yaşam tarzı 1986 yılında bir tepkiyle karşılaşmıştır. İtalya’da bir fastfood firması 1986 yılında yeni bir şube açma girişiminin protesto edilmesi, Cittaslow (sakin kent) hareketinin ilham kaynağı olan Slowfood (Sakin Yemek) hareketinin ilk adımını oluşturmaktadır. Protesto hareketinin etkisiyle başlayan “Sakin Yemek Hareketi” uluslararası boyutlara ulaşarak 160 ülke tarafından desteklenmiştir. Yine İtalya’da ortaya çıkan sakin kent hareketi, sakin yemek hareketinin felsefesinden esinlenerek oluşturulmuştur. Yeme alışkanlıkları ve gıda maddelerinin üretim ve tüketimi gibi temel beslenme konularıyla ilgili olan hareketin, kent düzeyinde de uygulanabilirliği tartışılmış ve 1999 yılında sakin kent hareketi ortaya çıkmıştır. Sakin kent hareketi, kent sakinlerinin birbiriyle yardımlaşma içerisinde olarak dayanışmanın artırılmasını, kentin gelişiminin çevresel değerlere duyarlı bir şekilde gerçekleşmesi gibi konularda öğretilerle oluşmuştur (cittaslowturkiye.org, 2019).

Sakin kent hareketi insanların hayatlarını dopdolu yaşamalarını öğütlerken, içinde bulunduğu dünyaya zarar vermeden, doğal ve tabii varlıklarla barış içinde yaşanılması gerekliliğini vurgulamaktadır. Sakin kent olma kriterleri geliştirilerek belli bir kalite standardı oluşturulmuştur. Böylece temel yükümlülükleri yerine getiren her unvan sahibi kent insanların hayat kalitelerini de artırmaktadır. İlgili kıstaslar; 7 temel başlık altında 72 alt başlıktan oluşmaktadır. Bu başlıklar çevre politikaları, altyapı, kentsel yaşam kalitesinin artırılması, tarım-turizm-esnaf ve sanatkârlara yönelik geliştirmeler, misafirperverlik ve farkındalık, sosyal uyum, ortak projelerle bütünleşme gibi konularda temel hedefler belirlemektedir (cittaslowturkiye.org, 2019).

Sakin kentlerin başlıca kriterlerinden birisi olan misafirperverlik ve farkındalık kriteri; doğrudan turizme yönelik olup bölgeye gelen konuklara karşı sergilenmesi gereken tavırlarla ilgilidir. Turizm ve misafirperverlik temel başlıkları olmak üzere 2 kriter altında toplanan koşullar sakin kent olan bir yerleşim biriminin aynı zamanda turizme kazanmış bir yer olması amacına yöneliktir.

Uzundere ilçesinde birçok turizm alternatifi bulunmaktadır. Din turizmi adına Gürcülerden kalma 963-973 yılları arasında yapılmış Öşvank kilisesi bulunmaktadır ve bu kilise hem dini hem de tarihi özelliğe sahip, günümüze kadar ayakta kalayı başarmış bir yapıdır. İlçede kış turizminin bir parçası olarak uluslararası düzeyde buz tırmanış festivalleri düzenlenmektedir. Birçok ülkeden gelen ekstrem sporcusu buz tutan şelalelerden profesyonel tırmanışlar gerçekleştirilmektedir.

Kış turizminin bir parçası olarak sakin kent Uzundere ilçesi farklı etkinliklerle kış turizmine yeni bir vizyon getirebileceği düşünülmektedir. Bu düşünceden hareketle 2016 yılında Uzundere ilçesinde bir araştırma tarafımızca yapılmıştır. Bu çalışmada, gerek Erzurum merkezde mevcut kış turizminin gerekse de Uzundere ilçesindeki sakin kent turizminin karşılıklı etkileri inceleme konusu yapılmıştır.

CİTTASLOW HAREKETİ

İtalyan gurme, araştırmacı yazar olan Carlo Petrini, 1986 yılında bir fastfood firmasının Roma’da bir şube açmasını protesto ederek yerel lezzetlerin korunması ve fastfood yiyeceklerine karşı savaş açması ile sakin yemek hareketine yönelik ilk adımı atılmıştır. Fastfood restoranının

açılması, İtalyan yemek kültürünü yozlaşmasına, yerel ürünlerle üretilmiş tatların kaybolmasına ve bölgede üretilen tarım ürünlerine olan talebi azaltmıştır (slowfood.com, 2019).

Petrini'nin protesto hareketi İtalya'da oldukça yankı uyandırmıştır. Öyle ki başlarda yalnızca Roma'da etkili olan bu eylem, yerel sınırları aşarak ulusal ve nihayetinde küresel bir hareket haline dönüşmüştür. 2019 yılı haziran ayı itibariyle 160 ülke tarafından sakin yemek hareketi desteklenmektedir. Bu hareket insanların günlük öğünlerini kısa sürede, sağlıklı gıdalarla ve özensizce geçirilmesine karşı çıkmaktadır. Beslenmenin önem verilmesi gereken bir aktivite olması gerekliliği üzerinde durarak yemeğin adabına uygun olarak yenilmesini ileri sürmektedir. Yiyeceklerin, bölgede yetiştirilen yerel ürünlerle hazırlanması gerektiği özellikle belirtilmektedir. Zira yerel esnaf ve yerel üreticilerin kalkınması da bu hareketin savdukları arasındadır. Bölgede yetiştirilmiş malzemeler kullanılarak geleneksel yemek tariflerine uygun olarak yemekler yapılmalıdır. Hareket yemeğin tüketilmesini de başka bir konu olarak değerlendirmiştir. Yemeğin, özenle hazırlanmış sofralarda ve hoş sohbetler eşliğinde yenmesi gerektiğini savunmaktadır.

Petrini'nin sakin yemek felsefesine uygun olarak yenilen yemeğin hem bireyin sağlık gelişimine hem de yerel esnafa yararları bulunmaktadır. Zira Petrini, yerel esnafın kalkındırılarak mega marketler karşısında yok olup gitmelerine karşı çıkmaktadır. Görüldüğü üzere sakin yemek hareketi bir yandan bireylerin sağlıklı bir bünyeye sahip olmaları için en temel ihtiyaç olan yemeğin öneminden bahsederken diğer yandan da küçük işletmelerin korunması gerekliliği üzerinde de durmaktadır (Petrini & Padovani, 2006: 28).

Sakin yemek felsefesinin koruyucu ve küresel yıkıma karşı duruşu, başka hareket ve akımların gelişmesine ilham kaynağı olmuştur. Sakin yemek hareketinden esinlenilerek 1999 yılında İtalyan bir belediye başkanı bu hareketin kentlerin gelişim ve kalkınmasında da kullanılabilirliğini tartışarak sakin kent hareketi adı altında bir oluşum meydana getirmiştir. Bu oluşuma göre sakin yemek hareketinin öğretileri, kentsel boyuta taşınarak 1999 yılında İtalya'nın Greve in Chianti kentinde sakin kent (Cittaslow) adı altında oluşturulmuştur. Birliğe üye olabilmek için 7 temel konuda belli kriterleri yerine getirmek gerekliliğine ilave olarak nüfusu 50.000 altında olması da gerekmektedir. Birliğin belirlediği kriterler, belli ülkeler için değil bütün üye olmak isteyen tüm kentler için geçerli olduğundan, kriterler evrensel bir hale getirilmeye çalışılmıştır (cittaslowturkiye.org, 2019).

Temmuz 2020 itibariyle, sakin kent hareketinin üyelik şartlarını yerine getirmeyi kabul eden dünya geneli 30 farklı ülkeden toplamda 266 şehir, unvanı almaya hak kazanmıştır (cittaslow.org, 2019). Türkiye'de de sakin kent unvanını alan 17 adet şehir bulunmaktadır. Ahlat, Akyaka, Eğirdir, Gerze, Gökçeada, Göynük, Halfeti, Köyceğiz, Mudurnu, Perşembe, Şavşat, Seferihisar, Taraklı, Uzundere, Vize, Yalvaç ve Yenipazar Türkiye'de sakin kent unvanına sahip olan şehirlerdir (cittaslow.org, 2019).

Sakin Hareketinin Temel Değerleri

Günümüzde hızlı yaşam çizgisinden bunalan birçok birey, daha doyurucu, daha sağlıklı, daha az iş odaklı bir yaşam tarzına geçmek istemektedir. Bunun nedeni hayatın her geçen gün sürekli bir şekilde hızlanmasıdır. Sakinleşme hareketine göre hayat basit yaşanmalıdır. Ancak

sakin yaşamı hayat tarzı olarak benimseyen bireyler çoğu kez daha az paraya sahip olmaya ve daha az çalışmaya da bir anlamda razı olmaktadırlar (Ünal ve Zavalı, 2016: 894).

Ekolojik dengenin korunmasına oldukça önem veren sakin hareket, çevresel tahribatı önlemek için “ekolojik ayak izi” adı verilen daha az tüketmeyi ve çevresel tahribatın telafi edilmesine yönelik faaliyetleri teşvik etmektedir. Farklı bir değerlendirme ile sakinleşme hareketinin temel değerleri; üretken tarım alanlarını, denizleri, doğal enerji üretim alanlarını ve sürdürülebilir yaşam alanlarını korumak olarak da sıralanabilir (slowmovement.com, 2017).

Sakin Hayat

Yaşamın hızlanması, insanların hızlanmış yaşamda daha çok uğraşmasına ve daha çok emek verme gereksinimlerini ortaya çıkarmıştır, bu durum günümüz küreselleşmiş kültürlerin en temel özelliği halini gelmiştir. Hareketli bir hayat yaşamaya mecbur kalan bireyler kendileri için daha anlamlı gelen alanlara zaman ayırma isteği gittikçe belirginleşmiştir. Bu nedenle hayatın daha yavaş olması yaşanan her anın tadına varılması gerektiği sakin hayat hareketinin temel argümanlarından. Ancak bu hareket, salt modern hayatın yavaşlatılmış hali olarak düşünülmemelidir. Sakin hayat, tedbirli ve düşünülmüş uygulamaları konu edinir, böyle bir hayatın konusu daha iyi planlanmış, nitelikli davranış kalıplarını içermelidir (Parkins & Craing, 2006: 448).

Sakin Para

Sakin para, yerel ve bölgesel ekonomik geri kalmışlığa çözüm üreten, yerel ekonominin canlanmasını sağlayan sistemdir. Sakin para hareketinin ulusların sadece ekonomik alandaki gelişimini sağlamakla kalmayıp aynı zamanda çevresel ve sosyal yaşamı da destekleyici bir yönü bulunmaktadır. Bu yönüyle ekonomik kalkınmanın yanında sürdürülebilir gelişmeyi gerçekleştirmektedir. Sakin para bölgesel alanda var olan kaynakların hızla ülkeyi terk etmesine karşı, yerel ekonomik değerlerin bölge içinde kalmasına yönelik politikalar geliştiren, sosyal hayatı ve çevresel değerleri koruyan uluslararası bir ağıdır (Yurtseven, Kaya ve Harman, 2010: 78).

Sakin Ticaret

Küreselleşmenin bir sonucu olarak ülkelerin sınırları kaybolmakta, mesafeler kısalmakta, iletişim daha kolay bir şekilde yapılmaktadır. Günümüz teknolojisiyle birlikte lojistik imkânlar gelişmiş, pazarlama ve tanıtım faaliyetleri teknolojik ilerlemeyle paralel düşük maliyetle yapılma fırsatına erişmiştir, benzer gelişim ve ilerlemeler ülkelerin ihracat kapasitelerini artırmakta hammadde ve iş gücü temini sorun olmamaktadır.

Ulusal sınırları aşmış uluslararası alanda pazar imkânına erişen şirketlerin dünya genelinde mal ve hizmet sunması söz konusu olmuş kapitalizmin yayılmasıyla birlikte, 20.yüzyılın ilk çeyreğinden itibaren çok uluslu şirketler ortaya çıkmaya başlamıştır. Ülkeler arasındaki ekonomik, politik ve kültürel ilişkiler, iş birlikleri ve entegrasyonların gelişmesi, çok uluslu şirketlerin genişlemesini hızlandırmıştır (Gürün, 2001: 13). Çok uluslu şirketler (ÇUŞ) sermayenin uluslararası alanda dolaşmasının en büyük lokomotifidir. ÇUŞ'lar uluslararası pazarın dinamiklerinden olduğu söylenebilir.

Sakin Trafik ve Sakin Seyahat

Yavaş trafik, Almanya ve Hollanda'da 1970'lerde başlamış olan, trafikte motorsuz veya çevre dostu araçların kullanılmasına dikkat çeken bir harekettir. Trafikte motorsuz araçların yer almasıyla çift şeritli yollara gereksinim ortadan kalkacaktır ve kentin mimari yapısına zarar verecek yollar olmayacaktır. Motorsuz taşıtların kullanılması ile birlikte yakıt tüketimi en az seviyede olacak ve daha sürdürülebilir bir kent modeli için adım atılmış olacaktır. Kentlerde araçlar olmadığında, insanlar gideceklere yere yürüyerek ulaşacaktır. Böylece kentler daha temiz, daha sakın ve daha sağlıklı olacaktır. Dünya geneli kent yakıt tüketimi ve trafiğin yoğunluğu arasındaki veriler incelendiğinde, yavaş trafik ve az yakıt tüketimi arasında önemli bir ilişki olduğu görülmektedir (Newman & Jennings, 2012: 195-196).

Sakin Turizm

Ekolojik dengenin korunması ve çevresel değerlerin gelecek nesillere aktarılmasına yönelik bir kavram olan "sürdürülebilirlik" toplumsal hayatın pek çok alanında olduğu turizm alanında da etkili olmaktadır. Turizm faaliyetleri gerçekleştirilirken, doğal ve kültürel kaynaklar üzerinde meydana gelen olumsuz etkilerin fark edilmesi, turizmin kendi geleceğini tehlikeye attığını yönünde bir algı oluşturmuştur. Böylece doğal ve kültürel kaynakların tahribatının önlenebileceği ve bu kaynakların uzun vadeli kullanıma dayanan alternatif turizm yöntemleri arayışları doğmuştur. Sürdürülebilir turizm, alternatif turizm, eko-turizm gibi farklı isimler verilen ve temel mantığı doğal varlıkların korunması, turistik değere sahip mimari yapıların ve kentin görülmeye değer doğal güzelliklerinin korunması olan turizm anlayışları oluşmaya başlamıştır (Akpınar ve Bulut 2010: 1576).

Sakin turizm, yöresel tatların, doğal, lezzetli, geleneksel tariflere uygun ve ziyaretçilerin ilgisini çekecek estetik görüntüde olmasını gerektiren gastronomik bir harekettir. Ziyaretçilerin karşılanmasında ve hoşnut ayrılmalarına yönelik yapılacak uygulamaların, çevre felaketine sebebiyet vermeden yapılmasına önem verir. Sakin turizm, temel olarak sürdürülebilir turizm anlayışını savunmaktadır. Turizm faaliyetlerinin, sürekliliğinin sağlanarak, varlığının korunması ve gelişiminin devam ettirilmesini savunur. Turizmde sürdürülebilirlik insan gereksinimlerinin gelecek kuşakların varlığını tehlikeye sokmayacak düzeyde karşılanmasıyla sağlanabilmektedir (Scarpato, 2002: 63).

Sürdürülebilirlikle turizmi bir bütünün parçaları olarak gören ve turizm anlayışında bir değişim ve dönüşüme ihtiyaç olduğunu savunan kavram sakın turizm kavramıdır (Yurtseven ve diğ., 2010: 61). Eko-gastronomi turizmi, turizmin sürdürülebilir olması ile ilgili ilkelerin yaşatılmasını savunmaktadır. Bu ilkeler; doğal veya mimari güzelliğe sahip ülkenin değerlerine saygı duyma, çevre sevgisine sahip olma, ziyaretçi davranışlarının ziyaret edilen yerin kültürüne göre uyarlanması, sorumluluk bilincine haiz misafirperver ev sahibi anlayışı, turizm konusunda eğitilmiş ve hoşgörülü personel yetiştirme olarak sıralanabilir (Scarpato, 2002: 70).

Sakin Kent Olma Kriterleri

Birliğe üye olmak isteyen bir şehir birlik tarafından belirlenmiş kıstasları yerine getirmiş olmak veya yerine getirmek için projelerinin olması gerekmektedir. Kentlerin belirlenen kriterlere göre puanlanması yapılmakta ve bir kentin birliğe üye olması için 50 ve üzerinde puan alma zorunluluğu bulunmaktadır. 1999 yılında birlik belirlediği kriterleri, birliğin sadece İtalya

veya Avrupa’da değil bütün dünyaya yayılması sonucu, evrensel hale getirmeye çalışmaktadır. Uluslararası Bilim Komitesi tarafından yapılan çalışmaların birlik tarafından onaylanmasıyla kabul edilecek olan yeni koşullar ilk aşamada bir sene deneme süresine tabi tutularak tutarlılığı test edilmektedir (cittaslowturkiye.org, 2017).

- Çevre politikaları alanında 12,
- Alt yapı politikaları alanında 9,
- Kentsel yaşam kalitesi politikaları alanında 17,
- Tarım-turizm-esnaf ve sanatkârlara yönelik politikalar alanında 10,
- Misafirperverlik, farkındalık ve eğitim için planlar alanında 10,
- Sosyal uyum alanında 11,
- Ortaklıklar başlığı altında ise 3 adet alt kriter bulunmaktadır (cittaslowturkiye.org, 2019).

Yukarıda sıralanan ölçütler yerine getirmekte istekli olan ve unvanı almak isteyen tüm şehirler Uluslararası Cittaslow Birliğine başvuru sürecini Cittaslow Türkiye Ağı sekreteryasına ve koordinatörlüğüne başvurarak adaylık sürecini başlatabilmektedirler. Birliğe başvuracak kentlerin nüfuslarının 50.000’den az olması ve kent yönetiminin sakin kent felsefesiyle uyumlu olmaları gerekmektedir. Tüm ilgili kıstaslar üzerinden aday kentlere puanlar verilerek 50 puan ve üzeri almaları gerekmektedir. İlgili puanı alabilen kentler birlik tarafından unvana layık görülmektedir (cittaslowturkiye.org, 2019).

Uzundere’nin Doğal, Tarihsel ve Turistik Özellikleri

Uzundere, Erzurum ilinin kuzey kesiminde yer alan ilçelerinden birisidir. Roma, Ermeni ve Gürcü gibi birçok medeniyetin hâkimiyeti altına giren ilçeye 1458 yılında Akkoyunlu devletinin ve 1549 yılında tamamen Osmanlı devletinin hâkimiyetine geçmiştir. Önceleri “Azort” olarak isimlendirilmiş olan Uzundere, merkez mahallesi ile birlikte toplam 8 mahalleye sahiptir (Ateş ve Şen, 2015: 14).

Uzundere’nin ekonomisi ağırlıklı olarak tarım ve hayvancılığa dayanmaktadır. Tarımsal etkinlikler bölge ikliminin uygun olması nedeniyle genellikle bağ, bahçe ve seralarda üretilen sebze ve meyveciliğe dayalı olup, uygun ve yeterli tarım arazisinin bulunmaması, toprağın şiddetli erozyona ve sel baskınlarına maruz kalması gibi nedenlerle tarım kısıtlı olarak yapılmaktadır. Yerel istihdam olanaklarının sınırlı oluşu nedeniyle, çalışma çağındaki erkek nüfusun %40-50’si mevsimlik işlerde çalışmak üzere başka bölgelere gitmekte ve bunun sonucu olarak, tarımsal faaliyetler kadınlar, genç kızlar ve çocuklar tarafından gerçekleştirilmektedir (uzundere.gov.tr, 2019).

İlçenin önemli bir gelir kaynağı olan seracılık, 1994 yılında 4 adet ve 660 m² alanla başlatılmış ve vatandaşlar için önemli bir gelir kaynağı olmuştur. Halen ilçede 134 çiftçiye ait 221 adet sera ile 55.700 m² alanda seracılık faaliyetleri yapılmaktadır. Her geçen gün yeni ve modern üretim teknikleri eşliğinde seralar geliştirilmekte ve Uzundere, yalnız Erzurum ilinin değil, aynı zamanda Doğu Anadolu Bölgesinin de sera ürünleri üretim merkezi haline gelme potansiyeline sahiptir (uzundere.gov.tr, 2016). Son yıllarda seralarda meyve ve sebze yetiştiriciliğinin yanında maddi değere sahip olan onlarca değişik türde çiçek ve lale üretilmektedir. Buna yönelik halk eğitim merkezlerinde sera çiçeklerinin üretimiyle ilgili kurslar verilmektedir.

Maddi değeri olan çiçeklerin üretiminin geliştirilmesine yönelik, Atatürk Üniversitesi ve Erzurum Tarım Gönüllüleri Derneği, 2006 yılında Uzundere ilçesinde “Uzundere Sarıçam Ormanları üzerinde Keçi Baskısının Azaltılması” başlıklı bir proje başlatmıştır. Bu kapsamda Uzundere ilçesinde genç kızların ürettiği mevsimlik çiçekler bölge kalkınmasına katkı sağlamaktadır (atauniv.com, 2009). Yine ilçede yerel yönetim ve Büyükşehir Belediyesi tarafından desteklenen "Çiçekçiliğin Geliştirilmesi" adlı proje kapsamında çiçek yetiştiriciliğinin yaygınlaştırılmasına yönelik çalışmalar mevcuttur (tarımtv.gov.tr, 2014). Bölgede çiçek ve bitki çeşitliliğinin fazla oluşu ve bölgenin coğrafi konumunun etkisiyle arıcılık da oldukça gelişmiştir. Ayrıca bölgede pek çok kuş ve yaban hayvanı varlığını sürdürmektedir. Tortum gölünün yapısal özellikleri nedeniyle göl balık çeşitliliği açısından oldukça iddialı olup, gölün balık popülasyonunun fazla olduğu söylenebilir.

Uzundere’de turistik, tarihi ve kültürel anlamda değerli ve uzun yıllar ayakta kalabilmiş birçok mimari yapı bulunmaktadır. Bunlardan birkaçı; Öşvank Kilisesi, Öşvank Manastır ve Kütüphane Binası, Üngüzek Kalesi, Sapaca Kalesi, İnce Camii, Dikyar Camii, Cevizli Camii ve Şaşaroz Şapeli, Erikli Şapeli, Balıklı Şapeli, Çağlayan Şapeli olarak sıralanabilir. Bunlar arasında Gürcüler tarafından M.S. 963-973 yılları arasında, bölgede bulunan taş ocaklarından getirilen taşlarla inşa edilen ve büyük bir kısmı hâlâ ayakta kalmış yapı olan Öşvank Kilisesi en önemli mimari eserlerdendir (cittaslowturkiye.org.tr, 2017). Yörede boyutları Öşvank Kilisesinin boyutuna ulaşmayan birçok kilise ve şapel ver almaktadır.

Yerli ve yabancı yüzlerce turistleri ve günübirlik piknik amaçlı ziyaretçileri ağırlayan “Yedi Göller” isimli doğa alanı, ilçenin en önemli doğal ve çevresel güzelliklerine sahip yerlerinden birisidir. Farklı boyutlarda 6 göl ve büyük Tortum Gölü ile birlikte sayıları 7 olduğundan adına “Yedi Göller” denilmiştir. Bu göller, yörede meydana gelen bir heyelanın Tortum Çayının önünü kapatmasıyla oluşmuşlardır. Kalker bloklarının düşmesiyle oluşan bir başka oluşum ise Tortum Gölüdür. Heyelan set gölü olan Tortum Gölü’nün oluşumuyla kendine bir başka yatak açan Tortum Çayı, 22 metre genişlik ve 48 metre yükseklikten düşerek Tortum Şelalesi’ni oluşturmuştur. Türkiye’nin en yüksek şelaleleri arasında yer alan Tortum Şelalesi, oluşumu ve yüksekliği bakımından ise dünyanın sayılı şelalelerinden biri olarak kabul edilmektedir (KUDAKA, 2016).

İlçe sınırları içerisinde yer alan ve mahalli öneme haiz sulak alan olan Tortum Gölü’nü korumak amacıyla, Orman ve Su İşleri Bakanlığı Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü’ne yapılan müracaattan olumlu netice alınmış ve Tortum Gölü “Ulusal Öneme Haiz Sulak Alan” ilan edilmiştir (uzundere.bel.tr, 2016).

Uzundere ilçesi, zengin florası ve bitki örtüsü nedeniyle eko turizm potansiyeli yüksek bir merkez olarak görülmektedir. Uzundere, Çoruh Vadisi içerisinde 100-300 metreye ulaşan rakım değişimleri nedeniyle mikro klima özelliği sergilemekte ve bu nedenle ilçede aralarında çok ender bulunan bitkilerin de bulunduğu 100’ü aşkın endemik bitki türüne rastlanmaktadır (Karahana ve Çakır, 2011: 11).

Bölgede üretilen yerel ürünlerin satışının da yapıldığı tanıtım festivaller düzenlenmekte ve bu festivallerde yöresel bal, ceviz, dut, kiraz ve pestil gibi ürünlerin tanıtımı yapılmaktadır. Her yıl 23-30 Haziran’da, Uzundere yemek ve Gastronomi festivali düzenlenmekte ve bu festivalde yöresel lezzetlerin tanıtımı ve aşçılık tekniklerinin paylaşımı gerçekleştirilmektedir. Benzer şekilde çeşitli etkinliklerin yapıldığı birçok küçük çaplı festival düzenlenmektedir. Bu festivaller

ve şenlikler aracılığıyla geleneksel değerler yaşatılmakta, toplumsal kaynaşma sağlanmaktadır (gouzundere.com, 2016).

Doğu Anadolu Gençlik Festivali (DAPGenç-DAPFest Projesi) T.C. Gençlik ve Spor Bakanlığı tarafından desteklenen bir programdır. Festivalin amacı belirli düzeylerde ulusal ve uluslararası gönüllülük hareketlerine imkân tanıyan, gençlerin kişisel ve sosyal gelişimlerini destekleyen, eğitim hayatının yanında gençlerin aktif ve sosyal bireyler olmasını gerçekleştirmektir. Bu festival sayesinde gelişim sürecindeki gençlere, hoşgörülü ve alçak gönüllü olma, birlikte hareket etme, yardımlaşma gibi pek çok kişisel gelişim özellikleri kazandırılmaktadır (cittaslowturkiye.org, 2017).

Uzundere ilçesi doğal ve kültürel değerleri yönünden önemli potansiyelleri bünyesinde barındırırken, diğer taraftan önemli çevre sorunları da mevcuttur. Uzundere vadisi, Uluslararası Koruma Birliği'ne (Conservation International) göre dünyada çok hassas flora, fauna, su ve orman kaynaklarına sahip olduğundan öncelikli olarak korunması gereken 200 önemli ekolojik hassas bölgeden biri olan, "Kafkasya Ekolojik Bölgesi" içerisinde yer almaktadır (Orhan ve Karahan, 2010: 32).

Fotoğraf 1: Tortum Gölünden Bir Görünüm

Kaynak: (Uğur ŞEN, Öz çekimdir)

Uzundere'de Tortum Gölü havzasında yaşanan şiddetli erozyonların olması çevre sorunlarının yaşanmasına neden olmaktadır. Erozyon nedeniyle her yıl 2,5 milyon ton alüvyon Tortum Gölü'ne dolmakta ortalama 15-20 metrelik göl arazisi toprakla dolmaktadır. Erozyonları bu şekilde devam etmesi nedeniyle turizm değeri yüksek doğa harikası bu oluşum yok olma tehlikesiyle yüz yüzedir (Çakmak, 2010: 52). Aynı tehlikenin Tortum Şelalesi için de geçerli olduğunu söylemek mümkündür. Türkiye'nin en yüksek şelalelerinden olması ve panoramik manzara sergilemesi nedeniyle, önemli turizm potansiyeli sahip Tortum Şelalesi, üzerinde bulunan Hidroelektrik Santrali (HES) enerji üretimi için şelalenin suyunu kullandığından şelale yılda sadece 2-3 aylık sürede tam kapasite akmakta ve bu da şelalenin turistik cazibesi azalmaktadır.

Çoruh vadisinde pek çok HES projesi halen yürütülmektedir. Uzundere ilçe merkezini doğrudan etkileyecek bir proje de Çayaşan HES projesidir. STK'lar ve yerel yöneticilere göre yapılacak projenin; başta turizm olmak üzere, yatırımların gecikmesine veya iptal edilmesine neden olacağı, su sporlarının olumsuz etkileneceğini, proje yapım çalışmalarının Uzundere ilçesi Cömertler mahallesine, fiziksel ve ekolojik açıdan zarar vereceğine ve ilçeye gelecek rekreasyon1 amaçlı ziyaretlerin olumsuz etkilemektedir. Ayrıca bütüncül olarak vadi ekosisteminin bozulmakta ve bağ-bahçe tarımının su kaynakları azalmaktadır. Olumsuzluklar bunlarla sınırlı olmayıp yine yaban yaşamının ve özellikle akarsu boyunca balık türlerinin azalması hatta kaybolmasına neden olmakta, sosyal hayatın olumsuz etkilenerek, göç artmaktadır (Özsoy, 2016; Çakmak, 2010: 53-54). Dolayısıyla HES ptojesi her ne kadar elektrik üretimi açısından olumlu sayılabilecek birkaç avantaja sahip olsa da belirtilen bu dezavantajları nedeniyle sınırlandırılması veya tamamen ortadan kaldırılması yerinde bir düzenleme olacaktır.

Uzundere vadisi şahsına münhasır, jeomorfolojik yapısı, dağ ve vadi sistemleri, akarsu rejimleri son derece çekici turizm değerleri arasında sayılabilir. Bu doğal güzellikler yöre insanının cana yakınlığı, tarihsel ve kültürel değerleri ile birleşerek kırsal turizm varış alanlarında aranan bütüncül turizm kompozisyonu sunmaktadır (Özsoy, 2011: 5).

Uzundere ilçesi genel olarak Tortum Gölü havzası içerisinde yer almaktadır. Tortum Şelalesi, Tortum Gölü, Yıkıklar, Öşvank Kilisesi, Tortum Çayı, jeolojik formasyonlarla benzenmiş derin vadi sistemi, flora, fauna, kuş, kelebek ve yaban hayatı çeşitliliği, gastronomi kültürü bakımından coğrafik ve ekolojik kısıtlılıkları nedeniyle pek çok ülkeye kısmet olmayacak turistik potansiyele sahip bir yöredir. Bu eşine az rastlanır değerler yörenin "Saklı Cennet" olarak nitelendirilmesi gibi son derece ilgi çekici bir durum da yaratmaktadır (Karahan ve Çakır, 2011: 6).

¹Dinlence, dinlenme ve eğlenmeyi kapsayan, güncel etkinlikler, stresler ve endişelerden uzak olması sonucu canlandırıcı faaliyetlerdir (besyocuyuz.com, 2014).

Fotoğraf 2: Bir Sporcunun Buz Tırmanışı

Kaynak: <http://www.tuncfindik.com/fotograf-galerisi/>

Uzundere Belediyesi ve bazı kurumların ortaklaşa olarak gerçekleştirdiği cam teras Çoruh Vadisi Üzerinde bulunan Tortum gölü üzerinde Pinin Kayalıkları bölgesinde bulunmaktadır. Turizm açısından ilgi çekici bir tesis yapılmış bulunmaktadır. Cam teras, Türkiye’de sınırlı sayıda bulunmaktadır, bu cam teraslar içerisinde 12.3m uzunluğu ile emsallerinin en uzunudur. Cam teras, bir tesis olarak inşa edilmiş, içerisinde araç park yeri ve cafe mevcut olup ziyaretçilerine Tortum Gölü’nün eşsiz manzarası eşliğinde sıcak soğuk içecek imkân sunmaktadır.

Fotoğraf 3: Seyir Terası İç Mekânı

Kaynak: <http://www.tuncfindik.com/fotograf-galerisi/>

Fotoğraf 4: Uzundere Seyir Terası

Kaynak: <http://www.tuncfindik.com/fotograf-galerisi/>

ARAŞTIRMA

Araştırmanın Amaç ve Sınırlılıkları

Sakin kent unvanını almaya hak kazanmış kentlerden birisi olan Uzundere'nin turizm gelişiminde sakin kent unvanını ne derece etkili olduğu, kış turizmine herhangi bir etkisinin olup olmadığı bu çalışmada incelenmiştir. Uzundere, Erzurum'un daha ılıman iklimine sahip bir ilçesidir. Uzundere'nin bu özelliğine rağmen Erzurum'da kış turizminin gelişimine etkisinin olup olmadığı bu çalışmanın araştırma alanındadır. Sakin kent unvanını taşıyan 17 şehir olmasına rağmen bu çalışma yalnızca Erzurum ile Uzundere ilçesi ile sınırlı tutulmuştur. Bu çalışma, önemli turizm destinasyonu olarak kabul edilen diğer 16 sakin kentin incelenmesinde diğer araştırmacılara bir örnek teşkil etmesi beklenmektedir.

LİTERATÜR ÖZETİ

Enrikin (1991), inşa edilen mekânların, insan hayatına etkisi üzerine yapmış olduğu çalışmasında, hayat kalitesinin artmasında yaşanan kentlerin ve doğal çevrenin önemli olduğunu vurgulamaktadır. Enrikin kentsel tasarımın iyi bir şekilde yapılmış olması, sıradan mekânları dahi hayat kalitesinin yüksek olduğu mekânlara dönüştüreceğini ifade etmektedir. Enrikin'in araştırma sonuçları insanların günlük hayatlarına uyum sağlayan, onların ihtiyaçlarını karşılayabilen ve yaşamlarında pozitif bir etki bırakacak şekilde tasarlanmış olan kentler, insanların rahatlayacağı sosyal mekânlar olmanın yanında, bireyleri mekân ile ilişkilendirmekte ve onlarda aidiyet duygusunu ortaya çıkarmaktadır.

Bauman'ın (2001) yılında, küreselleşmenin toplumsal sonuçlarıyla ilgili yapmış olduğu çalışmasında; toplumların zamanın getirdiklerine uyum sağlamak, kendilerini yenilemek gibi amaçlarla değişim geçirmek durumunda olduklarını ifade etmektedir.

Mayer ve Knox (2006), “Sakin Kentler: Hızlı Dünyada Sürdürülebilir Yerler” başlıklı, sakinleşme felsefesinin, kentsel gelişmeye alternatif bir yaklaşım oluşunu konu edindikleri çalışmalarında, sakin yemek felsefesinin sakin kent hareketine dönüşümünü ve sakin kent hareketinin kentlere etkilerini araştırmışlardır. Çalışmalarında sakin yemek hareketinin düşünsel temelleri üzerine inşa edilen sakin kent hareketinin, daha yaşanabilir ve daha kaliteli bir yaşam ile ilişkili, yerel uygulama ilkelerini teşkil eden şehir tabanlı bir yan ürün için ideolojik bir platform olduğunu belirtirler.

“Cittaslow-Yaşamaya Değer Şehirlerin Uluslararası Birliği” başlıklı çalışmada Ergüven (2011), sürdürülebilir şehircilik anlayışında, şehirlerin yaşam standartlarının yüksek olması yeterli görmemektedir. Aynı zamanda çevresel, tarihi ve doğal değerlere önem veren bir kent anlayışı sürdürülebilir şehircilik anlayışında olmazsa olmazlardandır.

VERİ TOPLAMA VE ANALİZ

Araştırmanın verileri anket tekniği ile elde edilmiştir. Örneklem gruba yöneltilen anket formu araştırmacılar tarafından geliştirilmiş ve tarafımızca literatür taraması yapılarak bizzat geliştirilmiş sorulardan oluşmaktadır. Anket formu iki kısımdan oluşmaktadır. Birinci kısımda katılımcılara ait demografik bilgilere ilişkin sorular, ikinci kısımda ise 3 farklı konuda katılımcı görüşleri elde edilmek istenmiştir. İlk olarak, sakin kent hareketi denildiğinde katılımcıların ne anladığı, ikinci olarak, hareketin kente etkisinin nasıl olduğu ve son olarak, sakin kent unvanının elde edilmesinden sonra gerçekleşen kazanımlarla ilgili olarak sorular bulunmaktadır.

Anketle elde edilen veriler bilgisayar ortamına, Microsoft Excell 2010 programı ile aktarılmış ve istatistiksel analizlerde frekans, yüzde dağılımları, ortalama ve standart sapma ile ilgili analizler SPSS 16.0 programı ile yapılmıştır. Ankette 5’li Likert (bu sorulara verilecek cevaplar, 1,00 ile 5,00 arasında değişmektedir) tipi ve 2’li (Evet-Hayır) sorular bulunmaktadır. Ortalamaları değerlendirmek için aralıkların eşit olduğu kabul edilerek, aritmetik ortalamalar için puan aralığı katsayısı 0,80 olarak bulunmuştur [Puan Aralığı = (En Yüksek Değer-En Düşük Değer) /5 = (5-1) /5 = 0,80]. 5,00 puan için, cevap kodlarından “Kesinlikle Katılmıyorum” en düşük olan 1,00’a karşılıklı cevap kodlarından “Kesinlikle Katılıyorum”, ardından ardışık olarak sonraki değerlere eklenerek değerlendirme aralıkları elde edilmiştir (Çınar, 2010: 6-7; Küçükali, 2016, s. 46).

Tablo 1. Değer Aralığı Tanımı

Aralık	Aralığın Tanımı
1,00-1,80	Kesinlikle Katılıyorum
1,81-2,60	Katılıyorum
2,61-3,40	Kararsızım
3,41-4,20	Katılmıyorum
4,21-5,00	Kesinlikle Katılmıyorum

Tablo 1. verilerine göre ortalaması alınan veri grubu tablodaki değer aralığı ve karşısındaki aralığın değerine göre yorumlanabilmektedir (Çınar, 2010: 6-7).

ARAŞTIRMANIN BULGULARI

Sakin Kent Algısı

Katılımcılara sakin kent olma sürecinde ve sonrasında sakin kent hareketi ile ilgili olarak bilgilerinin olup olmadığını tespit etmek amacıyla 3 farklı soru yöneltilmiştir.

- Sakin kent olma sürecinde konu dahilinde bilgilendirildiniz mi?
- Sakin kent olma sürecinde fikriniz alındı mı?
- Sakin kent olma sürecinde desteğiniz oldu mu?

Bu sorulara karşılık katılımcılardan aşağıdaki tabloda gösterildiği şekilde cevaplar alınmıştır.

Tablo 2. Sakin Kent Algısı

Sakin Kent Olma Sürecinde Konu Dahilinde Bilgilendirildiniz Mi?		Sakin kent olma sürecinde fikriniz alındı mı?		Sakin kent olma sürecinde sizin bir desteğiniz oldu mu?	
Evet	%56,8	Evet	%35	Evet	%25,1
Hayır	%43,2	Hayır	%65	Hayır	%74,9
Toplam	183 kişi	Toplam	183 Kişi	Toplam	182 kişi

Tablo 2'deki verilere göre sakin kent hareketi ile ilgili olarak katılımcıların %56,8'i bilgilendirilmişlerdir. Sakin kent hareketi ile ilgili olarak katılımcıların %43,2'si bilgilendirilmediğini ifade etmişlerdir. Dolayısıyla sakin kent olma sürecinde anket katılımcıların çoğunluğu hareketin ne olduğu ile ilgili olarak bilgi sahibidirler.

Tablo 2. verilerine göre anket katılımcılarının %35'i sakin kent olma sürecinde fikir beyan ederek sürece düşünsel katkı sağlamışlardır. Katılımcıların %65'i ise fikirlerinin alınmadığını ifade etmiştir. Son olarak "Sakin kent olma sürecinde herhangi bir şekilde sürece desteğiniz oldu mu?" diye sorulduğunda katılımcıların yalnızca %25,1'i destek verdiklerini belirtmiştir. Katılımcıların %74,9'unun herhangi bir desteğinin olmadığı anket verilerinden anlaşılmaktadır.

Sakin Kent Olmanın Kazanımları

Sakin kent hareketinin şehirlere kattığı değerlerin, analiz edilmesi amacıyla anket katılımcılarından sakin kent hareketinin kazançlarını önem düzeyine göre sıralamaları istenmiştir.

Katılımcılardan elde edilen verilere Tablo 3'te gösterildiği gibidir.

Tablo 3: Sakin Kent Olma Kriterleri

Hüküm	Ortalama	Standart Sapma	Değer
Ülke Ekonomisine Katkı Sağlama	3,47	1,533	Az Önemli
Yerel Halkın Yaşam Kalitesini Artırmak	2,97	1,404	Orta
Çevreyi Korumak	3,13	1,330	Orta
Kentin Tanıtımını Yaparak Turizmi Geliştirmek (vurgulanmalı)	2,72	1,451	Orta
Kentin Tarihi, Mimari ve Doğal Dokusunu Korumak	2,96	1,337	Orta

Erzurum ile Uzundere ilçesinin sakin kent unvanını alması ile elde ettiği kazanımların neler olduğunun belirlenmeye çalışıldığı bu bölümde katılımcılara 5 seçenek yöneltilmiştir. Bu seçenekler arasından sakin kent unvanının kent gelişimine hangi alanlarda daha etkili olacağı ile ilgili seçim yapmaları istenmiştir. Buna göre katılımcılar, sakin kent unvanının kentin en çok tanıtımının yapılarak turizmi geliştireceği görüşü üzerinde yoğunlaştığı gözlenmektedir. Sakin kent unvanı kent için turizme katkıda bulunacak bir unvan olarak değerlendirilerek turizmin artacağı görüşü katılımcılar arasında hâkimdir.

Katılımcılar tarafından ikinci en önemli katkı olarak 2,96 puan ortalama ile “Kentin Tarihi, Mimari ve Doğal Dokusunu Korumak” seçeneği görülmektedir. Sakin kent hareketinin önemsedığı bir konu olan kentlerin tarihi, mimari ve doğal yapılarının korunması katılımcılar arasında Uzundere için 2. önemli kazanım olarak görülmüştür.

Üçüncü kazanım olarak 2,97 ortalama ile yerel halkın yaşam kalitesinin sakin kent unvanı ile birlikte artacağı görüşü kabul görmüştür. Katılımcılar unvanın elde edilmesi ile birlikte yatırımların artacağı turizmin gelişeceği ve insanların hayat kalitesinin artacağı görüşünde birleşmektedirler.

Dördüncü önemli sayılan sakin kent olma kazanımı ise 3,13 ortalama ile çevrenin korunacağı görüşüdür. Sakin kent hareketinin doğal ve tarihsel değerleri korumakla birlikte bir ön koşul olarak zorunlu gördüğü çevrenin korunması kriteri katılımcılar arasında önemli bir kazanım olarak değerlendirildiği Tablo 2 verilerinden anlaşılmaktadır.

Katılımcılar arasında en az öneme sahip sakin kent olma kazanımı ise 3,47 ortalama ile sakin kent hareketinin ülke ekonomisine katkı sağlamak seçeneği olduğu görülmektedir. Ankete katılan kadın katılımcıların sakin kent unvanının elde edilmesiyle kent kazanımlarının arttığını düşünerek 5 seçenekte verilen kazanımların birçoğuna önemli kazanımlar olarak gördükleri sonucuna ulaşılmıştır. Ankete katılan erkek katılımcıların kadınlara oranla daha temkinli davranarak ilgili kazanımlar konusunda olumlu tepkiler vermediği gözlenmiştir. Eğitim düzeyi açısından değerlendirildiğinde lisans eğitim seviyesine sahip bireyler diğer eğitim düzeylerine kıyasla sakin kent olmanın kazanımları olduğunu düşünmektedirler. Lisans eğitim seviyesinde sonra sırasıyla lise düzeyi, lisansüstü seviyesi, ön lisans ve son olarak ilköğretim düzeyinde

bulunan bireyler sakin kent olmanın kazanımları olduğuna inanmaktadırlar. Dolayısıyla eğitim düzeyinin artması ile sakin kent olma kazanımlarına karşı olan değişim arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Sakin Kent Hareketinin Kriterlerine Uyum

Sakin kent olmak için yerine getirilmesi zorunlu olan koşullar sıralanarak bu temel zorunluluklardan hangilerine uyum daha kolay olacağı ile ilgili olarak yapılan analizde katılımcı görüşleri aşağıdaki gibidir.

Tablo 4. Sakin Kent Olma Kriterlerine Uyum

Hüküm	Ortalama	Aldığı Toplam Puan	Değer
Çevre politikaları	4,08	747	Hiç Kolay Değil
Alt yapı politikaları	4,58	839	Kolay Değil
Kent kalitesinin artırılmasına yönelik politikalar	3,97	727	Kolay Olduğu Söylenemez
Yerel ürünlerin ve üretimin desteklenmesine yönelik politikalar	3,44	629	En Kolay Uyum
Tarım, Turizm, esnaf ve Sanatkârlara Yönelik Politikalar	3,61	661	Kolay Uygunlukta
Misafirperverlik, farkındalık ve eğitim için planlar	3,73	683	Orta Uygunlukta
Ortak Kurumlara Destekler	4,68	856	Kesinlikle Kolay Değil

“Sizce Uzundere sakin kent olma kriterlerinden hangilerine daha kolay uyum sağlamıştır. (Zorluk derecesine göre en kolayı 1 olmak üzere 7’ye kadar numaralandırınız.” şeklinde katılımcılara yöneltilen ifadeye karşı kentten en kolay uyum sağlayacağı başlık “Yerel ürünlerin ve üretimin desteklenmesine yönelik politikalar” olduğu görüşü hakimdir. İkinci en kolay uyum sağlanacak kriter olarak “Tarım, Turizm, esnaf ve Sanatkârlara Yönelik Politikalar” olarak kabul değerlendirilmiştir. Dolayısıyla kentten sakin kent unvanını almasıyla yerel üretimin ve tarım, turizm, esnaf ve sanatkârların desteklenmesi konuları en kolay uygulanabilen konular olarak görülmektedir.

Bu başlıklardan sonra en kolay uyum sağlanan kriterler sırasıyla “Misafirperverlik, farkındalık ve eğitim için planlar”, “Kent kalitesinin artırılmasına yönelik politikalar”, “Çevre politikaları”, “Alt yapı politikaları” ve son olarak “Ortak Kurumlara Destekler” olduğu belirtilmiştir.

Sakin Kent Hareketinin Kente Etkisi

Sakin kent hareketinin kentlere etkilerinin neler olduğu ile ilgili olarak katılımcı görüşlerinin alındığı bu bölümde katılımcıların görüşleri incelendiğinde Tablo 5 elde edilmiştir.

Tablo 5. Sakin Kent Hareketinin Etkili Olduğu Alanlar

Önem sırası	Sakin Kent Hareketinin Etkisi	Ortalama	Önem Düzeyi
1	Yaşanılan Şehrin Sakin Kent Olmasından Memnuniyet	1,74	Çok Önemli
2	Doğal, turistik ve tarihi alanlara etkisi	1,83	Çok Önemli
3	Tanıtıma Etkisi	1,83	Çok Önemli
4	Yerel kimliğin korunmasına etkisi	1,89	Çok Önemli
5	Diğer kentlere göre tercih edilebilirliğine etkisi	1,91	Çok Önemli
6	Yerel halkın yaşam kalitesine etkisi	1,92	Çok Önemli
7	Alternatif Turizme Etkisi	1,92	Çok Önemli
8	Önemli Mekânların İmajına Etkisi	1,94	Çok Önemli
9	Bilinçli Ziyaretçiler Tarafından Tercih Edilmesine Etkisi	1,97	Çok Önemli
10	Çevresel Değerlerin Korunmasına Etkisi	2,04	Önemli
11	Önemli Mekânların Markalaşmasına Etkisi	2,07	Önemli
12	Çevreye Duyulan Hassasiyete Etkisi	2,13	Önemli
13	Yerel Kalkınmaya Etkisi	2,17	Önemli
14	Biyçeşitliliğe ETKİSİ	2,2	Önemli
15	Sakin Yemek Hareketiyle İşbirliği	2,24	Önemli
16	Çevreye Kirliliğine Etkisi	2,32	Önemli
17	Ekonomik Kalkınmaya Etkisi	2,34	Önemli
18	Yerel Halkın Gelir Düzeyine Etkisi	2,41	Önemli
19	Destinasyonlara Etkisi	2,48	Önemli
20	İş Olanaklarına Etkisi	2,54	Orta
21	Uzundere’de Bulunan Kamu Kurumları Yeterliliğine Etkisi	2,62	Orta
22	Çevre Bilincinin Oluşmasında Yerel Yöneticilerin Etkinliği	2,67	Orta
23	Yerel Halkın Çevre Bilincine Etkisi	3,39	Önemsiz

Tablodaki veriler incelendiğinde sakin kent unvanı alması nedeniyle yerel halk oldukça memnun olduğu görülecektir. Sakin kent unvanının etkili olduğu alanlar genel itibariyle tanıtım, alternatif turizm, doğal ve turistik alanla, bilinçli ziyaretçilerin uğrak yeri olması gibi turistik amaçların ön plandadır. Ekonomik olarak gelişim konusunda çekinceler mevcuttur zira iş olanakları ve gelir düzeyi gibi maddi kazanç beklentilerinin daha geri planda kaldığı söylenebilir.

Uzundere'nin Sakin Kent Unvanını Alması Neticesinde Gerçekleşen / Gerçekleşecek Faaliyetlere İlişkin Algı

Sakin kent unvanı alan bir kentin daha önceden gerçekleştirilme imkanı bulamadığı kamu hizmetlerini gerçekleştirdiği bazı alanlarda ise imkansızlıkların olduğu gözlenmektedir. Çalışmanın bu kısmında sakin kent unvanı alan Uzundere'nin gerçekleştirdiği faaliyetlerin anket katılımcıları açısından nasıl algılandığı hangi faaliyetin daha değerli olarak görüldüğü ile ilgili analiz yapılmıştır.

Tablo 6. Sakin Kent Unvanı Alan İlçede Gerçekleşen ve Gerçekleşmiş Faaliyetlere Yönelik Algı

Önem sırası	Faaliyetlere Yönelik Algı	Önem Düzeyi
1	Şehrin tarihi dokusu koruma altına alınmış ve sahiplenilmiştir	2,26
2	Kadın girişimcilerin sayısı artmıştır	2,39
3	Yerel girişimcilik artmıştır	2,4
4	Şehirdeki asayiş ve güvenlik artmıştır	2,45
5	Şehirde planlı gelişim başlamıştır	2,46
6	Sosyal sorumluluk projeleri artmıştır	2,49
7	İşletmelerin çevresel duyarlılığı artmıştır	2,57
8	Şehir yatırımcılar için cazip hale gelmiştir	2,6
9	Halkın çevreye olan farkındalığı artmıştır	2,6
10	Şehir rekabet avantajı sağlamıştır	2,64
11	Yerel tedarikçilerin sayısı artmıştır	2,72
12	Şehrin alt yapı sorunları azalmıştır	2,8
13	Ulaşım imkânları gelişmiştir	2,85
14	Şehirdeki kültür, sanat ve diğer aktivitelerin sayısı artmıştır	2,9
15	Çevre üniversitelerin şehre katkısı artmıştır	3,02

Tablodaki veriler incelendiğinde 2,26 ortalamayla “Şehrin tarihi dokusu koruma altına alınmış ve sahiplenilmiştir.” hükmü anket katılımcıları tarafından en çok kabul edilen ve en önemli olarak görülen seçenek olduğu görülmektedir. Bu nedenle Uzundere'nin sakin kent unvanını almasıyla şehrin tarihi değerlerine özen gösterildiği katılımcılar tarafından kabul edildiği söylenebilir.

Tablo 6 verilerine göre anket katılımcıları kentte kadın girişimciliğinin arttığı hükmünü de oldukça önemli bir kazanım olarak değerlendirip 2,39 ortalama değer ile unvan alan ilçede gerçekleşen önemli gelişme olarak görmüşlerdir. Yine benzer ve yukarıdaki veriyi doğrular şekilde yerel girişimciliğin arttığı yönünde katılımcılara sunulan “Yerel girişimcilik artmıştır” hükmünü, katılımcıların 2,4 puan ile 3. önemli kazanım olarak değerlendirdikleri görülmektedir.

SONUÇ

Sakin Kent (cittaslow), 1999 yılında İtalya'da kurulmuş uluslararası bir belediyeler birliğidir. İtalyanca "Citta (Şehir)" ve İngilizce "Slow (Yavaş)" kelimelerinin birleşmesiyle türetilen Cittaslow, "Sakin Şehir" anlamında kullanılmaktadır. Sakin kent hareketi, sakin yemek hareketinin kentsel düzeyde uygulanması ile gelişmiş ve kısa zamanda 130 ülke tarafından desteklenmiş bir belediyeler birliğidir. 2020 Temmuz ayı itibarıyla 30 ülkeden 266 şehir sakin kent unvanını almıştır. Sakin kent hareketi sakinliğin hayat felsefesi haline getirilmesini savunurken, insanların tüketecekleri kadar üretmeleri, sağlıklı ve doğal bir hayat sürdürmeleri, hayat kalitesinin her zaman yüksek olması gibi hedeflere yönelik faaliyetler gerçekleştirmektedir. Sadece yemek ve kentlere uygulanan sakin felsefesini daha da farklı mecralara taşıyarak hayatın birçok alanında sakinlik anlayışının uygulanması hareketin temel savunularındandır.

Sakin felsefesi, sakin para, sakin ekonomi, sakin trafik, sakin turizm gibi farklı alanlarda uygulanma imkânı bulmaktadır. Zira küreselleşen ve hayatın birçok alanında yarışmacı bir durumun gerçekleştiği günümüz dünyasında insanların sakinleşmesi yavaşlaması ve rahatlaması büyük bir ihtiyaç olarak kendini hissettirmektedir. İşte bu ihtiyaca bir cevap niteliğinde olan sakin kent hareketi artık metropollerin ve megapollerin içinde kaybolan ve yalnızlaşan insanların hayat kalitesini nasıl artırmalıyız? sorusunu cevabını aramaktadır. Bu çalışma da Uzundere ilçesinde sakin kent hareketinin sosyal hayata, çalışma hayatına ve turizme yönelik etkileri analiz edildi ve sakinleşme, yavaşlama ve durgunlaşma ihtiyacının tatmin edilmesi çalışanlar açısından oldukça önemlidir ve çalışanlar sakin bir hayatta daha başarılı ve çalışma isteğine sahiptir.

Sakin kent hareketinin başka bir etkisi olarak doğal ve tarihsel değerlerin korunduğu bulgusu da bu araştırmadan elde edilen başka bir bulgudur. Sakin kent hareketi doğal ve çevresel değerlere oldukça önem veren bir toplumsal harekettir. Sakin kent belediyeler birliği, kentleri mimari varlıklarının orijinal haliyle korunmasına değer vermektedir. Bu nedenle kentsel mimari kültür varlığı birlik tarafından hassasiyetle korunmaktadır.

Bu hareketin turizme olan etkisi incelendiğinde görülmektedir ki sakin kent hareketi yükselen bir değere sahip turizm destinasyonlarına önem verip ziyaretçilerin tercih ettiği mekânların geliştirilmesini önemsemektedir. Yapılan Erzurum ile Uzundere ilçesi için alan araştırması da ilçenin sakin kent unvanı alması ile Doğal, turistik ve tarihi alanlara etkisi olduğu; turizmi geliştirdiği görüşü hâkimdir.

Uzundere'nin jeomorfolojik, fiziki ve coğrafi özellikleri nedeniyle il merkezinden farklı iklim ve coğrafi özellikler sergilemektedir. İl merkezinde oldukça soğuk geçen kış mevsimi ilçede ılıman bir havada sürmektedir. Bu nedenle ilçenin turizme yönelik faaliyetleri her geçen gün gelişmektedir. 2017 yılında 3. Uluslararası Emrah Özbay Buz Tırmanış Festivali, ilçede düzenlenmiştir. Profesyonel dağcılar, Uzundere ilçesindeki Serafin, Abinis, Şenyurt ile Cevizli Mahallelerindeki şelalelere tırmanış gerçekleştirerek yerli ve yabancı ilgililerin dikkatini çekmişlerdir. Erzurum Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından onaylanan Teyin Bahçe Projesi ile mantar kafe, masal kalesi, bayanlara özel yüzme havuzu, kıl çadırlar, deniz feneri ve ahşap asma köprü Uzundere Belediyesine ait 13 dönümlük arazide halkın hizmetine sunulmuş diğer sosyal yapılarıdır.

Anadolu Efes'in Gelecek Turizmde Projesi kapsamında destek verilen bölgelerden biri olan Erzurum'un ilçesi olan Uzundere İlçesi, 2013 yılı Bakanlar Kurulu kararıyla "Turizm Merkezi" olarak ilan edilmiştir.

Sakin kent Uzundere yalnızca kış turizmi bağlamında değil farklı alanlarda da kamusal yatırımda pay almaktadır. Uzundere Tortum şelalesi Tortum gölü Yedigöller'in yanı sıra tarihi kiliseleri köprüleri yaylaları ve ormanları ile bölgede farklı bir destinasyon kaynağıdır. 2020 yılı içerisinde şelale ve Yedigöller kültür bakanlığı ve Milli parklar Bölge Müdürlüğü tarafından ciddi bir düzenleme ile karşı karşıyadır. Uzundere için hedeflenen turist sayısı 500 bindir. Uzundere bu rakamı çok daha öteye taşıyabilecek özelliklere sahip bir sakin kenttir.

KAYNAKLAR

- Akpınar, E. ve Bulut, Y. (2010). Ülkemizde Alternatif Turizm Bir Dalı Olan Ekoturizm Çeşitlerinin Bölgelere Göre Dağılımı ve Uygulama Alanları. *III. Ulusal Karadeniz Ormanlık Kongresi Bildiri Kitabı*, 4, 1575-1594.
- Atauniv. (2009). *Saklı Cennetin Altın Çiçekleri Projesi*. <http://www.atauniv.com/ataturk-universitesi/sakli-cennetin-altin-cicekleri-projesi.html>, (19.05.2009).
- Ateş, Ş. ve Şen, U. (2015). *Uzundere Doğa-Tarih-Turizm-Kültür*. Erzurum: Uzundere Belediyesi Kültür Yayınları.
- Bauman, Z. (2012). *Küreselleşme*. (Çev.: Abdullah Yılmaz). İstanbul: Kayhan Matbaacılık.
- Cittaslow International. (2017). International Network Of Cities Where Living Is Good. <http://www.cittaslow.org>, (02.02.2017).
- Cittaslow Turkey. (2017). *Cittaslow Türkiye*. <http://cittaslowturkiye.org/#cittaslow>
- Çakmak, E. (2010). *Uzundere Stratejik Gelişme Planı: Vizyon 2023*. Erzurum: Uzundere Stratejik Gelişme ve Turizm Master Planı.
- Çınar, O. (2010). Okul Müdürlerinin İletişim Sürecindeki Etkililiği. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 26 (1), 1-10.
- Entrikin, J. N. (1991). *The Betweenness of Place: Towards a Geography of Modernity*. UK: Macmillan Education.
- Ergüven, M. H. (2011). Cittaslow – Yaşamaya Değer Şehirlerin Uluslararası Birliği: Vize Örneği. *Kırklareli: Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi*. 3 (2), 206-221.
- Gouzundere. (2016). *Etkinlikler*. <http://gouzundere.com/etkinlikler/>. (16.10.2016).
- Gürün, F. (2001). *Globalleşme ve Çokuluslu Şirketlerin İnsan Kaynakları Yönetimine Etkileri*. Ankara: Kamu-İş Sendikası Yayınları.
- Karahan, F. ve Çakır, E. (2011). *Uzundere Turizm Master Planı: Vizyon 2023*. Erzurum: Uzundere Belediyesi Yayınları.
- Karahan, Faris. (2011). *Uzundere Turizm Master Planı: Vizyon 2023*. Uzundere Belediyesi Kültür Yayınları, Erzurum.
- Kudaka. (2016). *Erzurum Eko Agro Turizm*. http://erzurumdayatirim.kudaka.org.tr/dokumanlar/Erzurum_Eko_Agro_Turizm.pdf, (23.10.2016).
- Küçükali, A. (2016). *Bir Sosyal Politika Problemi Olarak Göç: Erzurum Örneği*. Ankara: İmaj Yayınevi
- Mayer, H. & Knox, P. L. (2006). Slow Cities: Sustainable Places In A Fast World. *Journal Of Urban Affairs*. 28 (4). 321-324.
- Newman, P. & Jennings, I. (2012). *Cities as sustainable ecosystems: principles and practices*. Island Press.
- Orhan, T. ve Karahan, F. (2010). Uzundere İlçesi ve Yakın Çevresinin Ekoturizm Potansiyelinin Değerlendirilmesi. *Artvin Çoruh Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*. 11 (1), 27-42.

- Özsoy, H., (2011). *Uzundere Turizm Master Planı: Vizyon 2023*. Uzundere Belediyesi Kültür Yayınları, Erzurum.
- Özsoy, M. H. (2016). "Erzurum'un Uzundere İlçesi'nde HES dendi 'huzur' gitti". *Hürriyet*. <http://www.hurriyet.com.tr/hes-dendi-huzur-gitti-40085340>, (11.04.2016).
- Parkins, W. & Craig, G. (2006). *Slow Living*. Oxford Berg Publisher.
- Petrini, C. & Padovani, G. (2006). *Slow food revolution: A new culture for dining & living*. Rizzoli Intl Pubns.
- Scarpato, R. (2002). "Gastronomy as a tourist product: The perspective of gastronomy studies". *Tourism and gastronomy*, 11(2), 51-70.
- Slow Food. (13.01.2017). *About Us*. <http://www.slowfood.com/about-us>
- Slow Movement. (26.12.2016). *Downshifting as a way of life*. <http://www.slowmovement.com/downshifting.php>
- Tarimtv. (2014). *Erzurumlu çiçekçi kuzenlerin başarısı*. http://www.tarimtv.gov.tr/HD4763_erzurumlu-cicekci-kuzenlerin-basarisi.html, (30.05.2014).
- Tunç Fındık, (2020), Fotoğraf Galerisi, <http://www.tuncfindik.com/fotograf-galerisi/>, (07.07.2020)
- Uzundere Belediyesi. (2016). *Tortum Gölü*. http://www.uzundere.bel.tr/haber_detay.asp?id=197, (02.11.2016).
- Uzundere. (2016). *Hakkımızda*. <http://www.uzundere.gov.tr/>, (02.10.2016).
- Ünal, M. ve Zavalı, Y. S. (2016). Küreselleşme Karşıtı Bir Hareket: Yavaş Hareketi. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 5 (4), 889-912.
- Yurtseven, H. R., Kaya, O. ve Harman, S. (2010). *Yavaş hareketi*. Ankara: Detay Yayıncılık.

TÜRKİYE VE BANGLADEŞ YEREL YÖNETİMLER SİSTEMİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME*

Mehmet Akif Özer
Prof. Dr., Hacı Bayram Veli
Üniversitesi, İktisadi ve İdari
Bilimler Fakültesi,
mehmet.ozer@hbv.edu.tr
ORCID: 0000-0003-2220-2271

Hafijur Rahman
Hacı Bayram Veli Üniversitesi,
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Doktora Öğrencisi,
hafijdu@gmail.com
ORCID: 0000-0001-7945-6307

DOI : 10.47358/sentez.2020.4
Makale Türü : Araştırma
Gönderim Tarihi: 01/08/2020
Kabul Tarihi: 04/09/2020

Bu makaleye atıfta bulunmak için:
Özer, M.A. ve Rahman, H. (2020).
Türkiye ve Bangladeş Yerel
Yönetimler Sistemi Üzerine Bir
Değerlendirme. ETÜ Sentez
İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi. 1
(1), 67-80.

 iThenticate®

Öz: Türkiye ve Bangladeş iki Müslüman ülkedir ve uzun süredir ikili ilişkileri oldukça iyi durumdadır. Günümüzde bu ülkelerin her ikisi de diplomasi, ticaret, göç, eğitim, savunma gibi birçok alanda çeşitli sektörlerdeki işbirliğini artırmayı amaçlamaktadırlar. Bu çalışma söz konusu bu ülkelerin yerel yönetim sistemlerini karşılaştırmalı bir perspektiften analiz etmeyi amaçlamaktadır. Çünkü her iki ülkedeki akademisyen ve politika yapımcıların yerel yönetim sistemlerini bilmesi gerekir. Türkiye'de özel il idaresi, belediyeler ve köy idaresi şeklinde üç aşamalı bir yerel yönetim sistemi bulunmaktadır. Bangladeş'te ise yerel yönetim sistemi; kırsal yerel yönetim olarak bölge konseyi, Upazila konseyi ve Birlik konseyi olarak üç kademelidir. Bununla birlikte, Bangladeş'in kentsel yerel yönetimi ise kent şirketleri ve belediyeler ile kırsaldan farklılaşmaktadır. Bu çalışma, her iki ülkedeki yerel yönetim organlarının oluşumunu ve işlevlerini analiz etmektedir. Çalışmanın Türkiye ve Bangladeş yerel yönetim sistemini analiz ederek özellikle bu alandaki bilimsel araştırmalara katkı sağlayacağı umulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Yerel Yönetim, Türkiye, Bangladeş, Belediye, Kırsal Yerel Yönetim.

Jel Kodları: H70, H72, H73, H74, H79

* Bu makalenin bir bölümü, Şarkiyat Araştırmaları Derneği tarafından Diyarbakır / Türkiye'de düzenlenen International Congress of Social Science'2017'de bildiri olarak sunulmuştur (14-17 Eylül 2017).

AN EVALUATION OF LOCAL GOVERNMENT SYSTEM IN TURKEY AND BANGLADESH*

Mehmet Akif Ozer
Prof. Dr., Hacı Bayram Veli
University, Economics and
Administrative Sciences Faculty,
mehmet.ozar@hbv.edu.tr

ORCID: 0000-0003-2220-2271

Hafijur Rahman
Hacı Bayram Veli University,
Institute of Graduate Programs,
hafijdu@gmail.com
ORCID: 0000-0001-7945-6307

DOI : 10.47358/sentez.2020.4

Article Type: Research

Sending Date: 08/01/2020

Accepted Date: 09/04/2020

To cite this article:

Ozer, M.A. and Rahman, H. (2020).

An Evaluation of Local

Government System in Turkey

and Bangladesh. ETU Synthesis

Journal of Economic and

Administrative Sciences. 1 (1), 67-

80.

This article was checked by

 iThenticate®

Abstract: Turkey and Bangladesh are two Muslim countries, have good bilateral relation for a long time. In contemporary time, both of these countries intended to increase the co-operation in several sectors, i.e. diplomacy, trade, migration, education, defense etc. This paper aims to analyze the local government system of these countries from a comparative perspective which seems crucial because academicians and policymakers should know the system of local government from both sides. In Turkey, there are three-tier local government systems, namely; especial provincial administration, municipalities and village administration. In Bangladesh, rural local government is also three tiers as District council, Upazila council and Union council. However, the urban local government of Bangladesh is different from rural as City Corporation and Municipalities. This paper broadly analyzes the formation of the local government bodies as well as the functions. It is hoped that this research may contribute to academia by analyzing the local government system of Turkey and Bangladesh.

Keywords : Local Government, Turkey, Bangladesh, Municipality, Rural Local Government.

Jel Classification : H70, H72, H73, H74, H79

* An early version of this paper was presented in the International Congress of Social Science' 2017 organized by Şarkiyat Araştırmaları Derneği in Diyarbakir, Turkey (14-17 September 2017).

INTRODUCTION

Now a day, local government is a crucial field in Public administration to ensure decentralization, participation, freedom and democracy. Alexis de Tocqueville distinguished two aspects of democracy; national and local, therefore without a healthy local government institution, it is not possible to establish a true democratic society with liberty (Gannett, 2005; Bhuiyan, 2011).

Local government is now an essential body for providing various citizen services from birth certificate to death records. In developing countries, local government institution often faces several challenges, particularly the weak structure, budget deficiency, lack of coordination and finally over interference of central government.

Turkey and Bangladesh have a long historical relation. It is possible to go before eight hundred years when Turkish General İkhtiyār al-Dīn Muḥammad Bakhtiyār Khaljī (in short, Muḥammad Bakhtiyar Khalji) conquered Bengal and established Muslim role for the first time of the history in 1203 (Majumdar, 1974:1).

This Muslim role continued until the British intervention. Historically several examples made from both sides as good relations, notably, in Khilafat Movement even before, where Muslim of Indian sub-continent (Bangladesh, Pakistan and India) intended to continue the existence of Ottoman Empire and send assistance to the Ottoman troops in Ottoman-Russian War (93 Harbi), Balkan War, First World War and Turkish independent war (Çabuk and Kartal, 2019).

Following this assistance, İş Bank of Turkey established partially by the money of Indian sub-continent's Muslim which was send in the time of Turkish Independ war to continue caliphate i.e. Ottoman (Ullah, 2017; Timeturk, 2014; Hürriyet, 2005).

Both of these countries are the Muslim majority country and, the socio-cultural aspect is more or less same, notably what is mean by Anatolian culture (Anadolu Kültürü) in Turkey that is possible to find in Bangladesh. Bilateral relation between these two countries is increasing in contemporary time, particularly in trade, education, migration and so on. Turkish culture is spreading in Bangladesh by Turkish serials, particularly, *Dirilis Erturul*, *Kurulus Osman* and *The Magnificent century*. So, people are interested to know about Turkey, Turkish politics, administration and so on. In the last three years, several books have been published on Turkey, i.e. Turkish culture, history, Ottoman Empire, politics, the biography of President Recep Tayyip Erdogan and Ottoman Sultans.

In particular, the book *Erdogan: The Change Maker* (2018) has become the best seller book of the year of 2018 even become the first in the category of politics (Rokomari, 2019).

Following this aspect, our current research aims to analyze the local government system of both countries which is crucial for inter-governmental relation, academician, businessman as well as the general reader who intended to know the system of government particularly the local government. There is no past work in this topic.

For instance, the local government system of these two countries has many similarities as well as differences. This paper plans to analyze the local government system from a comparative perspective. Hence it is hoped that this paper would inform academicians and policymakers on a comparative discussion about local government system in Turkey and Bangladesh.

LOCAL GOVERNMENT SYSTEM IN TURKEY

The administrative culture of the Ottoman Empire was highly centralized (Merkezi yönetim anlayışı). In the local area, there were several Waqf institutions (Vakif), providing essential citizen services regarding local government institutions. As a representative of central government, the Kadi (judge) was the responsible person of the city. The neighborhood organization was an important institution in the village area initiated in the late Ottoman period, where the Muhtar played a vital role. The Imam of the mosques played an active role in village affairs before initiating the appointment of Muhtar in the neighborhood.

Foundation of the Turkish local government system was setup in the late Ottoman period within the influence of the Western system, particularly France (Kavruk, 2004). Within administrative reforms of Tanzimat package, the local government institutions had initiated.

In Modern Turkey, Local Government is basically formatted by the legal framework of Article 127 of the Constitution. According to article 127, "Local administrations are public corporate bodies established to meet the common local needs of the inhabitants of provinces, municipal districts and villages, whose principles of constitution and decision-making organs elected by the electorate are determined by law..." (Anayasa, 2020).

Within this legal framework, the local government system is composed of Special Provincial Administration, Municipalities, and Village Administration. For instance, field administration in Turkey is also a three-tier system: Province, District and Village.

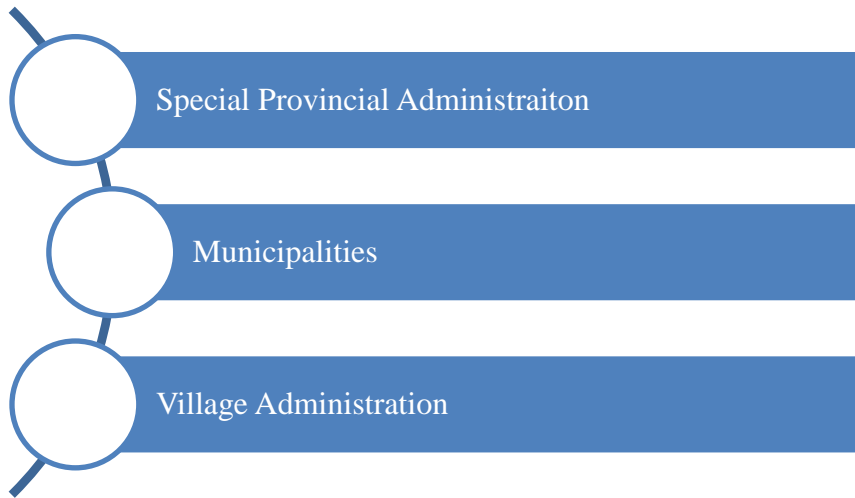

Figure 1: Local Government Structure in Turkey

Special Provincial Administration (İl Özel İdaresi)

Special Provincial Administration (SPA) is the local government body at the province level. In the time of Ottoman, there are fixed number states (eyalet) as the federal system in Modern meaning like USA or UK. This state system transformed into a provincial (vilayet) system within

the reformation in 1864, which brings the smaller body in the local area comparison with the state by following the France model of administration (Ozer and all, 2015: 333).

Following many reforms both in Ottoman and Modern republic, SPA is now the body of local government in the province area. In Turkey, there are 81 provinces now. However, the number of SPA is now 51 because of the reformation of last local government law where SPA declined from the metropolitan areas, i.e., the big cities which have Metropolitan Municipalities (MM), the functions of SPA executed by the MM.

SPA is composed of a Governor (Vali), a Provincial Council, and a Provincial Executive Council. Governor is the head of this body appointed by the President of the republic; therefore, the governor is also the vital person of central government as the representative of the province. The provincial council is directly elected by the voters for every five years term, and the number of its member depends on the number of the total population.

The provincial council makes all decisions on majority votes among its members. In the first meeting, members elect one president and two deputy president of the council among its member who presides over the council meetings. After generating any decision in the council, it is submitted to the governor for final approval. The governor may return to the council for further discussion if he finds anything which is not legal according to the existing law.

It seems a presidential system of government where the governor is the president of the province. Provincial Executive Council is composed of elected members from the provincial council and nominated members from government officials at the province level. The Provincial executive committee is responsible for daily to daily decisions according to the council's approving and planning for the council's meeting.

Municipalities (Belediyeler)

The Municipal system was initiated in the late Ottoman period in 1855 by declaring Istanbul as a municipality (İstanbul Şehremaneti). The Ottoman Sultan appointed one head and twelve broad members of this body.

However, it wasn't a useful application in terms of a good example of the municipality but it was a starting point of modern local government under the Ottoman Empire (Özer and all, 2015: 341).

Following several reforms in both Ottoman and Republic, Turkey now has around 1400 municipalities on different levels. Municipalities are the local government body in the metropolitan, province, district and town area which is determined by law. Municipality is composed of a Mayor, a council, and an executive council.

Mayor and the members of council are directly elected by the voters for five years term. This election held in a same day in Turkey, i.e. local government election for all level in one day as the national election held.

Generally, the candidates in all levels (without village administration) of local government participate in the election as the candidate of the political party. The number of members of the municipality's council is dependent on the total number of population within the law.

The political parties may form the party group of members in council if it has minimum number of members for forming a group which is fixed by the municipal regulation. Municipality's executive council is composed of elected members from the council and nominated members from officials.

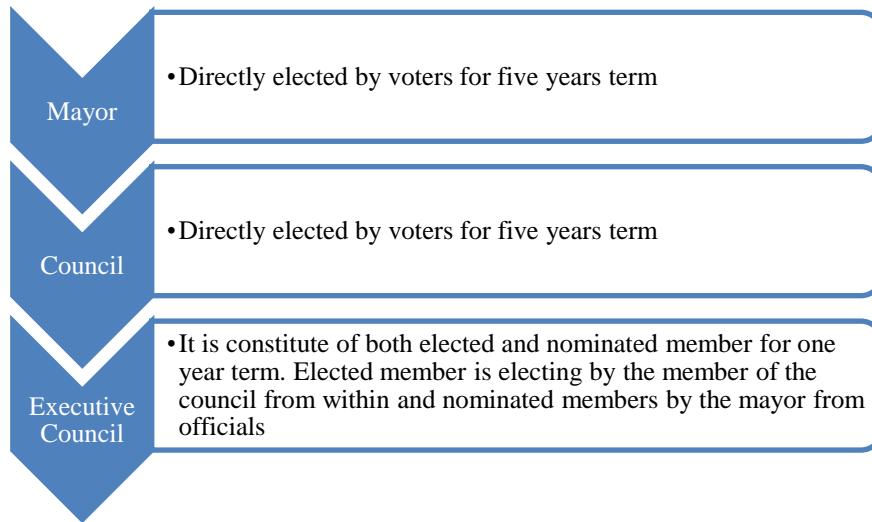

Figure-2: Formation of Municipalities

There are five different types of municipality in Turkey: (1) Metropolitan Municipality (Büyükşehir Belediyesi): (2) Metropolitan District Municipality (Büyükşehir İlçe Belediyesi): (3) Provincial Municipality (İl Belediyesi): (4) District Municipality (İlçe Belediyesi): (5) Town Municipality (Belde Belediyesi).

The Metropolitan Municipality (MM) is the local government body in the metropolitan areas. There are 30 MM now. For declaring an area into Metropolitan, it needs more than 750000 populations in number. Every MM is divided by several small municipalities, which regarded as the Metropolitan District Municipality (MDM).

The Mayor of MM and MDM is directly elected by the voter of their jurisdiction area for five years term. However, the formation of the Municipality Council is differing from MM to MDM.

The number of the member of these both councils depends on the number of population within jurisdiction of law. In practice, the member of the MDM council is directly elected by the people.

However, the member of MM council is nominated from the members of the MDM councils with a fixed number. For instance, every party put a list for the member of council of MDM. According to voter percentage; the political party won the number of the member of MDM council, as well as the members who are in first serial directly elected in the council of MM.

The total number of member of MM council depends on the number of the member of each MDM, generally from each five member of MDM council; one member is elected to the MM council. The mayor of MDM is also the elected member of MM council.

The mayor of MM appoints advisors for helping in his work. The number of advisors depends on the number of the total population. A MM with two million people, the Mayor may appoint advisor with maximum number of ten and other Municipality, it will be five. In MDM, mayor appoints deputy mayor from the members of council as well as from outside, however, the MM hasn't the post of deputy mayor.

The salary of Mayor, deputy mayor, advisor and councilors depend on the annual budget and approval of the council within the framework of regulation. The mayor doesn't allow becoming a member of a political party during his mayoral period. In practice, after being a candidate in the election, the candidate resigns from the post of the political party.

The provincial municipality is the local government body of the province headquarters, where the MM is not available. The district municipality is the local government body of other districts (without headquarter) of the province. The town municipality is the local government body in the town area of the province where district municipality is not available.

Table 1: Types of Municipalities and Their Number

Types of Municipality	Number
Metropolitan Municipality	30
Metropolitan District Municipality	519
Provincial Municipality	51
District Municipality	400
Town Municipality	396
Total	1396

(Kaynak: tbb.gov.tr, 2020)

Village Administration (Köy İdaresi)

Village Administration is the local government body at the village level. Til the Ottoman, it is exiting as an important local government body. For declaring village of an area, it should be out of municipal areas and the number of population should be between 150-2000 within the proposal and approval of Special Provincial Administration (Ozer and all, 2015: 368).

It is composed of a Village Chief (Muhtar), Village Council and Village Association. Village Chief (Muhtar) is directly elected by the voters for five years term. The all voters of the villages regarded as the member of village association and they are gathered in meeting in the necessity moments.

The village council is consist of both elected and ex-officio members. Elected member is electing by the voters of the village for five years term and the number of member of the council is fixing within the framework of the law.

On the other hand there are some ex-officio member in the village like Imam, village founder or teacher. The Imam of the mosque which often regarded as village Imam and the village teacher is the permanent member of village council.

In the municipalities area “Neighborhood” as the smallest unit of local government which is very similar to the Village administration.

LOCAL GOVERNMENT SYSTEM IN BANGLADESH

The foundation of the exiting local government system in Bangladesh was laid down in the time of the British colonial role. Existing literature on local government of Bangladesh argued that issue regarding local government in Indian sub-continent, i.e., Bangladesh, India, and Pakistan is highly politicized, and formation or reforms in local government were initiated according to the needs of ruling elite (Khan, 2008; Aminuzzaman, 2010; Westergaard, 2000; Khan and Hussain, 2001).

Alike with Ottoman system of village administration was available in Bengal in the Mughal even the pre-Mughal era. As stated by Khan (2008), village administration was organized under Village Panchayat, which was responsible for collecting revenues, maintaining law and order, education, irrigation, religion, and moral perspectives of the villagers.

Following many reforms in local government structure at different times under Mughal Empire, British colonial role and Pakistan; the current local government system in Bangladesh is formed by the legal framework of Article 59 and 60 of the constitution. Article 59 of the constitution refers the formation of local government. As stated in constitution,

“1. Local Government in every administrative unit of the Republic shall be entrusted to bodies, composed of persons elected in accordance with law.2.

Everybody such as is referred to in clause (1) shall, subject to this Constitution and any other law, perform within the appropriate administrative unit such functions as shall be prescribed by Act of Parliament, which may include functions relating to a. administration and the work of public officers; b. the maintenance of public order; c. the preparation and implementation of plans relating to public services and economic development” (Constitute, 2016).

Article 60 refers to the power of local government bodies, “Powers of local government bodies

For the purpose of giving full effect to the provisions of article 59, Parliament shall, by law, confer powers on the local government bodies referred to in that article, including power to impose taxes for local purposes, to prepare their budgets and to maintain funds” (Constitute, 2016).

Within this constitutional framework, the local government in Bangladesh consists of two systems as the urban and the rural. The Urban local government bodies are the City Corporations and Municipalities. The Rural Local Government bodies are the District Council (Zila Parishad), Upazila Parishad, and Union Parishad.

In Bangladesh, local government institutions work under the local government ministry. In Bangladesh, there are four tier administrative systems: District, Upazila, Union and Village.

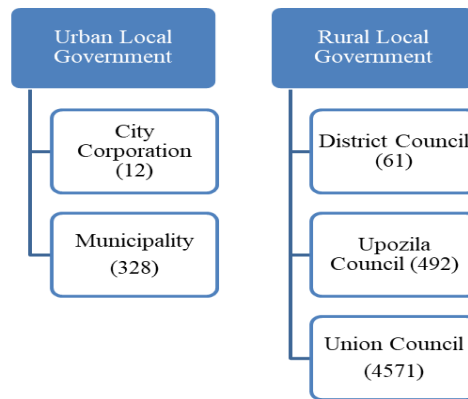

Figure 3: Local Government Units in Bangladesh and Their Current Numbers (Authors' Design)

Urban Local Government

City Corporation

City Corporation is the vital urban local government body constituted in the metropolitan areas or the big cities within the framework of the law. There are twelve city corporations now.

Historically, the urban government was established for the first time under the British colonial role. Dhaka, the capital of Bangladesh, was the first municipality in this region established in 1864 under the legal framework of the Bengal Municipal Act 1964.

At that time, Dhaka was also the largest city in terms of population, where the number of people was about 50,000 (Islam, 2013).

Following several reforms in both the British and Pakistan periods, in 1974, Dhaka shaped as the Municipal Corporation under the Act of 1974, and it upgraded as the status of City Corporation in 1983. On the other hand, the Chittagong City Corporation was established in 1982 in the second and most significant commercial city, Chittagong. From 1984 to 2018, another nine city corporations were established and Dhaka City Corporation was divided by two City Corporations in 2011.

In total, there are 12 city corporations in Bangladesh. According to the last reformation of the City Corporation Act 2009, Government may initiate to establish the city corporation within the framework of the law. In this perspective, the total population of existing urban area, density of population, local income sources, exiting infrastructure and its opportunity to expand, total annual income of existing municipality, and public opinion should be evaluated to form a City Corporation in a area (clause, 4).

In practice, the metropolitan cities, regional (divisional) prime cities or important cities regarding population, or other factors might initiate to establish as City Corporation.

City Corporation is composed of one Mayor, Councilors and Female Councilors whose are directly elected by voters for every five years term. The mayor is the executive head of the City Corporation and also presides over the council's meeting. The mayor of capital's city corporations often regarded as the similar status of cabinet minister and other city corporation's mayor regarded as the state minister or deputy minister within their jurisdiction area.

The number of councilor and female councilor depends on the number of ward which is determined by law. Each councilor elected from each ward and female councilor is a reserve position, elected each from three wards.

For instance, the city corporation is divided by several wards according to population and area. The wards are the downward tier of City Corporation which consists of several Mahallahs.

The councilor is the executive head of the ward administration as well as the member of city corporation council.

Municipalities

Municipalities (which referred as Pourashava in Bengali language) are constituted in the district and town area within law. There are three categories of municipalities as A, B and C.

It depends on municipalities' annual income to categories the municipalities into A, B or C. According to last reform of Local government (Pourashava) act 2009, government may initiated municipalities where three quarters of the total population are serving with non-agricultural profession, 33% of total land is non-agricultural type, density of population is not less than 1050 in per square kilometer and total population is not less than fifty thousand.

In practice the district and town's headquarters or important unions in town area are initiated as municipalities. The formation of municipalities is alike of City Corporation as one mayor, councilors and female councilors which are directly elected by voters for five years term.

Rural Local Government

District Council (Zila Parishad)

District is the crucial administrative unit in Bangladesh. District is the upper level of Upazila. There are 64 districts now. DC (Deputy Commissioner) is the head of the district administration and also the representative of central government like Vali (governor) in Turkey. However, DC is not a member of district council rather he/she performs only the works of central government or administrative functions of district level. District council is the local government unit in the district level.

It is composed of a Chairman, 15 members from 15 wards (each member from each ward) and 5 female members, each of three wards. Election of District Council is indirectly by voters within the law. In practice, elected mayor/ chairman and councilor/member of local government units in district area may eligible to vote for the district council.

Government divides the City Corporation, municipalities, Upazila Parishad and Union Parishad within a district area into 15 wards for the election of the District council.

Upazila parishad

Upazila Parishad is the local government body of Upazila (Town/County/ borough) level and composed of a chairman, a vice-chairman and a female vice-chairman who are directly elected by the voters for every five years term. Along with chairman and vice-chairman, there are several ex officio members in Upazila Parishad:

- (1.) chairman of the union council under its jurisdiction area:
- (2.) mayor of municipalities (if any): and
- (3.) women members who are elected from union council female members.

The Upazila Parishad is responsible to cooperate the works of union council along with its functions.

Union parishad

Union Parishad is the smallest unit of rural local government. It is composed of a chairman, nine members (each one from each ward) and three female members (one from every three wards) who are directly elected by voters for five years term. The union council is divided by nine wards each. A ward is consisted by several villages and the member is the head of this ward administration. For instance, the member of the ward is the lower local government representative in Bangladesh. Union Parishad is the most active local government institute in all-time, particularly in rural local government.

Because, District and Upazila Parishad was inactive in several times because of political cause but Union remain as an important for all time. When District and Upozila Parishad remain inactive, the bureaucrats continued the administrative work at these levels.

Along with this three local government unit in rural area, another unit also existed in several times, the village government (Gram Sarkar). However, it is not effective now.

CONCLUSION

Following Ottoman and Moghul Empire's own classical local administrative system, the Modern local government system of these two countries were adopted in the time of 19th century. The diversity of local government system of these two countries begin with its origin in terms of Modern system, i.e. Turkish local government influenced by the France system where local government system in Bangladesh is influenced by the British system.

However, in many aspects the systems are very similar. The urban government system of both of these countries is more or less same from many perspectives. The Municipal Corporation of Turkey or City Corporation in Bangladesh is the local government body of metropolitan of big cities. Mayor is executive head of both bodies.

In Turkey, Municipal district municipality is the downward body of Municipal Corporation where in Bangladesh it is the wards. For instance, the wards are comparatively small than the Municipal district municipality. The wards consisted one or several Mahallahs, the councilor of City Corporation is elected from each word (i.e. one from each word) in Bangladesh, where the member of council is elected by a list system in Turkey.

Without this diversity of councilor election system, the municipality of these both countries is similar in a extended meaning. The functions of these two bodies don't differ so much in terms of local government institute.

In the province level, Turkey has Special Provincial Administration which is very similar organization to the District council of Bangladesh. However, there are diversities in SPA and District council.

In Turkey, governor is the head of SPA where the DC is not the head of Distract council rather an elected chairman is the head of this body who is elected by the elected local government personnel of its downward level's bodies.

In practice, DC performs most of activities of district level as an administrative head and the representative of central government. In other words, the functions of district council are also limited.

The Upozila and Union Council though refer district municipalities and town municipality in Turkey but not a same body. The Union council is working under the jurisdiction of Upozila Council in Bangladesh, where town municipality is not under the district municipalities.

The Village administration in Turkey is an active local government body where in Bangladesh the village administration is not available now. The union council particularly the member of the ward is performing the activities of village administration (Muhtar) in Bangladesh.

Along with these major differences, some issue is important to discuss. Firstly, according to the constitution of Bangladesh, people of local government (mayor, chairman, councilor or member) should be elected one not the nominated one. As a result, all of the position of local government is elected in a sense though sometimes it has been from bureaucrats because of political cause of keeping some local government institute passive. For instance, district council and Upazila council. But in Turkey, it is not same. Though maximum of the position of local government is elected but some position is for bureaucrats.

For instance, governor is the head of especial provincial administration and it is not an elected position. Secondly, in Bangladesh, there is a system of reserved seats in every level for women which aiming women empowerment. Generally, it is about 33% in every level, i.e. one for each three position though women can participate in the election for all posts, i.e. general posts. In Turkey, there isn't such type of system and women are participating normally like man and parentage of elected women in local governments is comparatively high from Bangladesh.

Finally, both of these countries' local government face some problems of its structure and not became efficient from many perspectives. Further research on this topic may focuses on these issues.

Particularly, the urban government bodies face same problems and prospects of these both countries. In addition to this, the local government bodies of both countries may co-operate each other with sharing their experience. We hope, this kind of cooperation in local government level may develop two countries bilateral relation within an extend way.

REFERENCES

- Aminuzzaman, S. M. (2010). *Local government and development in bangladesh lessons learned and challenges for improving service delivery of union parishad (UP)*. Local Governance Support Project-Learning and Innovation Component (LGSP-LIC).
- Anayasa (2020). *Constitution of the republic of Turkey*.
<https://www.anayasa.gov.tr/en/legislation/turkish-constiution/>
- Bhuiyan, J. H. (2011). Local government system in Bangladesh: An assessment. *Journal of the Indian Law Institute*, 53:1, p. 96-108.
- Çabuk, M., ve Kartal, A (2019). 93 Harbi'nde Hindistan Müslümanlarının Osmanlı Devleti'ne Yardımları. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(2), 555-575.
- Center for Development Research. Copenhagen, Denmark; Paper prepared for presentation.
- Constitute (2016). *Bangladesh's Constitution of 1972, Reinstated in 1986, with Amendments through 2014*. <http://extwprlegs1.fao.org/docs/pdf/bgd117108E.pdf>
- Gannett, R. T. (2005). Tocqueville and local government: Distinguishing Democracy's second track. *The review of politics*, 67(4), 721-736.
- Hurriyet (2005). *İş Bankası'nın Temelinde Pakistan Yardımı Var*. Accessed from: <https://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/is-bankasi-nin-temelinde-pakistan-yardimi-var-3424577> (Access: 12.01.17)
- Islam, N. (2013). Urban governance in Bangladesh: The post-independence scenario. *Journal of the Asiatic Society of Bangladesh (Hum.)*, 58(2), 289-301.
- Kavruk, Hikmet (2004). The System of Local Government in Turkey, *Gazi Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 6: 6.
- Khan, M. M. (2008). *Functioning of local government (Union Parishad): Legal and practical constraints*. Democracy watch, RTI international, democratic local governance program-DLGP, USAID.
- Khan, Z. R., ve Hossain, A. (2001). Review/Stocktaking of local governance in Bangladesh. *Dhaka: Swiss Agency for International Development and Cooperation (SDC)*.
- Majumdar, R. C. (1974). History of mediaeval Bengal. G. Bharadwaj.
- Özer, M. A., Akçakaya, M., Yaylı, H., ve Batmaz, N. Y. (2015). *Kamu yönetimi: klasik (yapı ve süreçler)*. Adalet Yayınevi.
- Rokomari (2019). *Best seller ten books on politics*. Retrived from, <https://www.facebook.com/notes/rokomaricom/2018-সালে-রাজনীতির-বেস্টসেলার-১০-বই/1784595761642356> (Access: 05.04.19)

Timeturk (2014). *İş Bankasına Hindistan'dan gönderilen paranın miktarını Timetürk açıklıyor.* <http://www.timeturk.com/tr/2014/08/24/is-bankasina-hindistana-gonderilen-paranin-miktarini-timeturk-acikliyor.html> (Access: 12.01.17)

tbb.gov.tr (2020). Types of Local Governmnet. <https://www.tbb.gov.tr/en/local-authorities/types-of-local-governments/> (Access: 14.01.20)

Westergaard, Kirsten (2000), Decentralization in Bangladesh: Local government and NGOs. the Colloquium on Decentralization and Development at Department of Political Science.

MAĞAZA ATMOSFERİNİN SATIN ALMA DAVRANIŞINA ETKİSİ: HAZIR GİYİM VE GIDA PERAKENDECİLİĞİ ÜZERİNE KARŞILAŞTIRMALI BİR UYGULAMA

Tevfik Şükrü Yapraklı
Prof. Dr. , Erzurum Teknik
Üniversitesi, İktisadi ve İdari
Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü,
sukruyaprakli@erzurum.edu.tr
ORCID: 0000-0002-1756-1491

Meryem Orhan
Erzurum Teknik Üniversitesi,
Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat
Anabilim Dalı, Yüksek Lisans
Öğrencisi,
meryem.orhan25@erzurum.edu.tr
ORCID: 0000-0002-0117-3638

DOI : 10.47358/sentez.2020.5
Makale Türü : Araştırma
Gönderim Tarihi: 24/06/2020
Düzeltilme Tarihi: 20/07/2020
Kabul Tarihi: 04/09/2020

Bu makaleye atıfta bulunmak için:
Yapraklı T.Ş. ve Orhan, M. (2020).
Mağaza Atmosferinin Satın Alma
Davranışına Etkisi: Hazır Giyim ve
Gıda Perakendeciliği Üzerine
Karşılaştırmalı Bir Uygulama. ETÜ
Sentez İktisadi ve İdari Bilimler
Dergisi. 1 (1), 81-104.

✓ iThenticate®

Öz: Son yıllarda değişen pazarlama dünyasıyla beraber perakende alanında pazarlama faaliyetlerinin tanımı da genişlemiş olup bu bağlamda perakende giyim ve gıda markalarında tüketicinin hizmet aldığı ve markayı tanıyabildiği, deneyimlediği alanlar olan mağazalar ve mağazaların atmosferik özelliklerinin öne çıkması satın alma davranışını büyük ölçüde etkilemiştir., çalışmanın teori bölümünde mağaza atmosferi ve satın alma davranışı konularıyla ilgili literatür taraması yapılmıştır. Araştırma bölümünde ise; mağaza atmosferinin tüketici satın alma davranışı üzerine etkisini belirlemek amacıyla hazırlanmış olan anket, tüketiciler tarafından cevaplandırılmıştır. 410 tüketicinin verdiği cevaplar sonucunda ortaya çıkan veriler SPSS paket programı yardımıyla analiz edilmiştir. Sonuç olarak, tüketicilerin satın alma sürecinde mağaza atmosferinden etkilendikleri ortaya koyulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Mağaza Atmosferi, Satın Alma Davranışı, Hazır Giyim, Gıda

Jel Kodları: L81, M31,M39

THE EFFECT OF STORE ATMOSPHERE ON PURCHASING BEHAVIOR: A COMPARATIVE STUDY ON READY-TO-WEAR AND FOOD RETAILING

Tevfik Sukru Yapraklı
Prof. Dr., Erzurum Tecnel University,
Faculty of Economics and
Administrative, Department of
Business,
sukruyaprakli@erzurum.edu.tr
ORCID: 0000-0002-1756-1491

Meryem Orhan
Erzurum Tecnel University Master
Degree Student at the Institute of
Social Sciences, Department of
Economics,
meryem.orhan25@erzurum.edu.tr
ORCID: 0000-0002-0117-3638

DOI : 10.47358/sentez.2020.5
Article Type : Research
Application Date: 06/24/2020
Revision Date: 07/20/2020
Admission Date: 09/04/2020

To cite this article:
Yapraklı, T.S. and Orhan, M. (2020).
The Effect of Store Atmosphere on
Purchasing Behavior: A Comparative
Study on Ready-To-Wear and Food
Retailing. ETU Synthesis Journal of
Economic and Administrative
Sciences. 1 (1), 81-104.
This article was checked by

✓ iThenticate®

Abstract: The definition of marketing activities in the retail area has been expanded along with the change of the marketing world in recent years; in this sense, the prominence of stores where the consumers get service and identify, experience the brands at retail clothing and food, atmospheric features of stores have been greatly effected the purchasing behavior. In the theory section of the study, the literature review was conducted about the store atmosphere and purchasing behavior topics. In the research section, the survey, which was prepared to determine the effect of store atmosphere on consumer purchasing behavior, was answered by the consumers. The data resulting from the responses of 410 consumers were analyzed with the help of SPSS package program. As a result, it was revealed that consumers were affected by the atmosphere during the purchasing process.

Keywords: Shop Atmosphere, Purchase Behavior, Ready-To-Wear, Food

Jel Codes: L81, M31, M39

GİRİŞ

Perakende sektörü, son yıllarda sayısı hızla artan perakende zincirlerinin gelişmesiyle ortaya çıkan yeni mağazalar, teknoloji ve iletişim alanlarında yaşanan gelişmelerin getirdiği yeni gelişmeler sayesinde birçok değişime sahne olmaktadır. Ayrıca günümüzde, ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda yaşanan değişimler, farklı tüketim alışkanlıklarına ve gelir düzeylerine sahip daha bilinçli, faydacıl ve tatmin edilmesi zor tüketicilerin ortaya çıkmasına yol açmaktadır.

Perakende sektöründe yaşanan zorlu rekabet koşulları altında, istikrar kazanmak ve rekabet avantajı elde edebilmek için mevcut müşterileri elde tutmak, yeni müşteriler kazanmaktan çok daha avantajlı bir hale dönüşmektedir. Ayrıca yaşanan gelişmeler, müşteri sadakati yönetimi kavramını ortaya çıkarmakta ve müşteri sadakati sürecine etki eden unsurların, perakendeci işletmeler tarafından daha ayrıntılı bir biçimde ele alınmasını gerekli kılmaktadır.

Günümüz tüketicisi sadece ürün satın alan değil, aynı zamanda iletişim ve ilişki kurulması gereken bireylere dönüşmüştür. Yani somut ürünün tüketim kavramındaki yeri azalmıştır, pazarlamadaki soyut kavramlar öne çıkmıştır

Tüketicilerin satın alma davranışlarının ardındaki motivasyonlar ve amaçlar farklıdır. Kimi tüketiciler o ürünün kişiye sağlayacağı faydadan dolayı satın alırken, kimi tüketiciler ürün veya hizmeti satın aldığı anda duyacağı haz ve tatminden dolayı satın almaktadır.

Hazır giyim ve gıda perakendeciliğinin son yıllarda hızla gelişmesi insanların mağaza atmosferine verdikleri önemin artmasına neden olmuştur. Yapılan çalışmalarda İnsanların sadece ürün almak için alışveriş yapmadığı gözlemlenmiş olup mağaza atmosferinin önemi ortaya koyulmuştur.

MAĞAZA ATMOSFERİ

Mağaza atmosferi, firma ile tüketici arasındaki iletişimi sağlayan bir araçtır (Kotler, 1974). Ayrıca, mağazada tüketiciyi uyaran her türlü etmen (Arslan, 2004), mağaza tarafından verilmek istenen bilgi ve mesajların tüketici tarafından algılanması (Tek ve Orel, 2006), tüketici algısını uyaran unsurlar bütünü, tüketicilerin duygusal isteklerine cevap vererek tüketicinin satın alma davranışına etki etmek amacıyla yapılan her türlü ortam düzenlemesidir (Kaltcheva ve Weitz, 2006).

Perakende sektörü hızla büyüyen sektörler arasında ilk sıralarda yer almaktadır. Yoğunlaşan rekabetçi ortamda rekabetçi pozisyonu koruyabilmek ve ayırıcı üstünlüğe sahip olabilmek için markaların stratejik hedeflerini doğru belirlemelerinin yanı sıra müşteriye nasıl ulaştıkları ve marka imajını tüketicinin gözünde nasıl konumlandıkları büyük önem taşımaktadır (Turley ve Milliman, 2000).

Mağaza atmosferi terimi literatürde ilk olarak Kotler (1973) tarafından bahsedilmiştir. Atmosferik terimini çevresel faktörlerin bilinçli kontrolü ve yapılandırılması olarak tanımlayan ilk kişi Kotler olsa da, 1960'lı yıllardan itibaren mağaza tasarımının müşterilerin satın alma davranışlarını etkilediği üzerine akademik çalışmalar yapılmaktadır. (Cox, 1964, 1970; Smith ve Curnow, 1966; Kotzan ve Evanson, 1969; Frank ve Massey, 1970; Curhan, 1972). İlk yapılan bu çalışmalardan sonra süregelen 40 yıl boyunca mağaza atmosferi terimi farklı araştırmacılar tarafından farklı terimlerle tanımlanmıştır. Örneğin; Kotler (1973) atmosferik (atmospherics) terimini kullanırken, Baker (1987) fiziksel çevre (physical environment) olarak, Bitner (1992) servis alanı (servicespaces), Arnold vd. (1996) atmosferi ekonomik çevre olarak açıklamış, Turley ve Milliman (2000) ise pazarlama çevresi (marketing environment) kavramıyla tanımlamıştır.

Atmosfer terimi ayrıca çevresel psikoloji (environmental psychology) (Weinrach, 2000) , etkileşim alanı (interactive theatre) (Mathwick vd., 2001), mağaza ortamı (store environment) (Roy ve Tai, 2003) ve hizmet ortamı (service environment) (Cronin, 2003) olarak da bahsedilmiştir. Yapılan tüm bu çalışmalar kapsamında mağaza atmosferinin müşterinin algılarını, duygularını, mağaza imajını ve son olarak da satın alma davranışını etkileyen bir faktör olduğu çeşitli araştırmacılar tarafından ortaya konmuştur.

Atmosfer, satışlar kadar tüketicilerin alışveriş davranışlarında, mağaza imajında, pazar bölümlenmede ve müşteri sadakati oluşturmada etkili olabilmektedir. Odabaşı ve Oyman tarafından mağaza atmosferinin, aşağıdaki faktörleri etkileyebildiğini belirtilmektedir (Odabaşı; Oyman 2001):

- Alışverişten zevk almayı etkiler,
- Göz atma için harcanan zamanı etkiler,
- Satış personeli ile konuşma isteğini etkiler,
- Planlanandan daha fazla para harcama eğilimini etkiler,
- Mağazaya tekrar gelme olasılığını etkiler.

Yoğun rekabet ortamında başarıyı yakalamak isteyen firma sahiplerinin farklılıklarını ortaya koymalarında mağaza atmosferinin rolü büyüktür. Atmosfer, satışların yanı sıra tüketicilerin alışveriş davranışlarında, mağaza imajında, pazar bölümlenmede ve müşteri sadakati oluşturmada çok etkili bir araçtır (Turley ve Milliman, 2000).

Mağaza imajı oluşturulmasındaki en önemli faktör, mağaza atmosferidir. Mağaza imajı, atmosfer unsurlarının gücüne bağlıdır. Bu sebeple mağaza atmosferi önemli bir stratejik unsur ve rekabette farklılaştırıcı bir üstünlük olarak görülür (Kotler, 1973).

Kotler (1974) mağaza atmosferini, müşterinin belirlenmiş bir alandaki algılarını şekillendiren etmenler bütünü olarak tanımlamıştır. Bitner'e göre (1992) göre pazarlama alanında fiziksel çevrenin tüketim üzerindeki etkilerine dair empirik veya teorik çalışmaların yeterli olmadığını belirtmiştir.

Bilinçli bir tasarım olarak tanımlanabilen atmosfer kavramı, tüketiciler üzerinde belirli etkiler oluşturmak için yapılmaktadır. Bu ifade genellikle fiziki ortamın kalitesini kapsayan, duyu organları ile kavranan ve böylece belirli bir duysal terimle tanımlanabilen ifadedir (Varinli, 2005).

Berman ve Evans (1998) çalışmalarında bir mağazayı değerlendirirken ona ilişkin izlenimlerimizi oluşturan mağaza imajı faktörlerini Şekil 1'deki gibi genel özellikler, ürün özellikler, fiyat özellikleri, fiziksel özellikler, müşteri özellikleri ve personel özellikleri ve toplumsal hizmetler olarak yedi başlıkta incelemiştir.

Mağaza atmosferi fiziksel ortam oluşturmanın en hali hazırda görünen özelliğidir. Bu teori mağaza atmosferinin tüketicinin satın alma davranışlarını, tüketicinin atmosferi ne kadar keyifli olarak algıladığına bağlı olarak etkilediğini farz eder. Hoş bir ortamda, tüketiciler etrafa bakınma, mağazayı gezme diğer insanlarla iletişim kurma ve mağazada daha çok vakit geçirme eğilimdedir (Anić ve Radas, 2006: 5).

Kotler'e (1973) göre; "Atmosfer, tüketicinin satın alma davranışı üzerinde en az üç yolla etki edebilir". Bunlardan ilki, dikkat çekme aracı olarak; bir satıcı işletmesini diğer işletmeler arasından ön plana çıkarmak için renk, ses ve hareketi kullanılabilir. İkinci olarak, atmosfer satıcının işletmesi hakkında mevcut ve potansiyel müşterilerine çeşitli şeyleri açıklayan bir mesaj

iletme aracı- bilgi verme amacıyla yararlanılabilir. Üçüncü olarak da atmosfer etki oluşturma amacıyla kullanılabilir (Kotler, 1973: 54).

Şekil 1. Perakende Mağaza İmajı Bileşenleri
(Kaynak: Berman ve Evans, 1998)

Müşteriler eğer mağaza atmosferi hoşsa ve iyi bir ruh hali içerisindeyseler mağazada daha uzun süre kalacaklardır (Spies vd., 1997:15). Örneğin Donovan ve Rossiter (1982) ya da Sherman ve Smith (1987) tarafından bildirilen bulgulara uygun olarak, müşterilerin daha az hoş olan ortama nazaran hoş olan mağaza ortamında daha fazla zaman geçirdiği gösterilebilir.

Donovan ve diğerleri 1982'deki yapmış oldukları çalışmada mağaza içindeki çevrenin tecrübe edilmiş hoşluğunun, mağaza içerisinde zaman geçirme istekliliğini arttırdığını ve başlangıçta planlanandan daha fazla para harcamaya neden olduğunu bulmuştur (Donovan vd., 1994).

Dume vd. "Bir mağaza, içerisinde pek çok ürünün yer aldığı bir ambalajdır. Eğer bu ambalaj çekici değilse veya en azından müşteride merak uyandırmıyorsa, içindeki ürünleri satamaz" diye belirtmiştir. Bu görüş, mağaza dışı düzenlemenin başarıya ulaşmadaki rolünü net bir şekilde açıklamaktadır. Binanın dış yüzeyi için kullanılan materyaller, ışıklandırma, tabelalar ve vitrinler gibi faktörler aracılığı ile mağazayı satmak, mağaza dışı düzenleme yapmadaki öncelikli amacı oluşturmaktadır. Bu sebeple mağazanın dış görünümü müşteri için mağazayı çekici kılmalı ve özellikle kararını henüz vermemiş olan müşterileri mağaza içine çekebilmeyi sağlamalıdır (Demirci, 2000).

SATIN ALMA DAVRANIŞI

Tüketicilerin satın alma davranışları, tüketicinin neyi, nereden, nasıl, ne zaman ve neden satın aldığı açıklar (Akturan, 2007). Satın alma davranışı, bireylerin özellikle ekonomik ürün ve hizmetleri satın alma ve kullanma kararı ve buna bağlı olarak gerçekleştirilen faaliyetler olarak belirtilmektedir (Odabaşı ve Barış, 2002).

Ürün, fiyat, yer gibi dış uyaranlar satın alma davranışını etkileyerek, algılama, deneyim gibi tüketici iç veya psikolojik faktörlerini tetikler ve tüm bu faktörler sırasıyla tüketicinin satın alma niyetini, satın alma kararını ve satın alma davranışlarını etkiler (Kotler ve Keller, 2009).

Hawkins ve MothersBaugh (2013), aile üyesi gibi dış faktörlerle, duygu ve tutum gibi iç faktörler tüketici taleplerini tetiklediğini ve bunların sonucunda satın alma karar sürecinin ve satın alma davranışının ortaya çıktığını belirtmişlerdir.

Tüketicilerin satın alma davranışı ile ilgili çalışmalar, bireylerin veya grupların gereksinimlerini karşılamak için ürün veya hizmetin, fikir ya da tecrübelerin seçildiği, satın alındığı, kullanıldığı süreç üzerinde yapılmıştır (Tuten ve Solomon, 2015).

Tüketici satın alma davranışı sadece satın alım aşamalarını değil, satın alım öncesi, sonrası, bu aşama ile ilgili tecrübeler, fikirler ve farklı faktörleri de incelemektedir (Eroğlu, 2012). Tüketicilerin ihtiyaçlarını tatmin etmek ve tüketici satın alma davranışını etkileyen kök nedenleri bilmek, pazarlama uzmanları açısından önemlidir (Penpece, 2006).

Tüketiciler bir mal veya hizmeti satın alırken kararlarını beş aşamalı bir süreçten geçerek verirler (Kotler, 1997). Firmaların etkinliklerini ve rekabet güçlerini artırabilmeleri için tüketicilerin satın alma karar süreçlerine göre stratejiler geliştirmeleri beklenir. Şekil 2'de belirtilen satın alma karar süreçleri modelinde tüketici satın alma karar süreci öncelikle bir ihtiyacın duyulmasıyla başlar. İkinci aşamada ihtiyaç duyulan ürün veya hizmetle ilgili araştırma yaparak bilgi toplar ve alternatifler geliştirir. Üçüncü aşamada, alternatifleri değerlendirir ve dördüncü aşamada satın alma kararını verir. Son aşamada satın alma eylemi gerçekleştirilir ve yaptığı satın almaya karşı değerlendirmelerini yapar.

Şekil 2. Tüketicinin Satın Alma Karar Alma Süreci
(Kaynak: Kotler 1997)

Satın alma karar süreci tüketicinin bir mala veya hizmete ihtiyaç hissedilmesiyle başlar. Gereksinme karşılanması gerektiği yönünde yeterince baskı yapınca, tüketici harekete geçer ve sorunu karşılamaya yollarını arar. Bu durum biyolojik bir ihtiyacın doğmasıyla veya reklam görme, bir başkasında görme gibi bir dış uyaran ile ortaya çıkabilir (Mucuk, 2009).

Tüketici topladığı bilgiler ışığında edindiği alternatifleri değişik kriterlere göre değerlendirecek ve aralarından en uygununu seçecektir. Bu aşamada tüketicinin geçmiş deneyimleri, rakip markalara ait bilgisi ve tutumu, sosyal çevresi vb. değerlendirmede etkili olur. Geçmiş bilgiler, markalara ait tutumlar, grup etkileri gibi faktörler bu aşamada etkili olmaktadır (Mucuk, 2009).

Tüketiciler satın alma kararını genel olarak beklenen aylık maaşa, beklenen fiyata göre belirler fakat beklenmeyen durumların oluşması ile bu kararlar etkilenmektedir (Kotler ve Armstrong, 2011).

Müşteri satın almaya niyetlendiğinde, pazarlamacılar reklam gibi tutundurma araçlarıyla tüketiciye ürün veya hizmetle ilgili yeteri kadar bilgi sağlarsa satın alma süreci de o kadar kolaylaşır (Burnett, 2008). Müşterinin satın aldığı üründen umduğu fayda ile bulduğu birbirine eşitse tatmin olacak, bulduğu umduğunu aşılırsa sevinecek, bulduğu umduğundan düşük performansta memnun kalmayacaktır (Kotler ve Arsmtrong, 2011).

Artan rekabet ortamında işletme-müşteri ilişkilerinin sürekli, müşteri tatminin devamlı olması en temel koşuldur. Bu yöndeki pazarlama gayretleri müşteri ilişkileri pazarlaması olarak adlandırılır. Yapılan araştırmalarda satış sonrası müşteri hizmetlerinin üründen daha önemli olduğu görülmüştür (Kotler ve Arsmtrong, 2011).

Satın alma davranışı kavramı ve bu davranışı açıklamak için oluşturulan davranış modellerine değindikten sonra tüketicilerin satın alma davranışlarını etkileyen faktörlere de değinmek gerekir. Satın alma davranışı temelde iki ana başlıkta incelenen faktörlerin etkisi altında gerçekleşir. Birincisi tüketicinin iç dünyasından ve ruhsal durumundan kaynaklanan "iç faktörler" olarak açıklanırken, ikincisi tüketicilerin buldukları çevreden kaynaklanan dış faktörlerdir (İslamoğlu, 2003).

Bir kişinin "mesleği" ve satın alma gücü o kişinin davranış biçimini büyük ölçüde etkileyecektir. Aynı zamanda tüketim biçimi üzerinde de etkisi bulunmaktadır. Pazarlamacılar, kişilerin satın alma güçlerini meslekleri ile tahmin etmeye çalışır ve mesleki prestijlerini kişilerin değerini bilmek için kullanırlar (Solomon vd., 2011). Örneğin üst düzey yönetici olan biri pahalı saatler, takım elbiseler, kozmetik ve aksesuarlar alırken, buna karşılık geliri daha az olan bir tüketici ucuz ama fonksiyonel, uzun ömürlü ürünleri almayı tercih edecektir (Karafakıoğlu, 2012).

Tüketicinin anlık satın alma kararı verdiği ürün grupları vardır. Bu ürün grupları mağaza içinde kolay ulaşılabilir ve göz önünde olan alanlara yerleştirilirler. Özellikle ve beğenmeli ürünler daha az görünür alanlarda bulunurlar (Lewisoni1991).

Satın alma niyeti, tüketicinin, markanın iletmekte olduğu mesajları alarak belirli bir ürüne karşı belli davranışsal yatkınlıkları geliştirdiğinde ortaya çıkan satın almaya yeltenme olasılığıdır (Dodds vd., 1991). Tüketicinin satın alma niyeti, belirli bir ürün veya hizmeti satın almaya istekli olma ihtimalidir (Wu vd., 2011).

Algılanan değer yüksek olduğunda, tüketicinin satın alma niyeti de yüksek olur (Monroe, 1990). Monroe (1990) satın alma niyetinin algılanan değerden ileri geldiğini vurgulamıştır. Kimery ve McCord (2002) yaptıkları çalışmalarında tüketicinin gerçek satın alma davranışının satın alma niyetine bağlı olduğunu belirtmektedirler.

Satın alma davranışı temelde iki ana başlıkta incelenen faktörlerin etkisi altında gerçekleşir. Birincisi tüketicinin iç dünyasından ve ruhsal durumundan kaynaklanan "iç faktörler" olarak açıklanırken, ikincisi tüketicilerin buldukları çevreden kaynaklanan dış faktörlerdir (İslamoğlu, 2003). Mucuk (2009) satın alma davranışının tüketicinin ihtiyaç ve güdüleri, öğrenme süreçleri, kişiliği, algılamaları, inanç ve tutumları gibi içsel faktörlerin etkisiyle ve ait olduğu sosyal grubun veya toplumun kültürü, bulunduğu sosyal sınıf, referans grubu ve aile gibi sosyo kültürel faktörlerin etkisiyle ortaya çıktığını belirtmiştir. İçsel faktörler; algılama, kişilik, davranış, öğrenme, motivasyon değişkenlerinden oluşurken, dışsal faktörler; aile, kültür, toplum, sosyal sınıf, referans grupları ve statü sembollerinden oluşur.

Aile bireylerinin satın alma kararı üzerinde güçlü etkileri bulunmaktadır. Bu nedenle pazarlamacılar stratejilerini oluştururken aile faktörü üzerine daha çok düşünmeli ve tüketicilere iletecekleri bilgi ve mesajlarını bu yönde oluşturmaları (Kotler ve Arsmtrong, 2011).

Satın alma karar süreci tüketicinin bir mala veya hizmete ihtiyaç hissedilmesiyle başlar. Gereksinme karşılanması gerektiği yönünde yeterince baskı yapınca, tüketici harekete geçer ve sorunu karşılamaya yollarını arar. Bu durum biyolojik bir ihtiyacın doğmasıyla veya reklam görme, bir başkasında görme gibi bir dış uyaran ile ortaya çıkabilir (Mucuk, 2009).

Tüketiciler satın alma kararını genel olarak beklenen aylık maaşa, beklenen fiyata göre belirler fakat beklenmeyen durumların oluşması ile bu kararlar etkilenebilmektedir (Kotler ve Arsmtrong, 2011). Müşteri satın almaya niyetlendiğinde, pazarlamacılar reklam gibi tutundurma araçlarıyla tüketiciye ürün veya hizmetle ilgili yeteri kadar bilgi sağlarsa satın alma süreci de o kadar kolaylaşır (Burnett, 2008).

METODOLOJİ

Araştırmanın Önemi ve Amacı

Tüketicilerin hazır giyim ve gıda sektöründe faaliyet gösteren perakende mağaza tercihleri ve mağaza tasarımı, mağaza imajı ve mağaza atmosferi önem arz etmektedir. Bu çalışmanın amacı, perakende giyim mağazaları ve perakende gıda mağazalarında, mağaza atmosferinin tüketici satın alma davranışını nasıl etkilediğini tespit etmektir. Bu amaç doğrultusunda, Türkiye’de bulunan perakende giyim markaları ve gıda perakende markalarının tümü uygulama alanı olarak düşünülmüş ve müşterilerin son ziyaret ettikleri mağazaların mağaza atmosferinin satışlar üzerindeki etkisi gözlemlenmeye çalışılmıştır. Araştırma bulguları çerçevesinde tüketici gözünden perakende hazır giyim ve gıda mağazaları değerlendirilirken mağazaların gelecekte neleri hangi yönlerini geliştirmesi gerektiği sonucuna varılabilir. Demografik özellikler bakımından tüketiciler arasında fark olup olmadığı incelenmektedir.

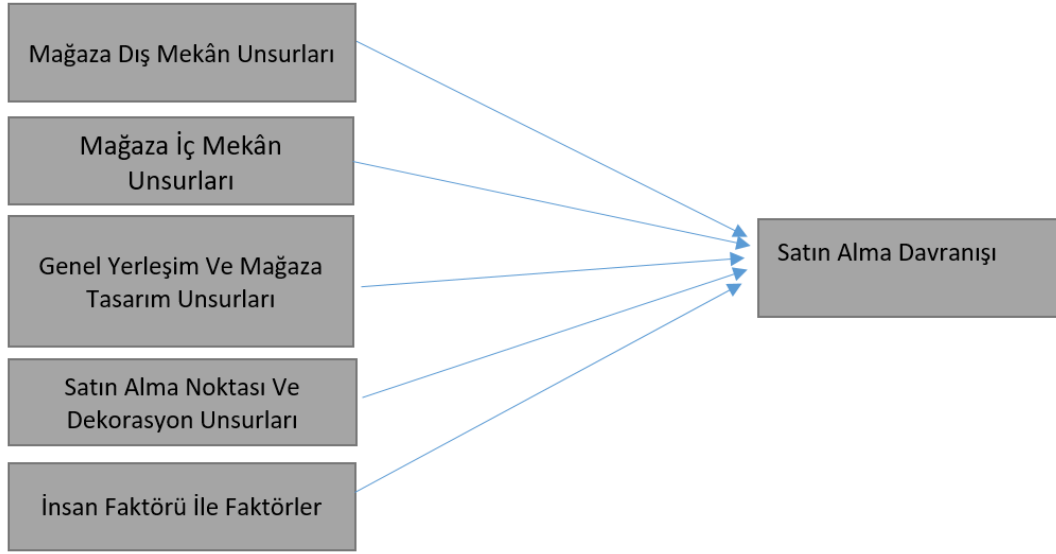
Araştırmanın Modeli Kullanılan Ölçekler ve Hipotezler

Araştırma kapsamında yapılan literatür araştırması sonucunda konuyla ilgili araştırma modeli olarak Turley ve Milliman’ın yapmış olduğu “Atmospheric Effects on Shopping Behavior: a Review of the Experimental Evidence.” çalışması örnek alınmıştır.

Satın alma davranışı ölçeği için Coyle ve Thorson (2001) ve Prendergast ve Yuen (2010) çalışmalarında yer alan ölçekler uyarlanmıştır.

Perakende giyim ve perakende gıda mağazalarında mağaza atmosferinin tüketici satın alma davranışlarına etkisini ölçmek için Turley ve Milliman’ın (2000) çalışmalarından faydalanılmıştır. Ayrıca, çalışmanın yürütülmesi için gerekli olan “Etik Kurul Raporu” alınmıştır.

Bağımsız değişkenler olan; mağazanın dış mekân unsurları, mağazanın iç mekân unsurları, mağazanın genel yerleşimi ve tasarım unsurları, mağazanın satın alma noktası ve dekorasyon unsurları ve mağaza içindeki insan faktörlerinin, bağımlı değişken olarak alınan; müşterilerin satın alma davranışı üzerindeki etkisini incelemek için Şekil 3’teki model oluşturulmuştur.

Şekil 3. Araştırma Modeli

Tablo 1. Çalışmada Kullanılan Ölçekler

Değişken	Alt Değişken Sayısı
Mağaza dış cephe unsurları	9
Mağaza iç mekân unsurları	10
Genel Yerleşim ve Mağaza Tasarım unsurları	8
Satın alma noktası ve dekorasyon unsurları	4
İnsan faktörü ile ilgili değişkenler	6
Satın alma davranışı	4

Tüketicilerin mağaza atmosferi algılarını ölçmek amacı ile Turley, Miliman, (2000) çalışmasının ölçekleri kullanılmıştır. Baker vd., (1994), Naylor ve Frank (2000), Pan ve Siemens, (2011) ve Kim ve Runyan, (2009) çalışmalarının kaynakları kullanılarak anket formu soruları hazırlanmıştır. Satın alma davranışı ölçeği, Coyle ve Thorson (2001) ve Prendergast ve Yuen (2010) tarafından yapılan çalışmanın ölçeklerine göre uyarlanmıştır.

Araştırmada oluşturulan kavramsal çerçeve ile belirlenen bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki ilişkiyi araştırmak üzerine oluşturulan hipotezler aşağıdaki gibidir.

H1: Perakende giyim, mağaza dış mekân atmosfer unsurları tüketici satın alma davranışı üzerinde etkilidir.

H2: Perakende giyim, mağaza iç mekân atmosfer unsurları tüketici satın alma davranışı üzerinde etkilidir

H3: Perakende giyim, mağaza genel yerleşim ve mağaza tasarım unsurları tüketici satın alma davranışı üzerinde etkilidir

H4: Perakende giyim, mağaza satın alma noktası ve dekorasyon unsurları tüketici satın alma davranışı üzerinde etkilidir

H5: Perakende giyim, mağaza insan faktörü ile ilgili unsurlar tüketici satın alma davranışı üzerinde etkilidir

H6: Perakende gıda, mağaza dış mekân atmosfer unsurları tüketici satın alma davranışı üzerinde etkilidir.

H7: Perakende gıda, mağaza iç mekân atmosfer unsurları tüketici satın alma davranışı üzerinde etkilidir

H8: Perakende gıda, mağaza genel yerleşim ve mağaza tasarım unsurları tüketici satın alma davranışı üzerinde etkilidir

H9: Perakende gıda, mağaza satın alma noktası ve dekorasyon unsurları tüketici satın alma davranışı üzerinde etkilidir

H10: Perakende gıda, mağaza insan faktörü ile ilgili unsurlar tüketici satın alma davranışı üzerinde etkilidir

Verilerin Toplanması ve Örneklem

Anket 15.04.2020/07.05.2020 tarihleri arasında internet üzerinden Google Forms aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. Kolayda örneklem yöntemi kullanılarak yapılmıştır. Araştırmada 410 kişilik örneklem üzerinde anket uygulaması yapılmıştır. Sorular 5'li Likert ölçeğine göre hazırlanmıştır "(1) Kesinlikle katılmıyorum, (2) Katılmıyorum, (3) Kısmen katılıyorum, (4) Katılıyorum ve (5) Kesinlikle katılıyorum" olarak puanlanmıştır.

Verilerin Analizi ve Bulgular

Elde edilen veriler SPSS 24. İstatistik paket programı ile analiz edilmiştir.

Katılımcıların Demografik Özellikleri

Araştırmada katılımcıların demografik özellikleri tablo2'de verilmektedir.

Tablo 2. Katılımcıların Demografik Özellikleri

Değişken	Kategori	Sayı	Yüzde
Cinsiyet	Erkek	201	49
	Kadın	209	51
Medeni Durum	Evli	153	37,3
	Bekar	257	62,7
Yaş aralığı	18 -27	184	44,9
	28-37	152	37,1
	38-47	48	11,7
	48 +	26	6,3
Öğrenim Durumu	İlköğretim	6	1,5
	Lise	36	8,8
	Önlisans	40	9,8
	Lisans	324	79
	Lisansüstü	1	0,2
	Doktora	3	0,7
Aylık gelir	1000 TL ve altı	193	47,1
	1001-2000 TL	1	0,2
	2001-3000 TL	23	5,6
	3001-4000 TL	14	3,4
	4001-5000 TL	10	2,4
	5001 +	169	41,2
Mesleği	İşçi	11	2,7
	Memur	78	19
	Öğrenci	156	38
	Ev hanımı	137	33,4
	Serbest meslek	1	0,2
	Özel sektör	13	3,2
	Emekli	2	0,5
	Diğer	12	2,9

Tablo 2'ye göre, katılımcıların % 49 'u erkek, %51'i kadınlardan oluşmaktadır. Katılımcıların %79'unu lisans mezunları, % 0.2'sini lisansüstü eğitim alanlar oluşturmaktadır. Gelir düzeyi açısından incelendiğinde, katılımcıların çoğunluğunu %47,1'le 1000 TL ve altında gelir elde edenler oluşturmakta ve %41.2'ile 5001 TL ve üzeri gelir elde edenler takip etmektedir. Yaş düzeyleri açısından, katılımcıların %44,9'nun 18-27 yaş aralığında olduğu görülmektedir. Meslek olarak değerlendirildiğinde, katılımcıların %38'inin öğrenci, % 33,4'ünün ev hanımı %19'unun memur, %3.2'sinin özel sektör, %2.7'sinin işçi, %0.5'inin emekli ve %2 sinin diğer mesleklerde olduğu görülmektedir.

Katılımcıların Perakende Giyim Mağazalarında Mağaza Atmosferine İlişkin Değerlendirmeleri

Araştırmada katılımcıların Perakende Giyim Mağazalarında Mağaza Atmosferine İlişkin algılarının standart sapma ve aritmetik ortalama değerleri Tablo 3' de verilmiştir.

Tablo 3. Katılımcıların Perakende Giyim Mağazalarında Mağaza Atmosferine İlişkin Değerlendirmeleri

MAĞAZA DIŞ CEPHE UNSURLARI	Ortalama	Standart Sapma
Mağazanın cephe tasarımının ve mağaza tabelasının ilgi çekici olması etkilidir.	4,11	0,338
Mağaza girişinin geniş olması ve geçişin rahatlık sağlayacak şekilde tasarlanması etkilidir.	4,17	0,39
Mağazanın vitrin tasarımının ilgi çekici olması etkilidir.	4,08	0,39
Mağazanın dış cephesinde kullanılan malzeme ve renklerin markanın genel konsepti ile uygun olması etkilidir.	4,09	0,52
Mağazanın bulunduğu bina mimarisinin ilgi çekici olması etkilidir.	4,06	0,46
Mağazanın otopark alanının yeterli olması etkilidir.	4,09	0,42
Mağazaya ulaşımın kolay olması etkilidir.	4,14	0,35
Mağazanın yeterli büyüklükte olması etkilidir.	3,96	0,69
Komşu mağazaların mağaza ile benzer kategoride olması ilgi çekicidir.	3,66	0,79
Genel olarak mağaza dış cephe unsurları	4,04	
MAĞAZA İÇ MEKAN UNSURLARI		
Mağaza içindeki bölümlerin ve ürünlerin aydınlatmasının yeterli olması etkilidir.	4,10	0,44
Mağazada arka fonda çalan müzik rahatlamamda ve alışveriş yapmamda etkilidir.	3,98	0,60
Mağazanın ortam kokusu markanın mağazalarını tercih etmemde etkilidir.	4,07	0,47
Mağaza sıcaklığının mevsime göre iyi ayarlanmış olması etkilidir.	4,12	0,37
Mağaza havalandırmasının yeterli olması mağazada daha çok vakit geçirebilmemde etkilidir.	3,98	0,72
Mağaza konsept renklerinin ilgi çekici olması markayı algılamamda ve alışveriş yapmamda etkilidir.	4,08	0,32
Mağazanın duvar dekorasyonunun ve duvar panel yerleşimlerinin mağaza ile uyumlu olması etkilidir.	4,05	0,34
Mağazadaki yürüme yollarının yeterli genişlikte olması rahat hareket etmek açısından etkilidir.	4,12	0,36
Mağazada trafik akışının rahat olması etkilidir.	4,11	0,35
Mağazanın temiz olması mağazayı tercih etmem ve alışveriş yapmamda etkilidir.	4,16	0,39

Genel olarak mağaza iç cephe unsurları	4,08	
GENEL YERLEŞİM VE MAĞAZA TASARIM UNSURLARI		
Mağazada kasa yerinin satın alma aşamasında ulaşılabilir ve kolay bulunabilir olması etkilidir.	4,07	0,38
Mağazada ürünlerin düzenli yerleştirilmiş olması etkilidir.	4,03	0,40
Mağazada ürünlerin kategorilerine göre yerleştirilmiş olması etkilidir.	4,14	0,37
Mağazada departmanların yerlerinin kolay bulunabilir olması etkilidir.	4,11	0,33
Mağazada aradığım ürünlerin zorlanmadan ulaşabileceğim bir yerde olması etkilidir.	4,09	0,33
Mağaza içinde yeterli sayıda prova odası olması ve bekleme sırası olmaması etkilidir.	4,14	0,37
Mağazada kasa sayısının yeterli olması ve bekleme sırasının az olması etkilidir.	4,12	0,35
Mağazadaki stand ve mobilyaların(masa, raf, panel vb.) mağazanın genel konseptine uygun olması etkilidir.	4,07	0,37
Genel olarak genel yerleşim ve mağaza tasarım unsurları	4,10	
SATIN ALMA NOKTASI VE DEKORASYON		
Mağazada bulunan yönlendirmelerin görülebilir ve fonksiyonel olması etkilidir.	4,09	0,51
Ürün fiyat etiketlerinin görünür ve açıklayıcı olması etkilidir.	4,13	0,36
Kasa önündeki kampanyalı ürünlerin olması etkilidir.	4,64	0,59
İndirim panolarının görünür ve ilgi çekici olması etkilidir.	4,08	0,50
Genel olarak satın alma noktası ve dekorasyon	4,24	
İNSAN FAKTÖRÜ		
Mağaza çalışanlarının ilgili ve sıcakkanlı olmaları etkilidir.	3,98	0,46
Alışveriş yaparken yardıma ihtiyaç duyduğumda mağaza çalışanlarının ulaşılabilir olması etkilidir.	4,06	0,26
Mağazadaki diğer müşterilerin genel profili etkilidir.	3,94	0,59
Mağaza personelinin uniformalarının tek tip ve temiz olması etkilidir.	3,97	0,53
Mağazanın çok kalabalık olmaması alışveriş yapmamı etkiler.	4,06	0,37
Mağazanın marka sadakat kartları için vermiş olduğum bilgilerin gizli tutulması önemlidir.	4,11	0,34
Genel olarak insan faktörü unsurları	4,02	
SATIN ALMA DAVRANIŞI		
En son alışveriş yaptığım markanın mağazalarından tekrar alışveriş yapacağım.	4,03	0,32
En son alışveriş yaptığım mağazayı tekrar ziyaret etmeyi düşünüyorum.	4,11	0,37

**Mağaza Atmosferinin Satın Alma Davranışına Etkisi:
Hazır Giyim ve Gıda Perakendeciliği Üzerine Karşılaştırmalı Bir Uygulama
The Effect of Store Atmosphere on Purchasing Behavior:
A Comparative Study on Ready-To-Wear and Food Retailing**

En son alışveriş yaptığım mağazayı çevremdeki insanlara alışveriş yapmaları için tavsiye edeceğim.	4,01	0,55
Mağaza atmosferi ilgimi çektiği için markanın mağazalarında alışveriş yapmayı tekrar tercih edeceğim.	4,00	0,37
Genel Olarak Satın alma davranışı unsurları	4,04	

Tablo 3 incelendiğinde; katılımcılar için perakende giyim mağazalarında, mağaza dış cephe unsurunun en yüksek ortalamaya sahip değeri 4.17 ortalama ile 'Mağaza girişinin geniş olması ve geçişin rahatlık sağlayacak şekilde tasarlanması etkilidir.' ifadesidir. Mağaza iç cephe unsuru için en yüksek ortalamaya sahip değeri ise 4.16 ile 'Mağazanın temiz olması mağazayı tercih etmem ve alışveriş yapmamda etkilidir.' ifadesidir. Genel yerleşim ve mağaza tasarım unsurlarına yönelik en yüksek ortalama değer 4.14 ile 'Mağazada ürünlerin kategorilerine göre yerleştirilmiş olması etkilidir.' ve 'Mağaza içinde yeterli sayıda prova odası olması ve bekleme sırası olmaması etkilidir.' ifadeleridir. Satın alma noktası ve dekorasyon değişkeninde en yüksek ortalamaya sahip değer 4.64 ortalama ile 'Kasa önündeki kampanyalı ürünlerin olması etkilidir.' ifadesi, İnsan faktörü değişkeninde en yüksek ortalamaya sahip değer 4.11 ile 'Mağazanın marka sadakat kartları için vermiş olduğum bilgilerin gizli tutulması önemlidir.' ve satın alma davranışı değişkeninde en yüksek ortalamaya sahip değer ise 4.11 ile 'En son alışveriş yaptığım mağazayı tekrar ziyaret etmeyi düşünüyorum.' seçeneği olmuştur.

Katılımcıların Perakende Gıda Mağazalarında Mağaza Atmosferine İlişkin Değerlendirmeleri

Araştırmada katılımcıların Perakende Gıda Mağazalarında Mağaza Atmosferine İlişkin algılarının standart sapma ve aritmetik ortalama değerleri Tablo 4' te verilmiştir.

Tablo 4: Katılımcıların Perakende Gıda Mağazalarında Mağaza Atmosferine İlişkin Değerlendirmeleri

MAĞAZA DIŞ CEPHE UNSURLAR	Ortalama	Standart sapma
Mağazanın cephe tasarımının ve mağaza tabelasının ilgi çekici olması etkilidir.	3,99	0,43
Mağaza girişinin geniş olması ve geçişin rahatlık sağlayacak şekilde tasarlanması etkilidir.	4,04	0,37
Mağazanın vitrin tasarımının ilgi çekici olması etkilidir.	3,97	0,42
Mağazanın dış cephesinde kullanılan malzeme ve renklerin markanın genel konsepti ile uygun olması etkilidir.	3,91	0,51
Mağazanın bulunduğu bina mimarisinin ilgi çekici olması etkilidir.	3,98	0,47
Mağazanın otopark alanının yeterli olması etkilidir.	4,06	0,40
Mağazaya ulaşımın kolay olması etkilidir.	4,09	0,38
Mağazanın yeterli büyüklükte olması etkilidir.	3,95	0,57
Komşu mağazaların mağaza ile benzer kategoride olması ilgi çekicidir.	3,81	0,65
Genel Olarak Mağaza Dış Cephe Unsurları	3,98	
MAĞAZA İÇ MEKAN UNSURLARI		

Mağaza içindeki bölümlerin ve ürünlerin aydınlatmasının yeterli olması etkilidir.	4,05	0,34
Mağazada arka fonda çalan müzik rahatlamamda ve alışveriş yapmamda etkilidir.	4,02	0,53
Mağazanın ortam kokusu markanın mağazalarını tercih etmemde etkilidir.	4,07	0,38
Mağaza sıcaklığının mevsime göre iyi ayarlanmış olması etkilidir.	4,09	0,38
Mağaza havalandırmasının yeterli olması mağazada daha çok vakit geçirebilmemde etkilidir.	4,09	0,38
Mağaza konsept renklerinin ilgi çekici olması markayı algılamamda ve alışveriş yapmamda etkilidir.	3,99	0,42
Mağazanın duvar dekorasyonunun ve duvar panel yerleşimlerinin mağaza ile uyumlu olması etkilidir.	3,99	0,50
Mağazadaki yürüme yollarının yeterli genişlikte olması rahat hareket etmek açısından etkilidir.	4,07	0,38
Mağazada trafik akışının rahat olması etkilidir.	4,05	0,34
Mağazanın temiz olması mağazayı tercih etmem ve alışveriş yapmamda etkilidir.	4,09	0,38
Genel Olarak Mağaza İç Cephe Unsurları	4,05	
GENEL YERLEŞİM VE MAĞAZA TASARIM UNSURLARI		
Mağazada kasa yerinin satın alma aşamasında ulaşılabilir ve kolay bulunabilir olması etkilidir.	4,68	0,53
Mağazada ürünlerin düzenli yerleştirilmiş olması etkilidir.	4,31	0,52
Mağazada ürünlerin kategorilerine göre yerleştirilmiş olması etkilidir.	4,23	0,64
Mağazada departmanların yerlerinin kolay bulunabilir olması etkilidir.	4,46	0,55
Mağazada aradığım ürünlerin zorlanmadan ulaşabileceğim bir yerde olması etkilidir.	4,23	0,48
Mağaza içinde yeterli sayıda prova odası olması ve bekleme sırası olmaması etkilidir.	4,43	0,55
Mağazada kasa sayısının yeterli olması ve bekleme sırasının az olması etkilidir.	2,91	1,51
Mağazadaki stand ve mobilyaların(masa, raf, panel vb.) mağazanın genel konseptine uygun olması etkilidir.	4,33	0,53
Genel Olarak Genel Yerleşim Ve Mağaza Tasarım Unsurları	4,20	
SATIN ALMA NOKTASI VE DEKORASYON		
Mağazada bulunan yönlendirmelerin görülebilir ve fonksiyonel olması etkilidir.	4,07	0,55
Ürün fiyat etiketlerinin görünür ve açıklayıcı olması etkilidir.	4,31	0,52

**Mağaza Atmosferinin Satın Alma Davranışına Etkisi:
Hazır Giyim ve Gıda Perakendeciliği Üzerine Karşılaştırmalı Bir Uygulama
The Effect of Store Atmosphere on Purchasing Behavior:
A Comparative Study on Ready-To-Wear and Food Retailing**

Kasa önündeki kampanyalı ürünlerin olması etkilidir.	4,25	0,66
İndirim panolarının görünür ve ilgi çekici olması etkilidir.	4,33	0,65
Genel olarak satın alma noktası ve dekorasyon	4,24	
İNSAN FAKTÖRÜ		
Mağaza çalışanlarının ilgili ve sıcakkanlı olmaları etkilidir.	4,23	0,50
Alışveriş yaparken yardıma ihtiyaç duyduğumda mağaza çalışanlarının ulaşılabilir olması etkilidir.	4,31	0,62
Mağazadaki diğer müşterilerin genel profili etkilidir.	3,35	1,43
Mağaza personelinin üniformalarının tek tip ve temiz olması etkilidir.	4,26	0,61
Mağazanın çok kalabalık olmaması alışveriş yapmamı etkiler.	4,04	0,61
Mağazanın marka sadakat kartları için vermiş olduğum bilgilerin gizli tutulması önemlidir.	4,29	0,51
Genel olarak insan faktörü unsurları	4,08	
SATIN ALMA DAVRANIŞI		
En son alışveriş yaptığım markanın mağazalarından tekrar alışveriş yapacağım.	4,30	0,71
En son alışveriş yaptığım mağazayı tekrar ziyaret etmeyi düşünüyorum.	4,07	0,69
En son alışveriş yaptığım mağazayı çevremdeki insanlara alışveriş yapmaları için tavsiye edeceğim.	4,26	0,71
Mağaza atmosferi ilgimi çektiği için markanın mağazalarında alışveriş yapmayı tekrar tercih edeceğim.	3,98	0,88
Genel Olarak Satın alma davranışı unsurları	4,15	

Tablo 4 incelendiğinde; katılımcıların için perakende gıda mağazalarında mağaza dış cephe unsuru değişkenine yönelik en yüksek ortalamaya sahip değer 4.09 ile 'Mağazaya ulaşımın kolay olması etkili olması olmuştur.', mağaza iç cephe unsurunu değişkeninin en yüksek ortalamaya sahip değeri 4.09 ile 'Mağaza sıcaklığının mevsime göre iyi ayarlanmış olması etkilidir.', 'Mağaza havalandırmasının yeterli olması mağazada daha çok vakit geçirebilmemde etkilidir.' 'Mağazanın temiz olması mağazayı tercih etmem ve alışveriş yapmamda etkilidir.' ifadeleridir. Genel yerleşim ve mağaza tasarım unsurlarına ait en yüksek ortalamaya sahip değer 4.68 ile 'Mağazada kasa yerinin satın alma aşamasında ulaşılabilir ve kolay bulunabilir olması etkilidir.' ifadesidir. Satın alma noktası ve dekorasyon değişkeninin en yüksek ortalamaya sahip değeri 4.33 ile 'İndirim panolarının görünür ve ilgi çekici olması etkili olmuştur.' ifadesidir. İnsan faktörü değişkeninin en yüksek ortalamaya sahip değeri 4.31 ile 'Alışveriş yaparken yardıma ihtiyaç duyduğumda mağaza çalışanlarının ulaşılabilir olması etkilidir.' ifadesi olup satın alma davranışı için ise en yüksek ortalamaya sahip değer 4.30 ile 'En son alışveriş yaptığım markanın mağazalarından tekrar alışveriş yapacağım.' ifadesidir.

Araştırmada Kullanılan Ölçeklerin Güvenilirliği

Araştırmada güvenilirliğin belirlenmesi için Cronbach (α) testi kullanılmıştır. Güvenilirlik değerleri aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 5. Çalışmada kullanılan ölçeklerin güvenilirliği

Ölçekler	Cronbach's α
Mağaza dış cephe unsurları	0,795
Mağaza iç mekân unsurları	0,892
Genel Yerleşim ve Mağaza Tasarım unsurları	0,881
Satın alma noktası ve dekorasyon unsurları	0,592
İnsan faktörü ile ilgili değişkenler	0,720
Satın alma davranışı	0,732

Kalaycı'ya göre α katsayısı 0,60 ile 0,80 arasında ise ölçek oldukça güvenilir ve 0,80 ile 1,00 arasında ise ölçek yüksek derecede güvenilir bir ölçektir (2008: 405). Çalışmada kullanılan ölçeklerin güvenilirliği bu aralıklar arasında kalmaktadır. Dolayısıyla araştırmada kullanılan ölçeklerin güvenilir oldukları ifade edilebilir.

Perakende Giyim ve Gıda Mağazalarında Mağaza Atmosferinin Tüketici Satın Alma Davranışı Üzerindeki Etkisinin Ölçülmesi

Araştırma modelinde; bağımsız değişkenler olan; mağaza dış cephe unsurları, mağaza iç cephe unsurları, genel yerleşim ve mağaza tasarım unsurları, insan faktörü ile ilgili değişkenlerin bağımlı değişken; tüketici satın alma davranışı üzerindeki etkisi, giyim ve gıda sektörü için ayrı ayrı ölçülmüştür. Bağımsız değişkenlerin bağımlı değişken üzerindeki etkisini bulmak için basit doğrusal regresyon modelleri kurularak incelenmiştir. Aşağıdaki Tablo 6 ve Tablo 7'de analiz sonuçları verilmiştir.

Tablo 6. Perakende Giyim Mağazalarında Mağaza Atmosferinin Tüketici Satın Alma Davranışına Etkileri

Bağımsız değişken	Bağımlı değişken	R ²	Düzeltilmiş R ²	B	Beta	p
Mağaza dış cephe unsurları (X)	Tüketici satın alma davranışı (Y)	0,144	0,142	1,988	0,379	0,000
Regresyon modeli; $Y=1,988+0,506.X$						
Mağaza iç mekân unsurları(X)	Tüketici satın alma davranışı(Y)	0,186	0,184	1,812	0,431	0,000
Regresyon modeli; $Y=1,812+0,546.X$						
Genel Yerleşim ve Mağaza Tasarım unsurları(X)	Tüketici satın alma davranışı (Y)	0,153	0,150	2,337	0,391	0,000
Regresyon modeli; $Y=2,337+0,413.X$						
Satın alma noktası ve dekorasyon unsurları (X)	Tüketici satın alma davranışı (Y)	0,128	0,126	2,347	0,357	0,000
Regresyon modeli; $Y=2,347+0,399.X$						
İnsan faktörü ile ilgili değişkenler (X)	Tüketici satın alma davranışı (Y)	0,185	0,183	2,044	0,430	0,000
Regresyon modeli; $Y=2,044+0,496.X$						

Tablo 6'da görüldüğü üzere, perakende giyim mağazalarında mağaza atmosferi tüketici satın alma davranışı üzerindeki tüm bağımsız değişkenler pozitif yönlü ve anlamlı bir etkiye

sahiptir. Tablodan da anlaşıldığı üzere, perakende giyim mağazalarında mağaza atmosferinin tüketici satın alma davranışı üzerindeki etkisini test etmek için kurulan regresyon modeli anlamlıdır. ($p < 0,05$) Mağaza dış cephe unsurlarına göre düzeltilmiş R^2 (Belirlilik katsayısı) değeri 0.142'dir. Bu değer, mağaza dış cephe unsurlarının satın alma davranışının %14'ünü açıkladığını göstermektedir. Yani her 100 kişiden 14'ünün mağazanın dış cephesinden etkilendiği söylenebilir. Mağaza iç mekân unsurlarına göre düzeltilmiş R^2 değeri 0.184'dür. Bu değerden, mağaza iç mekân unsurlarının satın alma davranışını %18 etkilediği anlaşılmaktadır. Yani her 100 kişiden 18'i mağazanın iç mekân unsurlarından etkilendiği söylenebilir. Genel yerleşim ve mağaza tasarım unsurlarına göre düzeltilmiş R^2 değeri 0.150'dir. Bu değerden, genel yerleşim ve mağaza düzeninin satın alma davranışını %15 etkilediği anlaşılmaktadır. Yani her 100 kişiden 15'i mağazanın genel yerleşim ve mağaza tasarım unsurlarına göre düzeltilmesinden etkilenmektedir. Satın alma noktası ve dekorasyon unsurlarının düzeltilmiş R^2 değeri 0.126'dır. Bu değerden, satın alma noktası ve dekorasyon unsurlarının, satın alma davranışını yaklaşık olarak %13 olarak etkilediği anlaşılmaktadır. Yani her 100 kişiden 13'ü mağazanın satın alma noktası ve dekorasyon unsurlarından etkilenmektedir. İnsan faktörü ile ilgili değişkenlere göre düzeltilmiş R^2 değeri 0.183'dir. Bu değerden, insan faktörü ile değişkenlerin satın alma davranışını %18 etkilediği anlaşılmaktadır. Yani her 100 kişiden 18'i insan faktörü ile ilgili değişkenlerden etkilenmektedir. Buna göre mağaza atmosferi, bağımsız değişkenler tek tek değerlendirildiğinde, tüketici satın alma değişkeni üzerinde en fazla etkiye sahip bağımsız değişkenin; 0,546 katsayısına sahip olan mağaza iç mekân unsurları bağımsız değişkeni olduğu sonucuna varılmıştır. Bunu sırasıyla; mağaza dış cephe unsurları, insan faktörü ile ilgili değişkenler, genel yerleşim ve mağaza tasarım unsurları ve satın alma noktası ve dekorasyon unsurları takip etmektedir. Elde edilen bu sonuçlar doğrultusunda araştırmada kurulan H1,H2,H3,H4 ve H5 hipotezleri kabul edilmiştir. Çalışmada elde edilen bu sonuçlar literatürde yapılan diğer çalışmalarını destekleyici niteliktedir.

Tablo 7. Perakende Gıda Mağazalarında Mağaza Atmosferinin Tüketici Satın Alma Davranışına Etkileri

Bağımsız değişken	Bağımlı değişken	R^2	Düzeltilmiş R^2	B	Beta	p
Mağaza dış cephe unsurları (X)	Tüketici satın alma davranışı (Y)	0,040	0,038	2,753	0,201	0,000
Regresyon modeli; $Y=2,753+0,351.X$						
Mağaza iç mekân unsurları (X)	Tüketici satın alma davranışı (Y)	0,033	0,30	2,803	0,181	0,000
Regresyon modeli; $Y=2,2,803+0,333.X$						
Genel Yerleşim ve Mağaza Tasarım unsurları (X)	Tüketici satın alma davranışı (Y)	0,323	0,322	0,815	0,569	0,001
Regresyon modeli; $Y=0,815+0,794.X$						
Satın alma noktası ve dekorasyon unsurları (X)	Tüketici satın alma davranışı (Y)	0,305	0,304	0,784	0,553	0,002
Regresyon modeli; $Y=0,784+0,794.X$						
İnsan faktörü ile ilgili değişkenler (X)	Tüketici satın alma davranışı (Y)	0,130	0,128	2,094	0,361	0,000
Regresyon modeli; $Y=2,094+0,504.X$						

Tablo 7’de görüldüğü üzere, mağaza atmosferinin perakende gıda mağazalarında tüketici satın alma davranışı üzerinde, tüm bağımsız değişkenler pozitif yönlü ve anlamlı bir etkiye sahiptir. Tablodan anlaşıldığı üzere perakende gıda mağazalarında mağaza atmosferinin tüketici satın alma davranışı üzerindeki etkisini test etmek için kurulan regresyon modeli anlamlıdır. ($p < 0,05$) Mağaza dış cephe unsurlarına göre düzeltilmiş R^2 (Belirlilik katsayısı) değeri 0.038’dir. Bu değerden, mağaza dış cephe unsurlarının satın alma davranışını %4 etkilediği anlaşılmaktadır. Yani her 100 kişiden 4’ünün mağazanın dış cephesinden etkilendiği söylenebilir. Mağaza iç mekân unsurlarına göre düzeltilmiş R^2 değeri 0.30’dur. Bu değerden, mağaza iç mekân unsurlarının satın alma davranışını %30 etkilediği anlaşılmaktadır. Yani her 100 kişiden 30’unun iç mekân unsurlarından etkilendiği söylenebilir. Genel yerleşim ve mağaza tasarım unsurlarına göre düzeltilmiş R^2 değeri 0.322’dir. Bu değerden, genel yerleşim ve mağaza düzeninin satın alma davranışını %32 etkilediği anlaşılmaktadır. Yani her 100 kişiden 32’sinin genel yerleşim ve mağaza düzeninden etkilendiği söylenebilir. Satın alma noktası ve dekorasyon unsurlarının düzeltilmiş R^2 değeri 0.304’tür. Bu değerden, satın alma noktası ve dekorasyon unsurlarını %30 etkilediği anlaşılmaktadır. Yani her 100 kişiden 30’unun satın alma noktası ve dekorasyon unsurlarından etkilendiği söylenebilir. İnsan faktörü ile ilgili değişkenlere göre düzeltilmiş R^2 değeri 0.128’dir. Bu değerden, insan faktörü ile değişkenlerin satın alma davranışını %13 etkilediği anlaşılmaktadır. Yani her 100 kişiden 13’ünün insan faktörü ile değişkenlerin satın alma davranışını açıkladığı söylenebilir. Bağımsız değişkenler tek tek değerlendirildiğinde, tüketici satın alma değişkeni üzerinde en fazla etkiye sahip bağımsız değişkenler; 0,794 katsayısına sahip olan genel yerleşim ve mağaza tasarım unsurları ve satın alma noktası ve dekorasyon unsurları bağımsız değişkenleri olduğu sonucuna varılmıştır. Bunu sırasıyla; insan faktörü ile ilgili değişkenler, mağaza dış cephe unsurları ve mağaza iç cephe unsurları bağımsız değişkenleri takip etmektedir. Elde edilen bu sonuçlar doğrultusunda H6,H7,H8,H9,H10 hipotezleri kabul edilmiştir. Çalışmada elde edilen bu sonuçlar literatürde yapılan diğer çalışmaları destekleyici niteliktedir.

Demografik Faktörler Açısından Tüketici Satın Alma Davranışlarının Giyim Ve Gıda Sektöründe Karşılaştırılması

Tüketici satın alma davranışlarının giyim sektöründe cinsiyet açısından farklılık olup olmadığını test etmek için, bağımsız iki örnek t-testi sonuçları aşağıda verilmiştir;

H0= Cinsiyetler açısından giyim sektöründen satın alma davranışları açısından farklılık yoktur

H1= Cinsiyetler açısından giyim sektöründen satın alma davranışları açısından farklılık vardır

Tablo 8. Cinsiyet ve Giyim Sektörü İçin Bağımsız İki Örnek T-Testi

F	P
30,309	0,015

%5 anlamlılık düzeyinde, cinsiyetler açısından, giyim sektöründe tüketici satın alma davranışları açısından farklılık vardır ($p < 0,05$)

Tüketici satın alma davranışlarının gıda sektöründe cinsiyet açısından farklılık olup olmadığını test etmek için, bağımsız iki örnek t-testi sonuçları aşağıda verilmiştir;

H0= Cinsiyetler açısından gıda sektöründen satın alma davranışları açısından farklılık yoktur

H1= Cinsiyetler açısından gıda sektöründen satın alma davranışları açısından farklılık vardır

Tablo 9. Cinsiyet ve Gıda Sektörü İçin Bağımsız İki Örnek T-Testi

F	P
2,609	0,000

%5 anlamlılık düzeyinde, cinsiyetler açısından, gıda sektöründe tüketici satın alma davranışları açısından farklılık vardır ($p < 0,05$)

SONUÇ VE ÖNERİLER

Tüketicilerin, hazır giyim ve gıda sektöründe faaliyet gösteren perakende mağaza tercihleri ve mağaza tasarımı, mağaza imajı ve mağaza atmosferi önem göstermektedir. Bu çalışmanın amacı, perakende giyim mağazaları ve perakende gıda mağazalarında, mağaza atmosferinin tüketici satın alma davranışını nasıl etkilediğini tespit etmektir. Bu amaç doğrultusunda perakende giyim markaları ve perakende gıda markalarının tümü uygulama alanı olarak düşünülmüş ve müşterilerin son ziyaret ettikleri mağazaların, mağaza atmosferinin satışlar üzerindeki etkisi gözlemlenmeye çalışılmıştır. Bu doğrultuda Google form üzerinden 410 kişiye anket uygulanmış ve araştırmada toplanan verilerin analiz edilmesiyle aşağıda özetlenen sonuçlara ulaşılmıştır.

Google form üzerinden ankete katılanların %51.0'ı kadın ve %49.02'si erkektir. Kadın cevaplayıcıların sayısı erkeklere oranla daha yüksektir. Katılımcıların yaşlarını incelediğimizde tüketicilerin büyük bir kısmının (%44.9) 18-27 yaş aralığında olduğu görülmektedir. Öğrenim durumu açısından bakıldığında katılımcıların %79.0'ının lisans mezunu olduğu belirlenmiştir. Katılımcıların çoğunluğu (%38.0) öğrencidir. Gelir durumu bakımından incelendiğimizde katılımcıların büyük çoğunluğunun (%47.1) 1000 ₺ ve altında gelir alanlardan oluştuğu görülmektedir.

Araştırmada güvenilirliğin belirlenmesi için Cronbach (α) testi kullanılmıştır. Kalaycı'ya göre α katsayısı 0,60 ile 0,80 arasında ise ölçek oldukça güvenilir ve 0,80 ile 1,00 arasında ise ölçek yüksek derecede güvenilir bir ölçektir (2008: 405). Çalışmada kullanılan ölçeklerin güvenilirliği bu aralıklar arasında kalmaktadır. Dolayısıyla araştırmada kullanılan ölçeklerin güvenilir oldukları ifade edilebilir.

Mağaza atmosferi kavramı literatürde ilk olarak Kotler (1974) tarafından bahsedildikten sonra çeşitli araştırmalara konu olmuştur. Çeşitli araştırmalar sonucunda tüketici davranışlarını etkilediği belirlenen mağaza atmosferinin beş ana bileşeni ortaya atılmıştır. Turley ve Milliman'ın (2000) belirlemiş olduğu beş ana mağaza atmosferi bileşeni ve otuz dokuz alt bileşenin bulunduğu çalışma modeli örnek alınmıştır. Tüketicilerin satın alma davranışını etkilediği düşünülen mağaza atmosferi bileşenlerinden; mağaza dış mekân unsurları, mağaza iç mekân unsurları, mağaza genel yerleşim ve tasarım unsurları, mağaza satın alma noktası ve dekorasyon unsurları ve insan faktörü ele alınmış ve tüketicilerin mağaza atmosferi algıları doğrultusunda bu bileşenlerin satın alma davranışlarına etkisi araştırılmıştır.

Araştırma modelinde yer alan değişkenler arasındaki etkileri belirlemek amacıyla regresyon analizi yapılmıştır. Yapılan analizde mağaza atmosferi bileşenlerinin tüketici satın alma davranışı üzerinde etkisi olup olmadığına bakılarak belirlenen hipotezler değerlendirilmiştir. Perakende giyim mağazalarında; mağaza dış mekân atmosfer unsurları değişkenlerinin tüketici satın alma davranışını olumlu yönde etkilediği ortaya çıkmış ve H1 hipotezi kabul edilmiştir. Mağaza iç mekân atmosfer unsurları tüketici satın alma davranışı üzerinde etkili olduğu ortaya çıkmış ve H2 hipotezi kabul edilmiştir. Mağaza genel yerleşim ve mağaza tasarım unsurları

tüketici satın alma davranışı üzerinde etkili sonucuna varılmış ve H3 hipotezi kabul edilmiştir. Mağaza satın alma noktası ve dekorasyon unsurları tüketici satın alma davranışı üzerinde etkili olduğu sonucuna varılmış ve H4 hipotezi kabul edilmiştir. Mağaza insan faktörü ile ilgili unsurlar tüketici satın alma davranışı üzerinde etkili olduğu sonucuna varılmış ve H5 hipotezi kabul edilmiştir.

Perakende gıda mağazalarında; mağaza dış mekân atmosfer unsurları değişkenlerinin tüketici satın alma davranışını olumlu yönde etkilediği sonucuna varılmış ve H6 hipotezi kabul edilmiştir. Mağaza iç mekân atmosfer unsurları tüketici satın alma davranışı üzerinde etkili olduğu ortaya çıkmış ve H7 hipotezi kabul edilmiştir. Mağaza genel yerleşim ve mağaza tasarım unsurları tüketici satın alma davranışı üzerinde etkili sonucuna varılmış ve H8 hipotezi kabul edilmiştir. Mağaza satın alma noktası ve dekorasyon unsurları tüketici satın alma davranışı üzerinde etkili olduğu sonucuna varılmış ve H9 hipotezi kabul edilmiştir. Mağaza insan faktörü ile ilgili unsurlar tüketici satın alma davranışı üzerinde etkili olduğu sonucuna varılmış ve H10 hipotezi kabul edilmiştir. Analiz sonucunda araştırmanın modelinde öngörülen tüm etkiler anlamlı ve pozitif çıkmıştır. Buna göre mağaza atmosferi satın alma davranışı üzerinde istatistiki açıdan pozitif yönde bir etkiye sahiptir.

İki sektör karşılaştırıldığında, katılımcıların perakende gıda mağazalarında mağaza dış cephe unsurunda en çok 'mağazaya ulaşımın kolay olması' seçeneğini seçtikleri gözlemlenirken; perakende hazır giyim mağazalarında mağaza dış cephe unsurlarından en çok 'mağazaya girişin geniş olması ve geçişin rahatlık sağlayacak şekilde tasarlanmasının etkili olduğu' seçeneğini seçtikleri gözlemlenmiştir.

Katılımcıların perakende gıda mağazalarında mağaza iç cephe unsurlarından en çok 'mağaza sıcaklığının mevsime göre iyi ayarlanmış olmasından, mağaza havalandırılmasının iyi olmasından ve mağazanın temiz olması' seçeneklerini seçtiği gözlemlenirken, perakende giyim mağazalarında en çok 'mağazanın temiz olması mağazayı tercih etmem ve alışveriş yapmamda etkilidir.' seçeneğini seçtikleri gözlemlenmiştir.

Katılımcıların perakende gıda mağazalarında genel yerleşim ve mağaza tasarım unsurlarından en çok 'mağaza kasa yerinin satın alma aşamasında ulaşılabilir ve kolay bulunabilmesi' seçeneğini seçtikleri gözlemlenirken, perakende hazır giyim mağazalarında ise genel yerleşim ve tasarım unsurlarından en çok 'mağazada ürünlerin kategorilerine göre yerleştirilmiş olması etkilidir, mağaza içinde yeterli prova odası olması ve bekleme sırasının olmamasının etkili olması' seçeneğini seçtikleri gözlemlenmiştir.

Katılımcıların perakende gıda mağazalarında satın alma noktası ve dekorasyon değişkeninden en çok 'indirim panolarının görünür ve ilgi çekici olması etkili olması' seçeneğini seçtikleri gözlemlenirken, perakende hazır giyim mağazalarında satın alma noktası ve dekorasyon değişkeninden en çok 'kasa önündeki kampanyalı ürünler' seçeneğini seçtikleri gözlemlenmiştir.

Katılımcıların perakende gıda mağazalarında insan faktörü değişkeninden en çok 'alışveriş yaparken yardıma ihtiyaç duyduğumda mağaza çalışanlarının ulaşılabilir olması etkilidir.' seçeneğini seçtikleri gözlemlenirken, perakende hazır giyim mağazalarında ise insan faktörü değişkeninden en çok 'mağazanın marka sadakat kartları için vermiş olduğum bilgilerin gizli tutulması önemlidir.' Seçeneğini seçtikleri gözlemlenmiştir.

Katılımcıların perakende gıda mağazalarında satın alma davranışında en çok tercih edilen seçeneğin 'en son alışveriş yaptığı markanın mağazalarından tekrar alışveriş yapacağım' olduğu gözlemlenirken, perakende hazır giyim mağazalarında ise satın alma davranışında en çok tercih

edilen seçeneğin 'en son alışveriş yaptığım mağazayı tekrar ziyaret etmeyi düşünüyorum' seçeneği olduğu gözlemlenmiştir.

Yapılan analizlerden elde edilen sonuçlara göre şu önerilerde bulunabilir: Mağaza yöneticilerinin mağaza atmosferine önem vermeleri gerekmektedir. Çünkü mağaza atmosferi satın alma davranışıyla doğrudan ilişkilidir. Mağazaların müşteri sayılarını yükseltebilmeleri açısından mağaza atmosferi kritik bir öneme sahiptir.

Çalışmanın etkilerinin arttırılabilmesi için farklı öneriler ile ilerlenebilir. Bu araştırmanın daha geniş kapsamlı olabilmesi için dünya genelinde daha büyük bir örneklem ile çalışılarak sektör bazlı perakende mağazalarında tüketici satın alma davranışları incelenerek çalışma detaylandırılabilir.

Mağaza iç mekân atmosfer değişkenlerinin diğer atmosfer unsurlarına göre tüketici satın alma davranışında daha etkili olduğu sonuçlarına varılmıştır. Bu bağlamda çalışma alanı özelleştirilerek her bir iç mekân değişkeninin etkisi üzerine bir çalışma yapılması perakendecilerin mağaza içinde tüketicilerin konforunu sağlamaları ve satın alma davranışlarını arttıracak etkiler yaratabilmeleri için hangi unsur üzerinde durmaları gerektiği araştırılabilir.

Araştırma kapsamında sunulacak son öneri araştırmacılara yöneliktir. Bundan sonraki yapılacak çalışmalarda araştırmacıların mağaza atmosferinin farklı değişkenlerini incelemeleri, çalışmalarını farklı sektörleri karşılaştıracak şekilde yürütmeleri önerilebilir.

KAYNAKLAR

- Absalan A. (2019). *Alışveriş Merkezinden Mağazalara İmaj Transferi: Urmia ve Erzurum'da Karşılaştırmalı Bir Uygulama*. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi; Erzurum
- Akturan U. (2007). Tüketici Davranışlarına Yönelik Araştırmalarda Alternatif Bir Teknik: Etnografik Araştırma. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6 (11), 237- 252.
- Altunışık R. Coşkun R. Bayraktaroğlu S. ve Yıldırım, E. (2005). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri SPSS Uygulamalı* Sakarya Kitabevi.
- Arslan M. ve Bayçu S. (2007). *Mağaza Atmosferi*. Anadolu Üniversitesi Yayını. Eskişehir.
- Babekoglu Y. (2000). *Tüketicilerin Demografik Özellikleri ve Bireysel Tutumların Sorumlu Tüketim Davranışları Üzerindeki Etkisi*. Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Ev Ekonomisi Anabilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi Ankara.
- Bayar G. (2019). *Perakende Giyim Mağazalarında Mağaza Atmosferinin Tüketici Satın Alma Davranışlarına Etkisi*. Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Demirci F. (2000). *Perakendecilikte Mağaza Düzenlemesi*. Beta Yayınları. Adana
- Kalaycı Ş. (2008). *SPSS ile Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri*. Asil Yayın Dağıtım 3. Baskı Ankara.
- Kara K. (2011). *Mağaza Atmosferinin İçgüdüsel Satın Almaya Etkisi ve Hazır Giyim Sektöründe Bir Araştırma*. Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Kaş İ. (2017). *Tüketicilerin Mağaza Atmosferi Algularına Göre Anlık Satın Alma Davranışlarına İlişkin Farklılıkların Belirlenmesi*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı İstanbul.
- Kayri M. (2009). Araştırmalarda Gruplar Arası Farkın Belirlenmesine Yönelik Çoklu Karşılaştırma (Post-Hoc) Teknikleri. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 19 (1) 51-64.
- Kocamaz T. ve Yalçın, M. (2003). The Effect of Store Atmosphere Attributes on Store Loyalty Intentions of Hypermarket/Supermarket Customers. *Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F Dergisi*. XVIII (1) 273-291.
- Kotler P. (1974). Atmospheric as a Marketing Tool. *Journal of Retailing*. 49 (4) 48-73.
- Külter B. (2011). Mağaza Özelliklerinin Perakendeci Marka Tercihi Üzerindeki Etkisi. *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*. 7 (14) 163-182.
- Mucuk İ. (2009). *Pazarlama İlkeleri*. Türkmen Kitabevi. 17. Basım İstanbul.
- Odabaşı Y. ve Barış. G. (2002). *Tüketici Davranışı*. MediaCat Kitapları Kapital Medya Hizmetleri A.Ş. İstanbul.
- Papatya, N. (2005). Tüketici Davranışları ile İlgili Motivasyon Modelleri: Bir Perakende İşletmesinde Temizlik ve Kişisel Bakım Ürünlerine Bağlı Bir Araştırma. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 10 (1) 221-240.

- Penpece, D. (2006). *Tüketici Davranışlarını Belirleyen Etmenler: Kültürün Tüketici Davranışları Üzerindeki Etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Porter, S. S. ve Claycomb C. (1997). The Influence of Brand Recognition on Retail Store Image. *Journal of Product and Brand Management*. 6 (6) 373-385.
- Selçuk Tuzcuoğlu K. (1999). *Perakende Piyasalarında Dayanıksız Tüketim Ürünleri İle İlgili Gelişmeler- Bireysel Markalı Ürünlerde Satın Alma Davranışı*. İstanbul Teknik Üniversitesi S.B.E. Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Silverman, G. (2007). *Ağızdan Ağıza Pazarlama: Dünyanın En Güçlü Pazarlama Yönteminin 28 Sırrı*. (Çev. E. Orfanlı). Mediacat Yayınları. İstanbul.
- Smith, P. C. ve Curnow R. (1966). Arousal Hypothesis and the Effects of Music on Purchasing Behavior. *Journal of Applied Psychology*, 50 255-256.
- Spies, K. Hesse, F. ve Loesch, K. (1997). Store Atmosphere, Mood And Purchasing Behavior. *International Journal of Research in Marketing* 14 (1), 1-17.
- Tabak B. İ., Özgen, Ö. ve Akyol B. (2005). Süpermarket İmaj Kriterlerinin Değerlendirilmesi: İzmir İli Uygulaması. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10 (1) 131-148.
- Tacq, J. (1997). *Multivariate Analysis Techniques In Social Science Research: From Problem To Analysis*. USA Sage Publications Inc.
- Turley, L. W. ve Chebat J. C. (2002) Linking Retail Strategy, Atmospheric Design and Shopping Behaviour. *Journal of Marketing Management*, 18 (1-2) 125-144.
- Ural A. ve Kılıç, İ. (2011). *Bilimsel Araştırma Süreci ve SPSS İle Veri Analizi*, 3. Basım. Detay Yayıncılık. Ankara.
- Wu C. S. (2015). A Study on Consumers Attitude Towards Brand Image Athletes Endorsement, and Purchase Intention. *International Journal of Organizational Innovation*, 8, 2.
- Yeniçeri T. (2005). Tüketicilerin Mağaza İmajı Algılamaları ve Sosyodemografik Özelliklerinin Alışveriş Tutarları İtibariyle Karşılaştırılması. *İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 19 (2), 373-393.
- Yeniçeri T. ve Erten, E. (2008). Mağaza Sadakat Programlarının Algılanması, Güven İlişkiyi Sürdürme İsteği ve Mağaza Sadakati Arasındaki İlişkilerin Yapısal Eşitlik Modeli İle İncelenmesi. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 9 (2) 232-247.
- Yıldırım Y. (2016). Tüketicinin satın alma karar sürecinde bilgi kaynakları ve güvenilirlikleri: Referans grubu olarak yakın çevrenin etkisinin incelenmesi. *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, 7 (1) 214-231.
- Yılmaz İ. (2007). *Otel İşletmelerinde Hizmet Kalitesinin Müşteriler ve Yöneticiler Açısından Ölçülmesi: İzmir Örneği*. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi.

TÜRKİYE'DE TARIM SİGORTALARININ GELİŞİMİ, TARSİM'E GEÇİŞ SÜRECİ VE SİGORTA SEKTÖRÜ İŞGÜCÜ VE İSTİHDAMI AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ*

Kemal Çiftçiyıldız
Dr. Öğretim Üyesi,
Bandırma Üniversitesi, Manyas
Meslek Yüksekokulu, Mülkiyet
Koruma ve Güvenlik Bölümü İş
Sağlığı ve Güvenliği Programı,
kciftiyildiz@bandirma.edu.tr
ORCID: 0000-0002-0204-6868

Mehmet İsel
Bandırma Üniversitesi Manyas
Meslek Yüksekokulu, Finans
Bankacılık ve Sigortacılık Bölümü
Bankacılık ve Sigortacılık
Programı,
mehmetisel@hotmail.com
ORCID: 0000-0002-0745-0229

DOI : 10.47358/sentez.2020.6
Makale Türü : Araştırma
Gönderim Tarihi: 06/08/2020
Düzeltilme Tarihi: 31/08/2020
Kabul Tarihi: 08/09/2020

Bu makaleye atıfta bulunmak için:
Çiftçiyıldız, K. ve İsel, M. (2020).
Türkiye'de Tarım Sigortalarının
Gelişimi TARSİM'e Geçiş Süreci ve
Sigorta Sektörü İşgücü ve
İstihdamı Açısından
Değerlendirilmesi. ETÜ Sentez
İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi. 1
(1), 105-119.

Öz: Türkiye'de tarım sigortaları uygulamalarının tarihi 1930'lara kadar uzanır. Bununla birlikte, tarım sigortalarının katastrofik olan risklerini hiçbir sigorta şirketi tek başına üstlenemeyeceğinden bu sigorta dalında tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de çok büyük bir ilerleme kaydedilememiştir. Ancak teknolojik gelişmelerin artması ve beslenme olgusunun tüm dünyada önem sırasında ön plana çıkmasıyla, devletler bu sigorta dalının gelişmesinde sigorta şirketlerine destek vermiştir. Bu bağlamda da tarım sigortalarında yeni bir dönem başlamıştır, bu döneme devlet destekli tarım sigortacılığı diyebiliriz. Dünyadaki bu gelişmelere Türkiye de duyarsız kalmamış ve 1987 yılından itibaren bu sigorta dalını geliştirmek amacıyla çalışmalara başlanmıştır. Bu alandaki gelişimlere bağlı olarak tarım sigortaları üzerine çalışan grupların istihdamında da artışlar meydana gelmiştir.

Anahtar Kelimeler: Tarım Sigortalarının Gelişimi, Sigorta Sektörü Aktörleri (Sigorta Şirketleri, Sigorta Acenteleri ve Çiftçiler), sigorta sektörü istihdam.

Jel Kodu: E24, J43.

*Bu makale 3. Ulusal Aktüerya kongresinde bildiri olarak sunulmuştur.

DEVELOPMENT OF AGRICULTURAL INSURANCE IN TURKEY, TRANSITION TO TARSIM AND EVALUATION OF INSURANCE SECTOR FOR THE PURPOSE OF LABOR AND EMPLOYMENT

Kemal Ciftiyildiz
Asist. Prof, Bandırma University,
Manyas Vocational School, Property
Protection and Security Department
Occupational Health and Safety
Program,
kciftiyildiz@bandirma.edu.tr
ORCID: 0000-0002-0204-6868

Mehmet İsel
Bandırma University Manyas
Vocational School, Finance Banking
and Insurance Department Banking
and Insurance Program,
mehmetisel@hotmail.com
ORCID: 0000-0002-0745-0229

DOI : 10.47358/sentez.2020.6
Makale Türü : Araştırma
Gönderim Tarihi: 08/06/2020
Düzeltilme Tarihi: 08/31/2020
Kabul Tarihi: 09/08/2020

To cite this article:
Ciftiyildiz, K. and İsel, M. (2020).
Development of Agricultural
Insurance in Turkey, Transition to
TARSIM and Evaluation of
Insurance Sector for The Purpose of
Labor and Employmet. ETU
Synthesis Journal of Economic and
Administrative Sciences. 1 (1), 105 -
119.

This article was checked by

Abstract: Turkey also has not insensitive to these developments in the world and has started to work in order to develop these insurance branches since 1987. Depending on the developments in this field, there has also been an increase in the employment of groups working on agricultural insurance. The history of agricultural insurance practices in Turkey dates back to the 1930s. However, as no insurance company can take on the catastrophic risks of agricultural insurances on its own, there has been no major progress in this insurance branch in our country as in the whole world. However, with the increase of technological developments and the fact that nutrition has come to the fore during the importance all over the world, the states have supported the insurance companies in the development of this insurance branch. In this context, a new period has started in agricultural insurance, and we can call this period state-sponsored agricultural insurance.

Keywords: Development of Agricultural Insurance, Insurance Sector Actors (Insurance Companies, Insurance Agents and Farmers), insurance sector employment.

Jel Classification: E24, J43

GİRİŞ

Türkiye’de tarım sigortaları uygulamalarının tarihi 1930’lara kadar uzanmakla beraber, yalnız geleneksel sigorta sisteminde bu uygulamayı devam ettirmiştir. Ancak tarım sigortalarının katastrofik olan risklerini hiçbir sigorta şirketi tek başına üstlenemeyeceğinden bu sigorta dalında tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de çok büyük bir ilerleme kaydedilememiştir. Ancak teknolojik gelişmelerin artması ve beslenme olgusunun tüm dünyada önem sırasında ön plana çıkmasıyla, Dünya’da ve Avrupa’da tarım sigortalarının geliştirilmesi elzem olmuş ve devletler bu sigorta dalının gelişmesinde sigorta şirketlerine destek vermek gerekliliğini duymuştur. Bu bağlamda da tarım sigortalarında yeni bir dönem başlamıştır, bu döneme devlet destekli tarım sigortacılığı diyebiliriz. Türkiye’de de bu gelişmelere duyarsız kalmamış ve 1987 yılından itibaren bu sigorta dalını geliştirmek amacıyla çalışmalara başlanmıştır. Nitekim ileride tarım sigortaları havuz sistemini kurmak hedefiyle 1995 yılında Tarım Sigortaları Vakfı (TSV) kurulmuştur. Bu gelişme, tarım sigortası dalının gelişmesinde bir milat oluşturur. Bu gelişmenin ardından çalışmalar hızla devam etmiş ve 2005 yılında 5363 sayılı Tarım Sigortaları Kanunu hazırlanarak yürürlüğe sokulmuş ve kanunun kurulmasını emrettiği Tarım Sigortaları Havuzu ile Tarım Sigortaları Havuz İşletmeleri A.Ş. (İşletici Şirket) 2006 yılının ikinci yarısında da faaliyete geçirilmiştir. (Anonim, 2007)

PROBLEM

Türkiye’de Tarım Sigortalarının gelişimi, TARSİM’e geçiş süreci ve sigorta sektörü aktörleri (Sigorta Şirketleri, Sigorta Acenteleri ve Çiftçiler) ve bunların istihdam seviyelerine etkisi açısından değerlendirilmesi.

AMAÇ

Bu çalışmada, Türkiye’deki tarım sigortası sektörünün gelişmeleri incelenerek, geleneksel tarım sigortası ve devlet destekli tarım sigortası (TARSİM olarak bahsedilecek), gelişimi ve aralarındaki farklar anlatılacaktır.

Ayrıca, yapılan bu değişikliğin sektörel bazlı uzmanlık gerektirdiği göz önüne alındığında, sektöre sağlayacağı yeni iş imkanları ve istihdam konularının da incelenmesi yapılacaktır.

Daha sonra yapılan araştırmaların ve tarım sigortalarında iş yapan aktörlerle (TARSİM, Sigorta Şirketleri, Sigorta Acenteleri ve Çiftçiler) görüşmelerden elde edilen bilgilerin ışığında, TARSİM sisteminin klasik tarım sigortaları açısından işleyiş farkları, planlanan hedeflere ne kadar yaklaşıldığı ve sistemin tarım sigortası aktörleri tarafından başarılı olup olmadığı ayrıca yeni istihdam olanakları açısından da sektöre ne kadar katkı sağladığı değerlendirilerek, TARSİM sisteminin tarım sektörüne getirdiği olumlu yeniliklerle birlikte, sektörün sorunları da belirlenmeye çalışılacak ve bu sorunların giderilmesi adına çözüm önerileri sunulacaktır.

ÖNEM

Sigorta sektörünün önemli bir kolunu temsil eden tarım sigortaları dalının Türkiye’deki tarihi gelişim sürecinin incelenerek, bu gün gelinen noktada, uygulayıcıları (TARSİM, Sigorta şirketleri ve Sigorta acenteleri) ve nihai kullanıcı (çiftçiler) açısından, hedeflenen başarıya ulaşıp ulaşılamadığı, sistemdeki sıkıntıların giderilip giderilmediğinin incelenmesi yönünde ele alınarak yola çıkılan, yapılan araştırma ve sektör aktörleriyle yapılan görüşmelerin ışığında

değerlendirilen bu çalışma; sigorta sektörü, nihai faydalanıcı ve akademisyenler açısından bilgilendirici bir çalışma olacaktır.

Sınırlılıklar

Bu çalışma, sigortacılık sektörünün sadece Tarım Sigortaları dalının Türkiye’deki gelişimi ve bu gün gelinen noktanın değerlendirilmesi ile sınırlı tutulmuştur.

YÖNTEM

Çalışmanın yöntemi materyal ve metot olmak üzere iki farklı başlık altında ele alınmıştır. Materyal başlığında hangi veri türlerinden yararlanıldığı üzerinde durulurken, metot kısmında ise hangi yöntem ile araştırmaya dair bilgilerin elde edildiği açıklanmıştır.

Materyal

Araştırma çalışmasında kullanılan tüm veriler, kantitatif kaynaklardan elde edilmiş verilerdir. Türkiye’de tarım sigortalarının gelişimi, TARSİM’e geçiş süreci ve sigorta sektörü aktörleri (sigorta şirketleri, sigorta acenteleri ve çiftçiler) açısından değerlendirilmesi ile ilgili olan veriler, birincil ve ikincil kaynaklar incelenerek elde edilmiştir. Yeniden yapılandırılan tarım sigortaları uygulamaları ise hem birincil hem de ikincil kaynaklardan elde edilen bilgiler doğrultusunda incelenmiştir.

Yeni yapılandırılan tarım sigortalarında çalışmanın birincil kaynağını; öncelikle çalışmaya temel teşkil eden Tarım Sigortaları Havuzu (TARSİM), Tarım Sigortaları Havuz İşletmesi A.Ş., Tarım Sigortaları Vakfı, Sigorta Şirketleri, Sigorta Acenteleri ve Çiftçiler ile TARSİM uygulamaları hakkında yapılan birebir görüşmeler sonucunda, konuyla ilgili olarak yöneltilen sorulara alınan cevaplardan elde edilen verilerden oluşmuştur.. İkincil kaynağı ise; ulusal alanda yapılmış benzer çalışmalar, konuyla ilgili kurum ve kuruluşların rapor ve kayıtları oluşturmaktadır.

Metot

Araştırmanın konusu ve kullanılan veriler iki kısımda incelenmiştir.

Birinci kısımda, araştırmaya başlangıç teşkil edecek olan Türkiye’de tarım sigortalarının gelişimi, TARSİM’e geçiş süreci, ikincil kaynaklardan elde edilen kantitatif bulgular doğrultusunda incelenmiş ve ikinci kısım için bir temel öngörü elde edilmesi sağlanmıştır.

İkinci kısmı oluşturan; sigorta sektörü aktörleri (sigorta şirketleri, sigorta acenteleri ve çiftçiler) açısından değerlendirilmesi konusu; öncelikle ikincil kaynaklardan yapılan araştırmalardan elde edilen bilgilerden, konunun temlini oluşturacak verilere ulaşılmıştır. Daha sonra elde edilmiş olan bilgiler doğrultusunda, araştırma konusunun birincil verilerini oluşturacak olan verilerin elde edilmesi için tarım sigortası sektöründe bulunan tüm katılımcıları kapsayan görüşmeler yapılmıştır. Bu görüşmelerde özellikle geleneksel tarım sigortaları uygulamaları ile yeni oluşturulan Tarım Sigortaları Havuzu uygulamaları işleyişi hakkında görüşülen kişilere sorular sorulmuş, yeni tarım sigortaları uygulamaları (TARSİM) hakkındaki düşünceleri belirlenmeye çalışılmıştır. Sigorta sektöründe çalışan kişilere özellikle TARSİM ile birlikte sigortanın kapsamlarındaki değişiklikler sorulmuş ve değişimlerden, memnuniyet dereceleri belirlenmeye çalışılmıştır. Ayrıca poliçe kesiminde ve sonrasında özellikle hasar ekspertizi çalışmalarındaki uygulamalardan sektör çalışanları ve müşterilerin (çiftçilerin) memnuniyet dereceleri de tespit edilmeye çalışılmıştır.

Tüm bilgiler bir araya getirilerek bir sentez yapılmış, sentezden elde edilen bulgular doğrultusunda, TARSİM uygulamasının tarım sigortaları sektörüne olumlu ya da olumsuz katkıları tespit edilmeye çalışılmıştır. Araştırmanın sonucunda elde edilen bulgular doğrultusunda, TARSİM sisteminin tarım sektörüne getirdiği olumlu yeniliklerle birlikte, sektörün sorunları da belirlenmeye çalışılmış ve bu sorunların giderilmesi adına çözüm önerileri sunulmuştur.

BULGULAR

Araştırma bulguları dört farklı başlıklar halinde irdelenmiş ve herbir konu ayrı ayrı bu başlıklar içinde ele alınarak detaylara yer verilmiştir.

Türkiye'deki Tarım Sigortaları Tarihi ve Gelişim Süreci

Tarım sigortaları konusundaki gelişmeye baktığımızda; paydaşların ortak katılımlarını sağlayacak şekilde ilk planlı çalışmalar 1987 yılında Dinler tarafından hazırlanan "Türkiye için Tarım Sigortalarını Geliştirme Planı" çerçevesinde başlatıldı ve iyileştirmeye yönelik çalışmalar 1995'e kadar devam ettiğini görüyoruz. 1995 yılında ise Tarım Sigortaları Vakfı'nın kurulmasıyla, devletin prim desteği olmasa da organize olmuş bir tarım sigortası uygulamasına geçilmiştir. (Dinler, 2005)

1995 yılına kadar olan dönemi, "Klasik Tarım Sigortalarında Geleneksel Uygulamalar", 1995 yılı ile 5363 sayılı yasanın yürürlüğe girmesine kadar olan dönemi de "Devlet Destekli Tarım Sigortasına Geçiş Dönemi" olarak inceleyeceğiz.

Klasik Tarım Sigortalarında Geleneksel Uygulamalar (1957 – 1995)

1957 yılında Şeker Sigorta dolu sigortaları ve 1959'da Başak Sigorta çiftlik hayvanları sigortası uygulamalarını başlatmıştır. 1987 yılında Türkiye İçin Tarım Sigortalarını Geliştirme Planı uygulamaya konulmuştur. Sigorta sektöründe devlet, çiftçi birlikleri ve sigorta şirketleri üçgeninde planlı bir dönem başlamıştır. 1995'de Birden Çok Riske Karşı Ürün Sigortaları (MPCI) için altyapı çalışmaları başlatılmıştır. Tarım Sigortaları Vakfı kurulmuştur. 1997'de I. Tarım Şurası çalışma belgesinde tarım sigortaları havuzuna yer verilmiştir (Anonim, 2008).

1998'de "Tarım Sigortaları Teşviki Hakkında Kanun Tasarısı" sigorta sisteminde devlet desteği ve havuz uygulamasını öngörmekteydi. Ancak bu kanun tasarısı çıkarılamamıştır. 2000 yılında "Tarımsal Reform Uygulama Projesi-ARIP" uygulamaya geçirilmiş ve Tarımda devlet destekli tarım ürünleri sigortalarının başlaması öngörülmüştür.

2001 yılında devletin doğal afet sonrası tohumluk yardımı kaldırılmıştır. 2002 yılında doğal afetlere karşı devletin çiftçiye karşılıksız yardım yapmasını sağlayan uygulamalar bitmiştir. Acil Eylem Planında Tarım Ürünleri Sigortası Kanunu çıkarılması ve uygulama planı hazırlanması öngörülmektedir. (Dinler vd. 2005)

Türkiye'de tarımda risk yönetiminde, 5363 sayılı yasanın yürürlüğe girmesine kadar geçen süre içerisinde, devletin çiftçi primlerini desteklemesi uygulama alanı bulamamıştır. 2090 sayılı "Tabii Afetlerden Zarar Gören Çiftçilere Yapılacak Yardımlar Hakkında Kanun" ve 5254 sayılı "Muhtaç Çiftçilere Ödünç Tohumluk Verilmesi Hakkında Kanun" (03.03.2001 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanan bazı fonların tasfiyesi hakkında kanun'la 01.01.2002 tarihi itibarıyla bu yasa yürürlükten kaldırılmıştır) çerçevesinde doğal afet sonucunda karşılıksız devlet yardımları yapılması tercih edilmiştir. Bu yetersiz doğal afet yardımları sorunu çözemediği gibi, afetler

sonucu ertelenen çiftçi borçları her yıl devlete büyük görev zararları halinde geri dönmüştür. Dolayısıyla, risk yönetim sistemi iyi kurulamamış ve riskler transfer edilemediğinden hem devlet ve hem de çiftçiler büyük ekonomik zararlara uğramışlardır. Tarım sigortaları konusu sadece sigorta şirketlerinin bir görevi olarak görülmüş, devletin herhangi bir desteği söz konusu olmamıştır. (Anonim, 2001)

Türkiye’de tarım sigortası ile ilgili çalışmalar Cumhuriyet’in ilk yıllarında başlamış, çeşitli kurum ve kuruluşlar konu ile yakından ilgilenmiş ve çeşitli çalışmalar yapmışlardır. İlk olarak T.C. Ziraat Bankası, tarım sigortası ile ilgili çalışmalar yapmıştır. (Anonim, 2008)

1937 tarih ve 3202 sayılı T.C. Ziraat Bankası Yasası'nda konuya yer verilmiştir. Konu 1938 yılında "Köy ve Ziraat Kongresi"nde de tartışılmıştır. Bu dönemde Türk Ticaret Kanunu'nun 1316. ve 1319. Maddelerinde tarım sigortalarının yasal yönleri düzenlenmiştir. Ticaret Bakanlığı'nca 1940 ve 1944 yıllarında "Zirai Sigorta Kanun Tasarısı" hazırlanmış ve bu tasarı 1952 ve 1956 yıllarında yinelenmiştir. 1960 yılında Turhan FEYZİOĞLU ve arkadaşlarınca Tarım Sigortası Kanunu Tasarısı, 1976–1980 yıllarında Tarım Bakanlığı'nca iki adet Tarım Sigortası Kurumu Kanun Tasarısı, 1988 yılında Orhan ŞENDAĞ ve arkadaşlarınca Tarım Sigortası Kurum Kanun Tasarısı,

1993 yılında Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'nca Tarım Ürün Sigortası Kanun Tasarısı ve halen 1995 yılında Hazine Müsteşarlığı'nca Tarım Sigortalarının Teşviki Hakkında Kanun Taslağı hazırlanmıştır. 1999 yılında hazırlanan üç ayrı taslak (Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Tarım Sigortaları Vakfı, Hazine Müsteşarlığı) ilgili kişi ve kuruluşların katılımıyla Hazine Müsteşarlığı'nca düzenlenen bir dizi toplantılarda değerlendirilmiş, sonuçta Hazine Müsteşarlığı "Tarım Sigortaları Teşviki Hakkında Kanun Tasarısı" hazırlanmıştır. Hazine Müsteşarlığı tarafından hazırlanan yeni kanun tasarısı kamuoyunda tartışmaya açılmıştır." (Çetin, 2003)

Tarım sigortaları uygulamaları 1957 yılında başlamış olmasına ve risklerin giderek arttığına bilinmesine rağmen, çiftçinin gelir düzeyinin sürekli düşmesi, tarım sigortaları için bir devlet politikasının oluşmamış olması, tarım ve sigorta sektörlerindeki bilgi ve ilgi eksikliği, daha kolay işlere yönelme arzusu gibi faktörler tarım sigortalarının diğer tarımsal faaliyetler yanında daha az gelişmesinde rol oynamışlardır. Bütün dünyada olduğu gibi, Türkiye’de de tarım sigortaları uygulamaları bitkisel ürünlerin “dolu” riskine karşı sigortalanmasıyla başlamıştır. 1957 yılında Şeker Sigorta'nın Dolu Sigortaları, 1959 yılında da Başak Sigorta'nın Çiftlik Hayvanları Sigortaları uygulamalarını başlattığı bilinmektedir. Ancak bu çalışmalarda bitkisel ürün sigortaları iller ve ürünler bazında incelendiğine, dolu sigortalarının belirli ürünlerde ve illerde yoğunlaştığı, yaygınlaştırılmadığı ortaya çıkmaktadır. (Anonim,1997)

Devlet Destekli Tarım Sigortası Uygulamasına Geçiş Dönemi (1995–2006)

1995 yılına gelindiğinde, o güne kadar sürdürülen mevcut dolu sigortalarının geliştirilmesi, daha sonra devlet desteği sağlanarak, “ Birden Çok Riske Karşı Ürün Sigortaları - MPCİ ” uygulamalarına geçilmesi için uygun modelin “Tarım Sigortaları Havuzu ” olduğu görüşüyle dolu sigortaları altyapı çalışmaları başlatılmıştır. Bu çerçevede, öncelikle dolu sigortaları uygulamalarındaki sorunların giderilmesi, Türkiye’de tarım sigortalarının geliştirilmesi ve uygun sistemlerin kurularak bazı faaliyetlerin bağımsız bir merkezden yürütülmesi amacıyla, 1995 yılında Tarım Sigortaları Vakfı (TSV) kurulmuştur.

Tarım Sigortaları branşında faaliyet gösteren resmi ve özel tüm sigorta ve reasürans şirketlerinin Tarım Sigortaları Vakfı'na üye olmasından sonra özellikle, tarım ürünleri hasar tespitinin aynı teknik bilgilerle bağımsız uzmanlar tarafından belirlenmesi sağlanarak, çiftçinin hasarlarını gerçek değerlerle ödeme amacıyla ortak hizmet veren bağımsız bir hasar havuzu oluşturulmuştur. (Anonim, 2006)

Diğer taraftan vakıf sigortalı olanların yanı sıra, sigortasız ürün ve risklere ait bütün istatistiksel veriler, ayrıca bilgi bankası şeklindeki bir veri havuzunda toplanmakta ve değerlendirilmektedir. Tüm veriler GIS (Coğrafi Bilgi Sistemleri) içerisinde ayrı ayrı analiz edilmekte ve prim fiyatlarına esas teşkil edecek aktüeryal çalışmalar yapılmaktadır. (Güngör, 2006)

Tarım sigortasının ülkemizde önemi anlaşılmaya başlanmasıyla birlikte, konu kalkınma planlarında da ele alınmaya başlanmıştır. Tarım sigortasına, 1985-1989 yıllarını kapsayan Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda 172. Madde'de, Tarımsal Destekleme Politikası başlığı altında, "Tabii şartlardan doğan gelir istikrarsızlığına karşı tarım ürün sigortası kurulması için çalışmalar yapılacaktır" şeklinde yer verilmiştir. (Anonim, 1989)

Tarım sigortasına ve Türkiye'deki gelişimine ilişkin olarak, Tarım Şuralarında daha geniş yer verilmiş ve tarım sigortasına Devletin destek vermesinin altı çizilmiştir. Tarım sigortasına ilişkin sorunların irdelenmesine ve çözüm önerilerine entelektüel bir yaklaşım sağlanmış olmasıyla I.Tarım Şurası, tarım sigortalarının gelişiminde önemli bir yer tutmaktadır. (Güngör, 2006)

Tarım Sigortaları Havuzu (TARSİM)

5363 sayılı Tarım Sigortaları Kanununun 21. Haziran. 2005 tarihinde Resmi Gazetede yayınlanmasıyla Tarım Sigortaları Havuzu ve buna bağlı olarak kurulan Tarım Sigortaları Havuz İşletmesi A.Ş. faaliyete geçmiştir. Bu kanunla birlikte tarım sigortalarında bir milat yaşanmış ve birçok tarım sigortacısının beklediği olmuş ve tarım sigortalarında pool (havuz) sisteme geçilmiştir. Kanunun yürürlüğe girmesiyle birlikte, Hazine Müsteşarlığına, Sigortacılık Genel Müdürlüğü ve Tarım ve Köyişleri Bakanlığının ortak çalışmaları sonucunda, ikincil mevzuatlar süratle hazırlanmış ve sistemin iyi bir şekilde çalışması için gerekli altyapı tamamlanmıştır.

Yeni sistemle birlikte, bir yandan çiftçinin ödeyeceği sigorta primine Devlet Desteği verilmesi sağlanırken, diğer yandan sigortacılık uygulamalarının yeknesak hale getirilmesi, teminat kapsamının aşamalı olarak genişletilmesi ve çeşitlendirilmesi, tazminat ödemelerinin en kısa sürede yapılması, tarım sigortalarının ülke genelinde geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması hedeflenmiş ve 01.06. 2006 tarihinde TARSİM devreye girmiş ve poliçe kesme işlemlerine başlamıştır.

TARSİM başlangıçta 13 sigorta şirketinin havuza eşit paylarla üye olmasıyla yola çıkmıştır. Bugün havuzda 23 sigorta şirketi ortaktır.

Devlet destekli tarım sigortaları uygulamaları için 5683 sayılı kanunda bir organizasyon yapısı oluşturulmuş, devlet primlerin %50'sini karşılama yoluna gitmiştir. Prim toplama, reasürans sağlama ve hasar ödeme görevleri Tarım Sigortaları Havuz İşletmesi A.Ş. tarafından yürütülmektedir. Havuzunun iş ve işlemlerini yönetim kurulu adına "Tarım Sigortaları Havuz İşletmesi A.Ş." yürütmektedir

SONUÇ VE ÖNERİLER

Tarım sektörü, yalnızca üretim yapılan bir sektör olarak düşünülmektedir. Fakat; tarım sektörü çıktı üretiminin yanında çok sayıda ekonomik birimi de içine alan bir sektördür. Parekenteciler, toptancılar, tarım işletmeleri gibi ekonomik birimlerin gelişmesinde etkin rol oynamaktadır (Doğan, 2015).

Bu çalışmanın asıl amacı; 2005 yılında faaliyete geçen Tarım Sigortası Havuzu ve bunu işleten Tarım Sigortaları Havuz İşletmesi A.Ş. incelenerek, geleneksel tarım sigortalarından farklı olarak, sigorta sisteminde, nelerin değiştiğini belirlemektir. Bu verilerden yola çıkarak, tarım sigortaları havuzunun getirdiklerini, tarım sektörü açısından bir analizi yapılarak artı ve eksileri belirlemeye çalışmaktır.

Türkiye’deki tarım sigortacılığını iki döneme ayırmak, yanlış olmayacaktır.

- Geleneksel Tarım Sigortaları
- Devlet Destekli Tarım Sigortaları Havuzu

Geleneksel tarım sigortalarının başlangıç tarihini 1957 yılı olarak kabul edilir. 1957 yılında Şeker Sigorta dolu sigortaları ve 1959’da Başak Sigorta çiftlik hayvanları sigortası uygulamalarını başlatmıştır. 1987 yılında “Türkiye İçin Tarım Sigortalarını Geliştirme Planı” uygulamaya konulmuştur. Sigorta sektöründe devlet, çiftçi birlikleri ve sigorta şirketleri üçgeninde planlı bir dönem başlamıştır. Geleneksel tarım sigortası olarak adlandırılan bu dönemde, uygulamada bitkisel ürünler dolu ve yangına karşı sigorta edilirken, hayvanlar ise, çeşitli hastalık ve kazalar sonucunda ölümleri halinde, tazminat ödemesini içeren bir hayvan hayat sigortası teminatı altına alınmaktaydı. Dolu sigortaları uygulamalarındaki sorunların giderilmesi, Türkiye’de tarım sigortalarının geliştirilmesi ve uygun sistemlerin kurularak bazı faaliyetlerin bağımsız bir merkezden yürütülmesi amacıyla, 1995 yılında Tarım Sigortaları Vakfı (TSV) kurulmuştur. TSV’in öncelikli kurulma amacı “Sigorta sisteminde hasarın doğru tespiti ve gerçek değerdeki hasar tazminatının çiftçiye bir an önce ödenmesi her şeyin temelidir” mantığından yola çıkılarak bir sistemin oluşturulmasının sağlanmasıydı. Bununla birlikte vakfın kurulmasıyla birlikte, devletin prim desteği olmasa da organize olmuş bir tarım sigortası uygulamasına geçilmiştir. Ayrıca TSV; sigortalı olanların yanı sıra, sigortasız ürün ve risklere ait bütün istatistiksel verileri, bilgi bankası şeklindeki bir veri havuzunda toplamakta ve değerlendirmektedir. Tüm veriler GIS (Coğrafi Bilgi Sistemleri) içerisinde ayrı ayrı analiz edilmekte ve prim fiyatlarına esas teşkil edecek aktüeryal çalışmalar yapılmaktadır. (Anonim, 2006)

Mevcut dolu sigortalarının geliştirilmesi, daha sonra devlet desteği sağlanarak, “Birden Çok Riske Karşı Ürün Sigortaları-MPCI ” uygulamalarına geçilmesi için en uygun modelin “Tarım Sigortaları Havuzu” olduğu görüşünde birleşilmiş ve bu görüş doğrultusunda dolu sigortaları altyapı çalışmaları başlatılmıştır. Bu çerçevede tarım sigortaları branşında faaliyet gösteren resmi ve özel tüm sigorta ve reasürans şirketlerinin TSV’na üye olmasından sonra; özellikle, tarım sigortalarının kapsamı içine alınan ürünlerin, hasar tespitinin aynı teknik bilgilerle bağımsız uzmanlar tarafından belirlenmesi sağlanarak, çiftçinin hasarlarını gerçek değerlerle ödeme amacıyla ortak hizmet veren bağımsız bir hasar havuzu oluşturulmuştur. Bunun için de TSV’nın yetiştirmiş olduğu bireysel ve teknik güvenilirlikleri ile deneyimleri onaylanmış 760 tarım sigortaları eksperisi sistemin içine dâhil edilmiştir. (Anonim, 2006)

Nihayet bu sektörde çalışanların bir çeşit ortak rüyası olan TARSİM, 2005 yılında Tarım Sigortaları Kanunu ile yürürlüğe giren 5363 sayılı Devlet Destekli Tarım Sigortalarının kuruluşu gerçekleştirmiş ve 01 Haziran 2006 tarihinde uygulamaya başlanarak ilk poliçeler kesilmeye başlanmıştır. (Anonim, 2006)

Ancak her sistem değişikliğinde kendini gösteren rahatsızlıklar burada da ortaya çıkmıştır. Sistemin alt yapısı sorunsuz bir biçimde işlese de uygulamada gözle görülen sorunların ortaya çıktığı gözlemlenmiştir.

Ayrıca yeni istihdam konularında da sorunlar çıkmış, sistemde mevcut olan tarım sigortaları tarım sigortaların bölümlerinde çalışanların ve ekperlerinin yenilenmesi ve sayılarının artırılması konusu ile ilgili sıkıntılar yaşanmıştır. Alanında uzman yetişmiş yeni işgücüne ihtiyacı artırmıştır.

Başta yaşanan bu sorunlar zaman içinde yapılan düzenlemeler sayesinde aşılmış ve tarım sigortaları alanında yeni istihdam olanakları hem sigorta şirketleri hem de TARSİM havuz işletmesine bağlı eksperler için belirli bir çözüme ulaştırılmıştır.

Sistemde poliçe kesen 23 sigorta şirketinden çoğunda, ayrı bir Tarım Sigortaları Bölümü bulunmamaktadır. Sektörde iş yapan sigorta şirketleri yetkilileri, birçok sigorta şirketinin bir acente gibi davranarak sadece karını düşündüğünü bu yüzden de çok riskli poliçelerin sisteme girildiği ve bu da, sistemde aynı zamanda retrosesyoner olarak bulunan şirketlerin, kazançlarını düşürdüğünü ifade etmişlerdir. Ayrıca yeni sistemin, tarım sigortaları için kesilen poliçe sayısında ve poliçe gelirlerin de umulan düzeyde bir artış olmadığı da, sektör çalışanları tarafından ifade edilmiştir.

Bu durumun temel nedenlerinden bir tanesi de sektörde iş yapan ve aracı konumunda olan sigorta acentelerinin Tarım Sigortaları (TARSİM) ve ürünleri hakkında yeteri kadar eğitilmediği ve hal böyle olunca da acentelerin bu branş ile ilgili yeterli istihdam yaratamadı temel görüşlerden biridir

Sigorta sektöründe, üst düzeylerde çalışan kişilerle yapılan görüşmelerde “ Patronlar bu kadar yatırım yapıyor ve sonunda da haklı olarak kar bekliyorlar, ancak şu andaki sistemde bu mümkün değil. Böyle giderse yakında patronlara verecek cevabımız kalmayacağından patronlar bu bölümlere yatırım yapmaktan, yeni istihdam yaratmaktan vazgeçeceklerdir.

Sonuçta sigorta şirketi de diğer kurulmuş olan şirketler gibi kar için kurulmuştur, oysa şu anda bu sektöre ciddi yatırımlar yapmış ve personel istihdam etmiş şirketler zarardadırlar.” ifadelerini kullanmaktadırlar.

Ayrıca sektör de çalışanlar tarafından ifade edilen bir başka husus da sistemin tıkanmaya doğru gittiği yönündeki görüşleridir. Görüşlerine temel teşkil eden, şu an sigorta sektöründe ki ana kuruluş olan TARSİM’in uygulamalarına bağlamaktadırlar. Sigorta sektöründe çalışan kişilerin, tarım sigortaları uygulamaları hakkındaki eleştirisel görüşlerini ifade ettiklerinde, ana kuruluş olan TARSİM bazı cezai yaptırımlara gidebilmekte, bu yaptırımlar çeşitli olmakla birlikte en ciddi yaptırım “Meslekten Altı Ay Men” olarak sektör çalışanları tarafından ifade edilmektedir. Bu da sektörün işgücüne olumsuz bir biçimde yansıdığından, sektöre girmek isteyen yeni iş gücü kaynaklarını da olumsuz yönde etkilediği çalışanlar tarafından ifade edilmektedir.

Diğer bir uygulamada, yine TARSİM tarafından Geleneksel Tarım Sigortası poliçesinin ÇKS sistemine kayıtlı olan çiftçilere kesilmesinin yasaklanmış olmasıdır. Bu yasak, ÇKS sistemine kayıtlı hiçbir çiftçiye, TARSİM poliçesi haricinde bir poliçe düzenlenememesidir. Çiftçi klasik sigorta kapsamında olan poliçeden istese bile, şirket geleneksel tarım sigortası poliçesi ile sigorta yapamamaktadır. Ancak ÇKS sistemine kayıtlı olmayan çiftçilere klasik tarım sigortası yapılabilen ancak burada da hasar olduğunda eksperin TARSİM’den gönderilecek olmasından dolayı, gene şirketler için büyük sorun oluşturmaktadır. Oysa dünyadaki uygulamalarda geleneksel sigortalılarla, devlet destekli tarım sigortaları yan yana yapılmakta ve bu sigortaların gelişmeleri sağlanarak rekabetin ayakta kalması sağlanmaktadır. Bizde ise durum; bu gün için, dünyadaki uygulamanın tersi yönünde gelişmektedir. Yani geleneksel tarım sigortasının önü kesilmekte ve gelişmesi engellenmektedir. Sigorta sektörü çalışanları, bunun hiçte iyi olmadığı görüşünde birleşiyorlar. Rekabetin olmadığı bir ortamda hangi sektör olursa olsun gelişme kaydedilmesinin mümkün olmayacağını ve böyle olunca da yeni iş gücü kaynağının yaratılamayacağını ve dolayısıyla ilerisi için sektörü bilen deneyimli ve nitelikli iş gücünde sorunlar yaşanacağını ifade ediyorlar. En mükemmel sistemlerin bile bir süre sonra köhneleşip işlevini yitirebileceği varsayıldığında, bu durum ilerisi için, büyük bir engel olarak değerlendirilebilir.

Sigorta sektörünün bugünkü durumunda poliçeyi oluşturan kurum da hasarı ödeyen kurum da TARSİM’dir. Bu durum sektör içinde bazı sorunlara yol açabilmektedir. Bu iki işlemin bir kuruluş tarafından yapılıyor olması, kurumun iş yükünü çoğalttığından özellikle hasar ekspertizlerinin ve hasar ödeme zamanlarının uzamasına yol açabilmektedir. Geleneksel tarım sigortalarında şirketler; hasar ihbarı yapıldığında, hasar ihbarını TSV bildirir ve oradan gelen hasar ekspertizi raporlarına göre de hasar sahiplerine ödeme yaparlardı. Hasar ödeme süreleri de (15 -30 gün arası) gayet makul hatta birçok bransa göre daha hızlı gerçekleştirilmekteydi. Bu gün, yukarıda belirtilmiş olan iş yükü yoğunluğu nedeniyle bu süreler dört aya kadar uzamakta. Bu durum tüm sektör çalışanları ve sektörün müşterisi olan çiftçiler için sorun teşkil edebilmektedir. Çiftçilerin tam hasat zamanında oluşan hasarlarında, ekspertizin hızı çok önemlidir. Tarlanın başında biçerdöverler beklerken (çoğu çiftçi bu iş için biçerdöver kiralamakta), geçen süre çok önemli hale gelmektedir. Eskiye nazaran bu süre; bu gün oldukça uzun zamana yayılabilmekte, doğal olarak da çiftçi sigortalı olmasına rağmen, sigortasından dolayı mağdur olabilmektedir. Bu tür sorunlar ve yeni sistemin neler getirdiğine ilişkin bilgilerinin eksik olmasından dolayı, birçok çiftçi sigorta yaptırmaktan kaçınmaktadır.

Bir sigorta acentesi “Geleneksel tarım sigortası mı yoksa Tarsim’mi? tercih edeceği” sorusuna “Ekspertiz hizmetlerini TSV’in yapacağı, geleneksel tarım sigortası” diye cevabını vermiş ve devamında “Bu yeni sistem rekabeti öldürüyor, eskiden müşterilerimize daha iyi nasıl hizmet verebiliriz diye düşünürken, hasar ekspertizi konusunda yaşanan sıkıntılar dolayısıyla (bölgeye gelen eksperler henüz acemi ve bölgeyi tanımıyorlar), yapılan ekspertizlerde sigortalılarla sorunlar yaşadığını, ayrıca eksperlerin bölgeye geç intikalinden dolayı da sigortalılarla sorunlar yaşadıklarını ve bu durumun devam etmesi halinde tarım sigortasını yapmaktan vazgeçebileceğini ifade etmiştir.” Hasar ekspertizindeki bu sorunlar, sadece sigorta acentelerinin dile getirdiği sorunlardan olmayıp, tarım sigortası poliçesi kesen sigorta şirketinin de ortak sorunu olarak ortaya çıkmakta. Ayrıca sektördeki ortak kaniya göre de, geleneksel tarım sigortalarında uygulanan eski sistemin daha sorunsuz bir biçimde işlediğini yönündedir.

Sistemin değişmesinden sonra, sektörde oluşan sorunlardan biri olarak değerlendirilen konu da, ayrı bir tarım sigortaları bölümü olmayan şirketlerin elemanları ve sigorta acenteleri, yapılan yeni tarım sigortası konusunda, konuya tam olarak hâkim olamamışlardır. Bu durumun; sistemin yeni oluşundan ve şirketlerin daha önceden bu sigorta dalına yeterli ilgiyi göstermeyerek, çalışanlarına ve bağlı acentelerine gerekli olabilecek olan temel eğitimi vermemiş olmasından kaynaklandığı belirtilmiştir. Bu nedenle, konuyla ilgili yeterli temel bilgileri olmayan sektör çalışanlarının, yeni sistemi anlamakta güçlüklerle karşılaştıkları gözlemlenmiştir. Bu yetersizlikten dolayı, zaman zaman sigortalılarla da sorunlar yaşanmasına neden olabilmektedir. TARSİM; sektöre yönelik olarak, eğitim çalışmalarına süratle devam etmesine rağmen, henüz istenilen düzeyde, yeterli bir gelişme sağlanamamış olduğu görülmektedir.

Sektördeki sigorta şirketlerinin ve de sigorta acentelerinin sorunlarından birisi de tarım sigortalarındaki Tahsilât sorunudur. Hem şirketler hem de acenteler bu konudan oldukça şikâyetçidirler. Sistemde çalışan sigorta şirketleri kestikleri poliçelerin paralarını düzenli olarak Tarsim'e; acenteler de sigorta şirketine peşin olarak ödemektedirler, ama sigorta acenteleri ise, kestikleri poliçeden kaynaklanan alacaklarını, çiftçiden ancak harman sonunda tahsil etmektedirler. Görünüşte, sistem peşin olarak çalışmaktadır. Ancak görünüşle uygulama aynı değildir. Acenteler tahsilât sorunu yaşadıklarında bunu bağlı oldukları şirkete yansıtmaktalar ve. Şirketler de bu tahsilât sorunlarının büyük bir bölümünü öteleyerek acentelerine destek olmaktadırlar. Sektörde görüşülen birçok sigorta şirketinin yapılamayan bu tahsilâtlardan kaynaklanan sorunlar nedeniyle alacak hanelerinin epeyce şişmiş durumda olduğu sektör çalışanlarıyla yapılan görüşmelerin sonucunda tespit edilmiştir. Tarım Sigortaları Havuz sistemine geçmek, bu dalda çalışan ve yıllarca bunun için uğraşan insanların ortak amaçlarıdır. Ancak uygulamaya geçildikten sonra birçoğu geçilmesi için ortak olarak çalıştıkları sistemin, beklentileri karşılayamadığını ifade etmişlerdir. Sektördeki ağırıklı olan ortak kanı, sistemin tıkanmaya doğru gittiği yönünde oluşmakta, gerekli düzenlemelerin ivedilikle yapılmadığı takdirde, sigortanın bu dalında bir süre sonra üretimin durabileceği yönündedir.

Ancak TARSİM Kurumu bu görüşte katılmamakta ve bugüne kadar yayınlanmış oldukları faaliyet raporlarında, konulan hedefleri süratle yakaladıklarını ifade etmektedirler. TARSİM İşletici Şirketin de üst düzeyde çalışanlar, her ne kadar sigorta sektörünün içinden gelen kişiler olsalar da, sektörün karşı tarafına (düzenleyici konumuna) geçtiklerinde, özel sektörde oldukları zaman karşılaştıkları sorunlardan uzak kalmışlardır. Bu durum onların, sektörde iş yapan sigorta şirketleri ve acentelerinin sorunlarını belirlemede, uzaklaştırmış olduğu ve daha genel sorunlara çözümler üretmeye çalıştıklarından dolayı, şirketler ve acenteleri bazında oluşan sorunların çözümünden de giderek uzaklaştıkları anlaşılmaktadır.

Sektörün sorunları yapılan araştırma verilerine dayanarak belirlenmiştir. Buna mukabil; yine verilerden elde edilen sonuçlar doğrultusunda, belirlenen sorunlara çözüm önerileri getirilerek bu bildiri çalışması tamamlanacaktır.

Tarım Sigortaları sektörünün; tespit edilen sorunlarından bir tanesi olan, sigorta poliçesini kuran ve hasarı ödeyen şirketin aynı olması durumudur. Bu durum şirketin iş yükünü çoğaltmakta ve istenilen hızda iş yapılabilmesi mümkün olmamaktadır. Özellikle oluşan hasarlarda hasar ekspertizini yapacak olan kişilerin bölgelere gönderilmesi uzun zaman almakta ve bu da sıkıntılı durumların ortaya çıkmasına sebebiyet vermektedir. Ayrıca TARSİM tarafından yeniden oluşturulan ve hasar ekspertizin de görev alan eksperlerin birçoğunun meslekte yeni olmasından

ve henüz bölgeleri istenilen düzeyde tanıyamamış olmalarından kaynaklanan sorunlar yaşanmaktadır. Ayrıca hasarın tespiti ve fiyatlandırılması konusunda eksperlerin tecrübe eksikliğinden kaynaklanan sorunlar da çıkmak ta ve sigorta şirketleri ve onlara bağlı olarak çalışan sigorta acenteleri zaman zaman müşterileri olan çiftçilerle karşı karşıya gelmek zorunda kalmaktadırlar.

Bu sorunun ivedilikle çözülebilmesi açısından TARSİM ayrı bir hasar departmanı kurmalı ve bu departman sadece hasar işleriyle meşgul olmalıdır. Ayrıca daha önce TSV’de çalışan ancak çıkarılan yönetmelikler doğrultusunda eksperlik yapmaları engellenen eksperler, yönetmelikte yapılacak bir değişiklikle yeniden eksperlik yapabilir duruma geçirebilir ve yeni eksperlerin tecrübe kazanıp bölgeleri tanımalarına kadar bu eski eksperlerle çalışabilirler. Böylece özellikle hasar ekspertizinin daha hızlı yapılması sağlanarak bu konudaki mağduriyeti de bir ölçüde giderilmiş olacaktır.

Sektörde çalışan sigorta şirketleri ve sigorta acentelerinin elemanları ile poliçeyi yaptıracak olan çiftçilerin bu yeni kurulan sistemi ve poliçelerin kapsamını (her değişiklikte bölgelere yeniden eğitmen göndermek şartıyla) anlamaları için verilen eğitimler çoğaltılmalı ve sıklaştırılmalıdır. Bu eğitimleri verecek olan personel de üniversitelerin ilgili bölümlerinden akademisyenler, Türk Sigorta Enstitüsü Vakfı eğitmenlerinden, tarım sigortası departmanı olan ve bu konuda yetişmiş personeli olan sigorta şirketlerindeki uzman personelden seçilmelidir.

Çünkü çiftçilerle yapılan görüşmelerde ortaya çıkmıştır ki çoğunluğunun yeni uygulamaları bilmediğini ve bu yüzden de sigortaya sıcak bakmadığını sonucuna ulaşılmıştır. Çoğu çiftçi konu hakkında yeterli bilgi alabilseler sigorta yaptırabileceklerini ifade etmişlerdir. Buradan da anlaşılacağı üzere; eğitimler arttıkça, sektör çalışanlarının ve buna bağlı olarak çiftçilerin bilgileri artacağından ve aynı zamanda bilgi eksikliğinden kaynaklanan sorunlar azalacağından, sektörde üretilen poliçe sayısında olumlu yönde bir artış olabileceği varsayılabilir.

Son olarak ta tahsilât sorunları hakkında, sektörde gerçekleştirilen görüşmeler neticesinde ortaya çıkan bulguların doğrultusunda, soruna şöyle bir çözüm önerisi getirmek mümkündür. Devlet çiftçi destekleme primlerini, ÇKS sistemine göre yapmakta ve bu destekleri de çiftçilerin banka hesaplarına direk olarak yatırmaktadır. TARSİM yürürlüğe girdikten sonra çiftçilerin yaptırdığı tarım sigortası poliçelerinin priminin yarısını, devlet tarafından TARSİM’e ödemektedir. Kalanı da çiftçi harman sonunda kendisi ödemektedir. ÇKS sisteminden hangi çiftçinin sigorta yaptırdığını ve ne kadar prim ödeyeceğini görmek mümkündür. Şirketler harman sonunda ödenmemiş prim borçlarını sigortalının bilgileriyle birlikte TARSİM’e bildirebilirler. TARSİM’de bunları TKİB’nın ilgili birimlerine bildirebilir. Devlet de çiftçiye ödeyeceği bu desteklerden ödenmemiş poliçe prim borçlarını kaynaktan kesinti yoluyla tahsil ederek TARSİM hesabına ya da direk olarak sigorta şirketlerinin hesabına aktarabilir. Böylelikle tahsilât sorunu aşılabılır. Borçlarda düzenli tahsilat sağlanması hem çalışanların maaşlarının düzenli ödenebilmesini sağlarken hem de düzenli ödeme sebebiyle daha kalifiye elemanların sigorta acentelerinde istihdamının önü açılacaktır. Aynı zamanda sigorta şirketleri kendi önlerini daha net görebileceklerinden gelecekteki olası insan kaynağı ihtiyaçlarını da daha net bir şekilde ön görerek daha sağlıklı bir insan kaynakları planlamasına gidebileceklerdir.

Sorunun halledilmesi, sigorta şirketleri ve bunların acenteleri ekonomik anlamada büyük ölçüde rahatlatacaktır. Bu durumun bir yansıması olarak da şirketler ve acenteleri daha fazla poliçe üretmek için yeni tarım sigortası departmanları oluşturma yoluna gidebileceklerdir. Bu da

burara da çalışacak yeni çalışanları istihdam etmeleri demektir. Böylelikle sektörde çalışan kişi sayısı artacak ve günümüzdeki en önemli sorunlarından biri olan işsizlik sorununun giderilmesine bir parça da olsa, katkı sağlaması olanağını doğacağı varsayılabilir.

Sigorta sektöründe esnek çalışma modelleri ve evden çalışma sisteminin de uygulanması mümkündür. Bu anlamda özellikle pandemi döneminde düzenli ve sürekli bir istihdamın sağlanması açısından sigorta sektörü itici güçlerden biri olabilecektir. TARSİM tarzı sigorta sistemlerinin gelişimi de istidamı teşvik ettiğinden içinde bulunduğumuz bu zor dönemde işsiz insanlar için yeni istihdam kapılarının açılmasına vesile olacaktır.

Sigorta eksperlerinin sayılarının artması beraberinde eğitim sektörünün de işlerinin artmasına katkı sağlayacaktır. Bu alanda eğitim ihtiyacı artacağından hem üniversitelerde bu alanda yeni bölümlerin açılmasını sağlarken hem de akademik alanda yeni öğretim elemanın istihdamlarını da beraberinde getirecektir. Ayrıca eğitim sektöründe faaliyet gösteren firmalara bu alanda eğitim alma talepleri artacak bu da bu alanda yeni eğitimcilerin işe alınmalarını sağlayacaktır. Tüm bu sektörlerde farklı alanlar istihdamı zincirleme olarak etkilemektedir. Bu da makro anlamda azımsanmayacak bir istihdam artışı sağlayacaktır. İşsizlik seviyesinin ve özelliklede genç işsizliğin OECD ülkelerine kıyasla çok fazla olduğu ülkemizde bu tarz yeni iş imkanları açıldıkça bu rakamların düşmesine ciddi katkı sağlayacaktır. Hizmet sektörünün bu anlamda ciddi bir rolü ve sorumluluğu bulunmaktadır.

KAYNAKLAR

- Anonim, (2001). Risk Management Tools for EU Agriculture, European Commission Agriculture Directorate-General. *Working Document*.
- Anonim. (2004). *Tarım İstatistikleri Özeti*. DİE. Ankara.
- Anonim. (2002). *Hazine Müsteşarlığı Tarım Sigortaları Teşviki Hakkında Kanun Tasarısı*. Ankara.
- Çetin, B. (2003). *Tarımsal Sigorta İşletmeciliği*. Öztan Matbaası. Bursa.
- Dinler, T. ve Yaltrık A. (2005). *Tarımda Risk Yönetimi ve Tarım Sigortaları*. ZMO, VI. Tekn. Kong. Bild. Notu. TSV.
- Doğan, A. (2015). Ekonomik Gelişme Sürecine Tarımın Katkısı: Türkiye Örneği. *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 9(17), 365-392.
- İsel, M. (2010). *AB Ortaklık Sürecinde Türkiye’nin Tarım Politikaları ve Buna Bağlı Olarak Değişen Tarım Sigortalarının (TARSİM) İncelenip Değerlendirilmesi*. Namık Kemal Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- DPT. (1974). *Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı*. 1985–1989, Yayın No:1974.
- DPT. (1990). *Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı*. 1990-1994, Yayın No:1990.
- DPT. (1996). *Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı*. 1996–2000, Yayın No:1996.
- DPT. (2001). *Uzun Vadeli Strateji ve Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 2001- 2005*. Yayın No:2001
- Güngör, M. (2006). *Türkiye’de Tarım Sigortası Uygulamaları ve Devlet Destekli Tarım Sigortası*. Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü Sigortacılık Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Tarım ve Köyişleri Bakanlığı (1997). *I. Tarım Şurası Çalışma Belgesi*. 25- 27 Kasım 1997, Ankara
- Tarım Sigortaları Vakfı (TSV). (2006). Hakkımızda, Kuruluş Amacımız, <http://www.tsvagronet.org/pdf/hakkimizda.24.03.2006.pdf>. (Erişim Tarihi: 01.06.2006)
- TARSİM. (2007) http://www.tarsim.org.tr/page.php?act=viewPage&name=faaliyet_raporu. (Erişim Tarihi:25.12.2008)
- TARSİM. (2006) Kurumsal Tarihçe, <http://www.tarsim.org.tr/kurum.php>. (Erişim Tarihi: 19.06.